

Megjelenik
minden vasárnap.

Szerkesztési s kiadói szállás:

b.-farkasutca 16. sz. hova
a lap szellemi s anyagi
ügyeit illető minden küldé-
mények czimzendők.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Hirdetési díjak:

Kétszer hasábozott garmond
sor vagy annak tere 5 kr.
Bélyegdíj minden beíratás
után 30 kr.

Nagyobb és többször megje-
lenő hirdetéseknel külön ked-
vezményt nyujta kiadóhivataj

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt., félésre 3
frt., évnegyedre 1 frt 50 kr

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓ TULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: Közgyűlés. (L-t.) — A CI. ének története. Kálmán Farkas, sósvertikei ev. ref. lelkesz. — Az áll. ig. tanács r. gyűléséből. r. t. — Vidéki élet: A marosi egyházmegyéből. Felelet a már nem ifju pappnak feleletére. (Vége.) — A gyulafehérvári egyházmegyéből. Kiss Elek, ref tanító. — Egyházi lapok szemléje. — i-r. — Külföldi szemle: (Oroszország, Helvétia, Egyesült államok, Belgium, Franciaország, Spanyolország és Portugalia, Itália). — Tárcza: Egyháztörténelmi levéltárca. VII. — Különfélék. — Szerkesztő postája. — Melléklet: Az Úr é a szabadtás. Alkalmi egyházi beszéd. Mondotta Kolozsvárt a b. tem-
plomban 1879. szeptember 28-án Szász Domokos, ref. pap.

Közgyűlés.

Kolozsvárt, 1879. okt. 2.

(L-t.) A napokban mennek szét a meghívók az 1879 évi egyházkerületi közgyűlés tanácskozá-
saira szólítván föl az illetékes tagokat, hogy ismét
összegyülekezzünk intézni egyházi életünk illetőügyeit,
melyek, számban legalább, jókora mértékben föl-
gyűltek a szokatlanul hosszú időköz alatt, mióta
rendes gyűlésen utolszor találkozáunk.

Mindenekelőtt rámutathatunk arra a tényre,
hogy ezuttal semmi élénkebb sürgés-forgás nem ta-
pasztható az egyházkerület különböző vidékein, mely
hasonlítható volna ahoz a sokszor szenvedélyeskedő
előkészülethez, mely az utóbbi évek közgyűléseit meg-
előzte vala. Fölfogás dolga, hogy ez aránylag csön-
des, szenttellen állapot megelégedést, avagy aggo-
dalmat keltsen-e a szemlélő keblében. Lehet, a ki
a teljes egyértelmű békés együttműködésben, az el-
vi különbségek és u. n. „pártkérdések“ teljes hiá-
ban látja az egyház üdvét s a küzdelem elkerülhe-
tetlen surlodásaiban csakis káros, sőt vészes követ-
kezmények magvait szemléli az anyaszentegyház ügyeire
nézve. Ismét lehet, a ki a protestantismus kiváló
karakteristikonjai közé sorozza a vélemények el-
téréseit, az elvi álláspontokról folytatott harczokat
s elernyedést, elposványodást lát a mozgalom nél-
kül való nagy egyértelműségben s az elszenderülés-
től félti a küzdelemmel fölhangzó testületeket.

Mi, egyénileg, az utóbbi felfogást valljuk a

magunkénak, de nem oly szélsőséggig, hogy a békes-
séggel szükségkép megférhetlennek képzeljük a mun-
kálkodást s készséggel elismerjük, hogy lehetnek
tartjuk a szorgos ügyintézés harcz és viaskodás
nélkül is. Csak ne az legyen e bevallásnak, al-
kalom adtán, erőltetett consequentiája, hogy a
jó békét minden áron s így meggyőződéseink
föladásának árán is követeljük tőlünk. Szóval, a küz-
delem nekünk nem czél, hanem csak eszköz s ha
meggyőződéseink harcz nélkül is érvényesülnek: an-
nál jobb.

Különben, ha a régiékhöz hasonló előkészülő-
dések nem zavarják is ezuttal egyházkerületünk bé-
kés csöndjét föl: azért még koránt sem mondható,
hogy egészen tétlenül néznénk az idei közgyűléssel
szembe s ha nagy és éles u. n. „elvi kérdések“
nem foglalkoztatják is jelenleg az elméket s még in-
kább a kedélyeket, azért nézetünk szerint mégis el-
mondhadjuk, hogy tartalmilag érdekesebb és fonto-
sabb közgyűlésre alig seregettünk új szervezkedé-
sünk óta, mint épen most, az 1879-dikire.

Az utóbbi években ugyanis, minden mi acut
kérdéseink mellett is, találtak közgyűléseink időt és
módot egy oly tárgy következetes intézésére is, a
mely mivoltánál és fontosságánál fogva bizonynyal
maradandóbb nyomokat hagy anyaszentegyházunk tör-
ténetében, mint akár az ig. tanács állítólagos
tulkapásainak, akár egyik-másik személynek questiói.

Közoktatásunk ügye ez s valamint az utóbbi
közgyűlések rendén rendszeres szervezésre juttaták
elemi iskoláinkat s a tanügyi előadó állomásának
rendszeresítése által állandó napi rendre helyezők s
illetőleg fölbolygatók theologiai intézetünk, népta-
nitó képezdénk s részben gymnasiumaink kérdéseit
is: most meg, az idei közgyűlés föladata lesz a
középtanodai oktatás egészének föllelése s az idő-

höz és adott körülményekhez képest megoldásra juttatása.

Igaz, ezuttal, nem lesz alkalmunk egymásról épen minden becsületet lehuznunk, sem egyik-másik személyt úgy befeketitenünk, hogy nézhettük aztán, honnan vegyünk elég lugos szappant a mosakodásra; de igen is lesz módunk a komoly munka-végzésre, szakértelmünk igazolására s mindenekfölött az anyaszentegyház maradandó érdekeinek szolgálására.

A milyen irányt, az utóbbi időkben, államkormányunk közoktatásügyünk megítélésében vón; a milyen módon bizonyos kérdéseinkre nézve fenálló hazai törvényeink abnegaltatnak, sőt meg is sértettek, vagy legalább is megkerülésükre kísérletek tételnek: elég intő szózatokul tekinthetők a minden erőnkől való magunk megemberelésére s in specie középtanodai oktatásunk ügyének szorgos fölkarolására. Az idő már nem késbetik soká, a midőn talán a kormány is belátja, hogy csupán a materialis törvény rendén oldható meg a superinspectio kérdése s akkor nekünk, protestansoknak, már készen kell állanunk reformált gymnasiumainkkal s igazolnunk, hogy nem az ősök érdemeiért, hanem a magunk értékekért követelhetjük méltán autonomiánk becsületben tartását.

Ezért mondjuk, hogy fontosabb közgyűlésre alig sereglettünk új szervezkedésünk óta, mint az 1879-dikire, melyen ezt a reformot vagyunk keresztülviendők s melyen, néhány tanár-választás formájában, mindjárt gyakorlati próbáját is adhatjuk e tekintetben való érettségünknek.

Azért, ha nem is egymásra fenekedve, de nem kevésbbé komoly és terhes előkészülettel nézhetünk idei közgyűlésünkkel szembe.

A CI-ik ének története.

Még május hóban a felsőbányai „Figyelő“ 5-ik füzetében az uj-népi ref. leány egyház régi énekes könyvét ismertetvén (Uj-nép van Somogy megyében u. p. Babócsa) mely könyv csak 10 évvel ifjabb a bold. em. Rákóczi-Geleiféle énekes könyvnél, iratván 3 évig Győri József által, ki is 1646-ban lett kész vele — egy éneket találtam benne, melynek eleje hiányzott, de buzgóságos szépségénél fogva annyira megragadta figyelmemet, hogy curiosunkép a 7. versét közlöttem is. Im, most az erdélyi 1837-ben megújított énekes könyvben rátalállok az említett énekre, mit az uj-népi régi énekes könyvben láttam először. Ez ének nem egyéb, mint az erd. ref. atyafiak által annyira kedvelt „Szívünk vigsággal ma betölt“ kezdetű karácsoni ének.

Tehát már most bizonyos az, hogy a CI-ik ének 1646 előtt már létazott.

A kérdés már most az hol termett ez az ének, ha oly régi?

A véletlen — számos kutatásaim közben — rá vezetett engemet s ha t. szerkesztő ur kegyes leendő tért engedni, megismertetem becses lapja olvasóit e kedves énekük eredetével s talán idővel majd egyéb mással is.

A francia reformátusok megújított énekes könyvéről irván, épen ma ismertetést, feltűnt nekem a Cantique 78 dallama igen ismerősül, sokáig vesződttem vele, mig nem rájöttem, hogy ez a dallam a „Szívünk vigsággal betölt“ ének dallama. Tovább vizsgálódtam s az eredmény az, hogy a magyar szöveg fordítása, vagyis igen jó átdolgozása a 78-dik francia énekeknek.

Ott ugyanis így van:

Brillante étoile du matin
Améne-nous un jour serein,
Un jour de paix, de grace;
Comme une aurore, dans mon coeur
Garde ta divine splendeur,
Et ta douce efficace; stb.

Még tovább vizsgálódván, arra jöttem rá, hogy a francia szöveg ismét átdolgozása emez 6-német choralnak: „Wie schön leuchtet uns der Morgenstern“, melynek eredete valahol a reformatio hajnalánál keresendő.

Ezt már most teljes biztonsággal állithatom.

De hát a dallam?

Az erdélyi énekes könyvben a dallamok 15-ik lapján ugy annyira magyar köntösbe van öltöztetve e dallam, hogy a hozzáértő első látásra azt kérdi: vajjon mi is ez hát tulajdonkép? s ha tovább vizsgálja, jön rá, hogy biz az nem jól van.

Nem tudom, hogy a ki átirta, öntudatosan irta-e felütés nélkül? Mert hogy a magyar rythmus felütést nem tűr, vagy öntudatlanul irta át, mert semmi rythmus sincs benne s a dallam, egész tactusba osztva, okvetlen kell hogy felütéssel kezdődjék.

A dallam szerzője pedig a hirneves zenész Beethoven. Tehát a szöveg sokkal régibb, mint a jelenlegi dallam. Miféle dallamra énekelték Beethoven előtt? Ki tudná már most?!

Hogy azonban a mit az előbb hibásnak mondtam, megigazítsam, im ide melléklek az eredeti letételt, bizalommal kérvén t. szerkesztő urat, kegyeskedjék e letételt az erdélyi ref. kántorok közé juttatni, hogy e buzgó szép ének ne elferdítve, hanem eredeti tisztaságában taníttassék és énekeltessék, ugyanazért is a magyar szöveget irtam alá. *)

Kálmán Farkas,
sósvertikei ev. ref. lelkes.

*) A mellékelt eredeti letételt félretettük, hogy annak idejében az illető helyen tudomásra hozzuk. Nem tagadhatjuk el, hogy igen örvendőenk, ha énekes könyvünk énekeinek irodalomtörténeti kutatását és méltatását szakértő hivatalársunk minél többan folytatná és vizsgálódása eredményeit olykor-olykor felmutatva közölné.

Az állandó igazgató tanács r. gyűléséből.

Kolozsvárt, 1879. szeptember 28-án.

Elnök: főtiszt. Nagy Péter püspök; jelen voltak: Incze Mihály, dr. Kolozsvári Sándor, Szász Béla, dr. Jenői Viktor, Parádi Kálmán, Bodor Antal, Szabó Ádám.

Az elnöki ellátott ügyek előterjesztése és helybenhagyása után tárgyalás alá vétetett a n.-enyedi főtanodai előjáróság terjedelmes fölrata s illetőleg fölvilágosítása az 1877—78 tanévi zártudósítások vizsgálata alkalmával kifogásolt némely szabályellenes eljárásra és tantervre vonatkozólag. Miután e felirata a m. előjáróságnak egész terjedelmében felolvastatott és a tanügyi előadó öngazolását és ellenészrevételeit előterjesztette: kimondotta az áll. igazg. tanács, hogy az 1701 — 1878 számú határozatának a törvényes tanterv (1864 évi 256 számú egyh. főtanácsai határozat szerint a két bölcselmi oszt. tanterve) életbeléptetésére vonatkozó ágát föntartva, örömmel tapasztalja, hogy a mostani fölterjesztés alternatív javaslatának második ágában, mely ezennel helyben is hagyatik, a m. előjáróság igyekszik a normalis állapotba jutásra. Egyidejűleg elhatároztatott, hogy a tanügyi előadó öngazoló előterjesztése hiteles másolatban közöltetik a m. előjárósággal.

A magyar-kájáni egyházköztségben befejezett egyházi építkezésre utalványozandó költségek fedezése tárgyában határoztatott, hogy az egyh. köztség az építkezésről vezetett számadást kellőleg fölszerelve küldje föl; a papi díjlevelet állapítsa meg és egyházmegyei ellátás után terjeszse föl.

A n.-borosnyai egyházköztség énekvezéri régi épülete eladása és egy ujnak építése engedélyezése végett beadott kérésnek hely nem adatott, minthogy a megvizsgált számadásokból kitént, hogy az egyházközséget tetemes adósság terheli és másfelől, hogy az építés halaszthatatlan szüksége nem forog fenn. Az előző évekről felküldött jövedelem kimutatás a folyó évről felküldöttel meg egyeztethető nem lévén, az egyházköztség az ügy tisztázására és számadásainak rendes vezetésére utasítottatott.

Az alatori egyházköztségben a tanítói állomás rendszeresített és a ker. közgyűlés jóváhagyása fentartásával a díjlevél helybenhagyatott.

Kercsedi egyházköztség toronyépítési terve, valamint a vállalkozóval kötött munkabéri szerződése helybenhagyatott és utasítottatott az egyházköztség, hogy a fogadó telke haszonbérbeadását tárgyazólag szabályszerű szerződést kössön.

A kolozsvári egyházmegye és kolozsv. egyházköztség érdemekben gazdag és fáradhatatlan főgondnoka, m. Incze Mihály bejelentett lemondása tudomásul vétetett és ezen gondnoki állomás betöltése érdekében a további lépések megtételére esperes fölhivatott.

Molnár Rózália által kiállított alapítvány-levél a kézdí-vásárhelyi egyházközségnek 5 hold fekvő adományozásáért köszönet nyilvánítás mellett megerősített.

A n.-dobai egyházközség részére központi kezelés alatt álló pénzből 162 frt 74 kr utalványoztatott.

A m.-gyerő-monostori egyházközségnek megengedtetett, hogy 609 frt harangtökéjét véglegesen, 526 frt alaptökéjét visszafizetés föltétele alatt iskolához építésére fordíthassa.

A számvevő — beadott saját jelentésére — utasítottatott, hogy Kovács Gyula volt főtanodai erdész számadását sietőleg lássa el, a főtanodai előjáróság pedig fölhivatott az illető volt erdészének adott utasítás felküldésére.

r. t.

VIDÉKI ÉLET.

A marosi egyházmegyéből.

Felelet

a már nem ifju marosi papnak feleletére.

Ny.-Szt.-Benedek, szept. hava.

(Vége.)

Állítja, hogy idvezült elődöm nem adott consensust sem pap, sem tanítónak, mig nem fizette hatodát, vagy 12-edét első évi jövedelmének.

Adott biz ő, de mindenikbe beletette, hogy senki addig állomását el nem foglalhatja, mig nem fizet. Tessék megnézni minden consensumot 6 év alatt, nincs-e szigoruan bevezetve e passus? Nem szoritottam-e szigoruan mindeiket e kötelessége teljesítésére? Feleljen a pénztárnoki bizonyíték: hogy az üresedésbe jött akár lelkészi, akár tanítói állomások betöltésénél a választott uj hivataloskodók meg voltak intve arra, hogy kötelesek 6-od vagy 12-től tartozásokat az özvegy-árva gyámintezetnek befizetni beköltözések előtt; azt onnan tudom, hogy mindenik, ha fizetni nem volt képes, legalább kötelezvényt adott tartozásáról.

Bizonyitom

Madaras János,
pénztárnok.

Hátrálékok így állnak

Hatod és tizenkettőt fizettetett be 1874-től 1878-ig 1100 forint és 43 kr. Hátra van 538 forint 94 kr. Ezek után kamat 113 frt 32 kr. Részvény hátrálék 206 frt 70 kr, kamat 13 frt 44 kr. Időközi jövedelem bejött 1874—1878-ig 456 frt 24 kr. Hátrálék 627 frt 91 kr. Ez áll az én egyenes felhajtásom alatt. Jól tudja a t. ur, mennyi küzdelme van evvel esperes és egyh. tanácsnak, a jó administratio mellett néhol a gondnok nyul belé, néhol a belépő pap használja el, néhol az egyházak nem akarnak erről tudni. Talán minden időben van bizottság kiküldve az időközi jövedelmek tisztázása végett, mégis engem vádol. Hát nem küldtem-e tisztathatósági végrehajtást akárhány gondnokra? Nem kértem-e milliószor, mind én, mind az egyháztanács a tisztetes papokat, hogy fizesenek, oka vagyok-e én, hogy papok, a mivel osztály tagjai, annyi szép kérésre sem fizetnek? Hogy egyházaink öt-féle adóval terhelve vannak, hogy a pauperismus és corruptio által annyira megrongált korszakban jutott nekem az esperesség, én vagyok-e az oka? Elfelejtette-e a t. barátom, hogy az intézet ügyein kívül is, mi nem kegyeletes, de canonicus kötelessége van az esperesnek. Annyiféle elnökség, 97 egyház átvizsgálása, annyi, ezer meg ezer forint biztosítása, gondnokok elleni perfolytatás, legelő-osztályoknál való ellenérködés, candidatiók, papválasztások, felsőbb rendeletek, tanfelügyelettség s külfutóságokkal való érintkezés, minden félóra alatt

jövő privát panaszok, szerencsétlen váló peresek. Ez az intézeti ügy régi keresztje egyébiránt a marosi espereseknek. Már az alapításkor volt harcz és háboru, beállni nem akarások, nyugtalanságok, idvezült elődöm pedig, miként bántalmaztatott még utolsó pillanataiban is, szem és fül tanu voltam. Azonban, ha úgy tetszik a t. urnak, a felhajtásom alatti összegért az alattam belépő papok és egyházakért, a vádat és felelősséget magamra veszem s ha kár lesz megfizetem. Beszélhet a már nem ifju marosi pap sokat; de ő nem a marosi papság. Mert az esperes választó testületnek fele, épen a papság, nem adta volna nekem a szavazatát ismételtén, ha legkényesebb érdekeinél oly kártevő és mulasztó lettem volna és a pénztárnokot nem választotta volna újra, kívül közös a bűnöm.

Hivatkozik a Gecse intézetre, ott nem 3000. hanem 3572 frt $12\frac{6}{10}$ -ed kr a hátrálék, tehát félezerrel is több, de vegye számításba, hogy ott a pénztárnok ügyvéd is. Van hátrálék mindenütt ez időben, az enyedi tanodának az angol banknál, van az egyházkerületnek is, van az államnak is.

Tudok én t. barátom erős fegyverekkel is járni s kényszerülve is leszek, hogy ne üljenek körrendeletem némely helyeken 8—10 nap, ne legyek kénytelen az ellenőrzési tábla, kepe jobbitási okmányokért annyit várni. Én életemet szenteltem e hivatalnak, mégis van hiány s lesz is, míg más törvényeink nem lesznek, míg nincs fegyver az esperes kezében a közferesetig, pedig vannak a háta megett híres apellatiók és felfolyamodások nagy férfaktól.

A szabály nem canon, hiába csűrjük, facsarjuk, a felfüggesztési szabályt maga a papság elítélte már s kéri annak oda változtatását, hogy nem hivatal, de fizetés felfüggesztéssel történjék a végrehajtás.

Vá d o l, mért nem mondtam a szabálynak ellene, mikor alkották. Azért, mert nekem is, mint sok másoknak figyelmemet elfutotta. Azt mondja, hogy itthon nem igazíthatta el, azért lett Jákob. Szólított-e fel egyháztanács vagy megyei gyűlés előtt mulasztásom kiigazítására? Vagy hiszi-e, hogy nem pártfogolták volna? S hogy a jeles egyházmegye felhívásaival daczoló esperesét eltűrte volna?

Azt szokta mondani egy jó barátom: „a szennyest mossuk meg itthon“; erre nem kérem, vigye akár a Duna partjára, csak a mi nem szennyes, azt ne próbálja bepiszkolni. Azt mondja, hogy sokat tanulhatnak az esperesek, a f. t. püspök urtól, igen! sokat, szépet, jót, de ő méltóságának csak 18 esperessel van érintkezése közvetves kérdeje meg, nincs-e hiány? Sok panasz van oda fenn is, sokszor az esperesekre, lehet, van bennök is hiba, ők is emberek, de tudni kell azt is, hogy ők is—szegények—kikkel és mivel küzdenek.

Én t. ur a keztyűt mindig felveszem, alios ego vidi ventos. Istennel, önmagammal, emberekkel s egyházmegyémnel tisztában vagyok. Ismernek mindkettőnket, künn is, benn is. Csak egy szóm van, engedjen meg, hogy nem be-

széltem az ön nyelvén — úgy kevesen tudnak, ne feleselgessünk, egyetértve is van mit dolgoznunk elég! A viszontlátásig!!

Vályi Pál,
marosi ref. esperes.

A gy.-fehérvári egyházmegyéből.

M. Igen, 1879. szept. 15-én.

Gyulafehérvári ref. egyházközségünknek e hó 14-én igen szép és lélekemelő ünnepéye volt. Dr. Elekes Victor, volt zilahi rendes tanár, e napon foglalta el papi állomását, melyre őt az egyházközség közbizalma helyezte.

Szeptember 13 án d. u. az egyházközség képviselőtestülete ünnepélyes díszben vonult a közel fekvő Sárd községbe, a hol dr. Elekes volt. Itt t. Gazda János ur üdvözlé a fiatal papot az egyház és város nevében, a mit dr. Elekes igen megható szavakkal viszonzott. Fehérvárra bevonulása valóságos díszmenethez volt hasonló, a melyhez nemcsak a ref. felekezeti, de a város minden rendű és rangu lakosa csatlakozott.

Szept. 14-én reggel már 9 órakor lehetett látni a feldiszített és fellobogózt templom felé tóduló város lakosságát felekezeti különbség nélkül. Tíz órakor pedig a harangok hívogató szavára a tágas templom zsufolásig megtölt. A templom kijáratánál a ref. elemi iskola növendékei sorfalat képezve „éljen“ kiáltással fogadák a nt. Elekes György esperes és Tankó József borbereki lelkész urakkal közeledő fiatal papot.

A XIV-ik dics. 1, 2 és 3-ik versének elhangzása után a nagy-enyedi Bethlen-főtanoda „theologiai dalköre“ hallatá megható énekét; a mire ismét a közönség éneklé a CCXIX-ik dics. első versét. E közben egyházmegyénk esperese nt. Elekes György ur lépett a szószékbe s megható buzgó imája után, melyben a hazáért, nemzetért, felséges fejedelmi családért, Gyulafehérvár városáért stb. stb. osdett a mindenek urához, felhiva a fiatal lelkész afiát elfoglalni szószékét.

Erre a fennemlitett dalkör énekelt és pedig az elragadtatásig meghatóan. Különösen, a midőn az énekelt darabban ez jött elé; „im esküszöm“ stb. a hallgatóságnak arczán a moghatottságnak jele sugárzott. Ezalatt dr. Elekes Victor ur lépett szószékre, elmondani székfoglalóját.

Alapigéül felvette: Márk XVI. r. 15 v. „Elmenvén mind a széles világra, prédikáljátok az evangeliumot minden teremtet állatnak.“ A szépen kidolgozott s vallásos szellemtől áthatott beszédét a közönség a legnagyobb figyelemmel hallgatá. Beszéde végeztével a dalkör ismét énekelt, a mialatt a nt. esperes ur lépett megint a szószékbe s mondá el beigatott beszédét. Hangsúlyozá beszédében az egymás iránti szeretetet és egyetértést; inté a hiveket, hogy „a még az élet terheivel ismeretlen fiatal lelkészt ne szomorítsák, útjába torlaszokat ne állítsanak, hanem hagyják őt munkálni, kinek nemcsak papnak, de

honpolgárnak is kell lennie. Nyugodt munkája áldást hozó leend. Istennek áldó szelleme lebegjen az egyházon és ennek lelkészén!!⁴

Délután 2 órakor 120 ember számára volt közebéd rendezve, a melyre az egyháznak minden választó polgára, a különféle felekezetek előljárói, a kir. megyei és városi hivatalnokok stb. meg voltak hívva s igen szép számmal meg is jelentek. Ebéd alkalmával a pohárköszöntők sem maradtak el. Első pohárköszöntőt mondotta: nt. Elekes György esperes ur a felséges uralkodó családra, melyet a közönség fenállva hallgatott végig; dr. Elekes Victor, főtit. Nagy Péter püspök és főgondnok ur őnméltóságára; tiszt. Tankó József lelkész, br. Kemény Gábor ker. miniszter és egykerületi főgondnok ur őnméltóságára; Elekes Károly tanár, br. Kemény István őnméltóságára; Nagy Lajos h. tanár, nt. Szász Domokos egykerületi főjegyző urra; Rajner József mt. Zeyk Károly főispán ur őnméltóságára; Gazda János nt. esperes urra; Halász Jakab közjegyző és Kardos r. kath. kanonok, dr. Elekes Victorra stb. stb.

Ebéd alatt a fennevezett dalkör mulattatá a közönséget kitűnő énekével. Valóban méltó e dalkör s annak minden egyes tagja az elismerésre, de leginkább a dalkör vezetője: Vinczi Domokos ur érdemel dicséretet, ki lankadatlan buzgalommal munkál a dalkör érdekében.

Este a város összes polgársága fáklyás zenével tisztelgett a fiatal papnál, a mikor luth. lelkész Kuntz ur beszélt igen szépen. Dr. Elekes megköszönte a megtiszteltetést.

Itélj kedves olvasó! itélj most a gyulafehérvári ref. egyköségben uralkodó hangulatról; minden bizonytalán átlátod, hogy csak levegőből kapott gyanúsítások tölték el a lapok hasábjait; átlátod és meggyőződdél róla, hogy helyesen választott az egyház; oly erőt nyert, a ki, hisszük, méltó utóda lesz feledhetlen emléktű édes atyjának. Igen, de csak úgy munkálhat haszonnal, ha a felkorbácsolt szenvedélyek csillapulni fognak; ha a rágalom fegyvere némul, pásztor és nyáj csöndesen munkál. Csak így lesz boldog mindhettől s csak így lesz áldásthozó a munka. Segélyje isten őket. !!!

Kiss Elek,
ref. tanító.

EGYHÁZI LAPOK SZEMLEJE.

A „Prot. egyh. és isk. Lap“-ban Ballagi a „Semmittevés bölcseségéről“ szólva, bírálja Mocsárynak a lap megelőző számában kiadott közleményét. Ballagi — mint szerkesztő — kötelességének tartá közreadni a Mocsáry ultraellenzéki nézeteit, mert hisz nem rég ultraministerialis cikkeket is közölt. De egyik felfogásnak sem adhat igazat.

Mocsáryban a politikai párt embere nyilatkozik; neki zsinat nem kell, convent sem kell, iskolarendezés sem kell. És miért? Mert e kormány el akarja tőlünk venni a

felsőbb oktatást; pedig mindazok, kik zsinatot, conventet s iskolarendezést sürgetnek, csak lovat adnak a kormány ama kárhozatos törekvése alá.

Ballagi e felfogást szerencsétlen tulzásnak tekinti. A kormány nem kívánhatja intézeteink megszüntetését, ha egyenesen maga alatt nem akarja vágni a fát. De épen mert ezt józan észszel nem teheti, annál nagyobb a mulasztási büne, hogy újabb alkotmányos aeránk hosszú 12 éve alatt semmit sem tett ama három millió polgár javára, kik a nemzeti közműveltség terjesztésében annyi buzgalmat és áldozatkészséget fejtettek ki.

A kormány három irányban követett el mulasztást. Semmit sem tett arra, hogy a törvényben kimondott egyenlőség és viszonyosság megvalósuljon. Nem tudta tisztába hozni az alapítványok kérdését. És végül egy évtizednél tovább függőben tartva a közép és felsőbb iskolák szabályozását, minket is hátráltatott abban, hogy valamit lendíthessünk e téren.

Most legalább ez utóbbi pontra nézve tisztában vagyunk azzal, hogy a kormány a közép- és felsőbb iskolákat törvényhozás útján rendezni nem fogja. Magunknak kell e munkát végeznünk magunk számára. Ez a napi kérdés, melynek megoldására készült Molnár Aladár tervezete.

De ime előáll Mocsáry és — opponál a Molnár tervjavaslatában foglalt magas igények ellen; mert azok iskoláink bezárására vezetnek. Czikkirő ettől nem tart. Példákkal illusztrálja, hogy ha az embereket rákényszerítik a jóra, melyet önként tenni vonakodnak, az nem baj, de üdvös áldás. Az 1850-ben kiadott Entwurf kényszerének áldásait ma is élvezzük. Ép így a népiskolai törvénynek.

Nem érthet tehát egyet Mocsárynak semmittevő bölcseségével, melyet a politikai élet szenvedélyei sugalmaznak. E helyett azt hiszi, hogy a Molnár javaslata csekély erőlködéssel keresztülvihető és ez irányban való munkára serkenti olvasóit.

A „Prot. Heti lap“ két utóbbi számában Jóó István közöl vezérezikket arról, hogy „mit tett a reformatusok egyetemes konventje Debreczenben, s hogyan itélnek arról némely jó (?) barátaink?“

Az 1877 évi budapesti konvent a zsinati előmunkálatok kidolgozására bizottságot küldött ki. E bizottságok munkálatainak tárgyalására gyűlt egybe most a magyar ref. egyházkerület disze virága a debreczeni konventben. Mint-hogy azonban a két konvent időközében a kormány által felszínre hozott felügyeleti jog szabályozásának kérdése is felvetetett a tanácskozás tárgyai közé és a konvent, igaz jogának tudatában, a tudvalevő határozatot hozta: most némely kormánypárti lapok fékvesztett haraggal támadják meg a minden komoly ember tiszteletére érdemes magyar ref. konventet és ennek főfő embereit.

Czikkirő önérzetesen utasítja vissza a tulbuzgó kormánypárti sajtó méltatlan támadásait. A konvent — ugymond — nem foglalt politikai parlállást; de a kormányvédő urak tapintatlansága arra kényszerítheti a magyar reformatusokat, hogy egészen és teljesen kormányellenes állást foglaljanak el.

Czikkiró különösen a „Pester Lloyd“ H. jegyű czikkezője ellen fordul, ki nem szégyenli valótlanságokat állítani a konventről és ezekre építeni kiméletlen támadásait. H. rozszakaratu és gyűlölködő közleményének tüzetes czáfolata után, czikkiró az „Ellenőr“-nek kevésbbé elfogult reflexioira teszi meg észrevételeit. Végül amaz óhajtásának ad kifejezést, vajha a kormány, megmenekülve rövidláló barátaitól, megértené és méltányolni tudná a ref. egyház hazafias törekvéseit.

— 2 —

KÜLFÖLDI SZEMLE.

Oroszország.

(Új vallást hirdető nőapostol)

A doni kozákok tartományában egy fiatal, szép nő járja be a falvakat egy új vallásfelekezetet apostolaként. E nő neve Xenia Ivanowna Kusmin, alig több huszonöt évesnél. Lengyel származású s rendszeren 12 apostola kíséri. E vallás főbb hitczikkjei a következők: Maga az apostolnő szent, sértethetetlen, mert isteni származású; a házasság véték; húst enni s bort inni bűn; elveti és kárhóztatja a kézzszorítás szokását; a csókot ellenben, mint a béke s szívbéli jószág külső kifejezését, szent ténynek nyilvánítja.

Helvétia

(A baseli vallásterjesztő társulat működése.)

A baseli térítő-társulat a mult hóban tartá meg évi közgyűlését. Az elnöki jelentés a következőket tartalmazta. A társulat működését legnagyobb siker koronázta Indiában, hol 768 pogány bálvány-imádót térített a keresztyén vallásra a mult év folyamán. Különben Indiában aratott mindig legnagyobb sikert e társulat s csupán e tartományban 3960 embert keresztelt meg fennállási éve (1864) óta. Áfrikában két új hittérítői állomást állított fel. Chinában, daczára a benszülőttek hatalmas ellenzésének, kik gyakran lázadásban törtek ki, a missionariusok 301 chinait kereszteltek meg a mult év folytán. Azonban az anyagi siker messze mögötte áll a szellemi sikernek. A missiók roppant nagy költségbe kerültek, s e költségek épen nem állottak arányban a társulat pénzerejével, minek következése 115.103 frank deficit lett. A kiadás 935075 frank, míg a bevétel csak 827920 frank. E társulat néhány missionarusa még az egyesült államokban is működött.

Egyesült államok.

(Zsidó-keresztyén testvériség.)

A St.-Louis-i kápolna elégett. A kápolna tőszomszédságában állott a zsidók zsinagogája. A zsidók részvétnyilatkozatot küldöttek a keresztyénekhez s egyszersmind felajánlották azoknak az istentisztelet végzésére zsinagogájukat, átiratukban kifejezték a két vallás rokon-eszméjét s testvéreiknek nevezték a keresztyéneket.

Belgium.

(Uj iskola törvény.)

Belgiumban a törvényhozó testület mindkét kamarája egy új iskola törvényt hozott, mely az iskoláknak teljes önállást biztosít s az ultramontanokat attól, hogy ezekben befolyásukat gyakorolják, teljesen megfosztja. Mint a lapok írják, a király örömmel szentesíté e törvényt, mely Belgium tanügyeinek oly szép jövőt biztosít a multtal szemben.

Franciaország.

(Uj oktatási törvény.)

A francia kamara óriás többséggel fogadott el egy új törvényjavaslatot, mely az oktatás ügyének javítását czélozza. E javaslat előterjesztője Ferry Gyula, a jeles szakember. A senatus ugyan eloszlásakor nem a legkedvezőben fogadta e törvényjavaslatot, de remélhető, hogy nemsokára, midőn ismét összeül, átlátván annak czélszerűségét, el fogja fogadni. A parlament szünetel ugyan, de annál hevesebben támadásokat intéznek a francia klerikális lapok Ferry ellen. E támadásoknak még Ferryn kívül, szerfölött ki van téve Bert Pál, ki szintén pártolja Ferry javaslatát, s ki a parlament mult ülészakában oly kiméletlenül megtámadta a jezsuitákat azáltal, hogy a püspökileg ajánlott jezsuita tankönyvek helytelenségét s erkölcselenségét s a jezsuiták botrányos cselekedeit élénk színekben feltűntette.

Spanyolország és Portugallia.

(A protestansok üldöztetése.)

Az ultramontanoknak vakbuzgalma a protestansok helyzetét Spanyolországban és Portugáliában kiálhatlanná tette. Nem elég, hogy a protestansok isteni tiszteletei a katolikus papság által fellázított csőcseléktől igen gyakran zavartatnak s ilyenkor a legnagyobb vérengzések történnék, hanem a protestans lelkészeket csekély, sőt gyakran költött ok miatt bebörtönözik s börtöneikben éhséggel kinozzák. A protestans iskolák felállítása elé áthághatlan akadályokat gördítenek. Ime ily borzasztó üldözéseket szenvednek ott hitfeleink s egy nagy-hatalom sem jajdul fel ezek hallatára, míg a romániai zsidók egyenjogusításának kérdése oly óriási hullámokat ver a politikai élet terén.

Itália.

(Hitfeleink üldöztetése.)

Itáliában szintén üldöztetést szenvednek a protestansok, habár csekélyebb mérvben, mint Spanyolországban. Az üldözés itt csak arra szoritkozik, hogy mig istentiszteletök végzésében gyakran zavartatnak, a katolikus papság által bujtogatott nép előtt guny tárgyai ugyan, de szerencsére még nem ellenségek, kiknek vérét kívánának. A klerikális sajtó is folyton izgat hitfeleink ellen.

— 2 —

AZ „ERD. PROT. KÖZLÖNY“ TÁRCZÁJA.

Egyháztörténelmi levéltárca.

VII.

Az enyedi főiskola tanárai Abafi Mihály fejedelmet a közvizsgákra meghívják. Kelt Enyeden 1672 szept. 16-dikán.

Mint kegyelmes urunknak ajánljuk Nagyságodnak alázatossággal való szolgálatunkat; Istentől Nagyságodnak szerencsés, békességes, csendes, sok esztendőig való ország-lást szívünk szerint kívánunk!

Kegyelmes urunk, Istennek nagy kegyelme és csodálatos gondviselése Nagyságodnak protectioja és árnyéka alatt édes hazánknak békességét e világnak ily közönséges indulása között is ennyire való csendességben fentartván és collegiumunknak régi bevött jó rendtartása szerént lenni szokott examenjének ideje beállván, mint kegyelmes urunkat Nagyságodat igen alázatosan kérjük, ad diem 28. septembris itt Nagy-Enyeden examenünknek annál nagyobb solennitással való celebrálására jelen lenni méltóztassék; hogy a Nagyságod méltóságos praesentiájával mind nekünk tanítóknak, mind az tanuló ifjúságnak szivelelke Isten anyaszentegyházának és édes hazánknak jövődöbeli javára és előmenetelére nevedjék, tudván azt kegyelmes urunk, hogy a scholáknak és a collegiumoknak jó rendben való állapot-jok Isten ecclesiájának és a politíának virágzására felette nagy és szükséges Istentől megszenteltetett eszközi, melyért való Nagyságod fáradságának jutalma Istennél el nem veszhet. Mi is peniglen Nagyságod szerencsés ország-lásáért s életéért s kedvesinek életéért Istenünket imádni meg nem szüntünk, maradván azonban

In Nagy-Enyed die 16. Septembris 1672.

Nagyságodnak mint kegyelmes urunknak

minden alázatossággal való szolgálai
Nagy-Enyedi Collegium Professori

Dési Márton mp. Nadányi János m. p.

Tsernátóni Pál m. p.

Kivül: Illustrissimo ac Celsissimo Principi ac D. D. Michaeli Apafi, Dei gratia Transylvaniae Principi, Partium Regni Hungariae Domino et Siculorum Comiti etc. Domino Domino nobis gratiosissimo.

Eredetije az erd. Muzéum kézirat-tárában.

VIII.

Pósházi Jánosnak a Gyula-Fehérvárra bujdosott s.-pataki collegium tanárának levele Apafi Mihályhoz, a S.-Patakra kért és kiküldendő néhány deák ügyében. Kelt Gyula-Fejérvárt 1684 január 23-dikán.

Nagyságodnak mint kegyelmes urunknak ajánlom alázatos szolgálatomat, Istentől kívánok jó egészséget, boldog virágzó életet és sok ügyes bajos országos gondjainak elviselésére mennyei erőt, segédelmet!

Kegyelmes uram! kelletek Nagyságodat nagy alázato-

san illetén dolog felől requirálnom. A pataki collegiumban levő és residens deák atyáknak írják és kívánják, hogy mostan is innét társaságunkból küldenénk közikben vagy négy atyafikat, mivel az ott való szükség és alkalmatosság ugy kívánná: mert nagyobb részre, a kik ott vadnak, mesterségre fognak kimenni. Hogy penig ez a renascens és mintegy ujonnan plántáltatott collegium üresen maradjon, nem tanácsos, mert ki tudja mások tennék kezeket annak bonumira; másunnan penig a defectust nem suppleálhatjuk, hanem innét s ebből a collegiumból. De mivel az egy Isten után már számos esztendő alatt Nagyságod volt ennek az exulans collegiumnak egyetlen egy fautora, édes dajkája és kegyes Abdiása: azért Nagyságod hire és kegyelmes annuentiája nélkül én senkit ki nem küldök, hanem ha a Nagyságod jó tetszése járuland a dologhoz. Talán illendő is kegyelmes uram, hogy a mint eddig Nagyságod tartotta annak a collegiumnak magvát, ugy innét legyen annak naponként való terjedése és felépülése. Ha azért itt ez aránt Nagyságodnak tetszik, hogy deákok menjenek ki, Nagyságod méltóztassék salvus passust nékiek adni, hogy annyival is inkább a Nagyságod méltóságos neve és tekinteti alatt bátorságosabb lehessen utazások. Ezeknek utánna a nagy kegyelmű Isten maradjon Nagyságoddal; és marad nagyságodnak legkissebbik alázatos szolgálója, a fehérvári collegiumnak mostani professora.

Pósházi János m. p.

Albae A. 1684 die 23 Januar.

Kivül: Amaz isteni kegyességgel, ez világon jó hírnévvel tündöklő Erdély országának nagy fejedelmének, Te-kéntetes Méltóságos Apafi Mihály kegyelmes uramnak ő Nagyságának, az Isten anyaszentegyházának ez sorvadtidőkben többire egyetlen egy dajkájának, nekem is megbecsülhetetlen kegyes fautoromnak, adassék nagy alázatossággal.

Eredetije az erd. Muzéum kézirat-tárában.

IX.

A debreczeni collegium folyamodása Apafi Mihály fejedelemhez jó tét eménye folytatásáért s a mult évi jó tét emény elmaradt felerészének pótlásáért. Kelt Debreczenben 1684 ápril 19-dikén.

Illustrissime Princeps, Domine Domine nobis naturaliter clementissime! Hogy az ur Isten a Nagyságod életét az életnek csomójában békösse, és a Nagyságod ország-lását igyefogyott magyar nemzetünknek oltalmazására sok esztendőkre boldogul terjeszse, szívünk teljességéből kívánjuk!

Kegyelmes urunk méltóságos fejedelmünk, minnek utánna a Nagyságod s Nagyságtok buzgó kegyességének s messze terjedő munificentiójának kívánatos gyümölcseit már sok esztendő alatt mind magunk s mind collegiumunk részről sok izben elvettük volna, elközelgetvén s beállván az alkalmatosság, tetszék minékünk mostan is ez legatus ifjaink által transmittált alázatos instantiánknak tenorában.

Nagyságodat requirálnunk, kérvén Nagyságodat nagy confidentiával, hogy méltóztassék Nagyságod szokott fejedelmi kegyelmességét s kegyes munificentiáját hozzánk ezuttal is fentartani s megújítani. Melyet Nagyságod kegyelmes urunk cselekedvén, mi is meg nem szününk a Nagyságod s Nagyságtok jóllétéért, lelki testi békességéért, és végetlen megmaradandó előmeneteles uralkodásáért az irgalmasságnak atyja előtt (szokásunk szerint) ottan megjelenni. Szeméremmel ugyan de bizalommal említjük kegyelmes urunk, hogy a felső esztendőben (a mint kegyelmes Aszszonyunknak nekünk kegyes patronánknak alázatos requisitiókra tett resolútiója is tartja), e sokáig fentartó boldogtalan időnek alkalmatlansága miatt, a portusi inspector urainknak kezéknél az költség szűkebben lévén, ő kegyelmek kényszerítették a Nagyságtok patrocíniumát s kegyes collatióját dimidiálni. Mindazáltal reméljük és várjuk kegyelmes urunk Nagyságtoknak ez aránt is hozzánk való istenes és kegyelmes propensióját és kegyes collatiójának pótolását. Hisz, hogy a mi urunk Istenünk Nagyságodat, mint jobb kezének férfiát, kegyelmes Aszszonyunkkal és kívánatos fejedelmi csemetéjével, minékünk kegyelmes urunkkal, ezekben a veszedelmes időkben is a maga dicsőségére s az ő népének külső s belső gyarapítására, ellenségének boszuságára, továbbra is virágoztassa, iterato kívánjuk és ohajtjuk. Debrecini 1684. 19. die Aprilis.

Nagyságodnak alázatos szolgálói
Szilágyi Márton a debreczeni collegiumnak
egyik moderatora és az egész collegium-
beli coetus.

Kivül: Illustrissimo ac Celsissimo Domino Domino Michaeli Apafi, Dei gratia Principi Transylvaniae, Partium Regni Hungariae Domino, et Siculorum Comiti etc. Domino Domino nobis clementissimo, gratiosissimo.

Eredetije az erd. Muzéum kézirat tárában.

(Folytatása következik.)

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1879. október 4.

Hátrálékosainkat hátrálékaik haldéktalan törlesztésére, — előfizetőink előfizetéseik beküldésére tisztelettel kéri a kiadóhivatal.

— A zsoboki templom szentelés költségeire újabban adakoztak: Gyarmathy Zsigmond ivén: m. Szabó Gyula 3 frt, m. Sombori Lajos 3 frt, dr. Magos Károly 3 frt, Keresztes Árpád 2 frt, Szentmarjay Dezső 5 frt, Péter György 2 frt. Szász Domokos ivén: br. Bánffy Dániel ő nmltsága 5 frt, Csákány László 1 frt, Kertész György 1 frt, dr. Nagy József 2 frt, Macskási Sámuel 2 frt, Szentpéteri János 1 frt, Demeter Károly 1 frt, Balog György 2 frt, Paal Ferencz 1 frt, Losonczi János 1 frt, Tussai Gábor 1 frt, Bodor László 1 frt, Gámán

Zsigmond 1 frt, Szász Gyula 1 frt, Benedek Samu 20 kr. Fogadják a nemes szívű adakozók hálás köszönetünket. A begyűlt összeget Gyarmathy Zsigmond bizottsági pénztárnok urnak beszolgáltattuk. A rendező bizottság.

— Irodalmunk felvirágzása sok tekintetben a kiadók kezeibe van letéve, s nem egy becses mű megjelenését köszönhetni egy-egy buzgó kiadó áldozatkészségének. A boldogult emlékü Heckenast Gusztáv óta, kinek kezei táplálták irodalmunk zsenge szárát, alig akadt egy ily kiadó. Most úgy látjuk, hogy az ő nyomdokaiba lépni szándékozik Mehner Vilmos, ki sok jeles mű kiadásával már is jó hírnévnek örvend irodalmunk terén. Az általa kiadott művek legjelesebbike, a dr. Ribáry F. jeles tollából folyó „Világrörténet“, melyhez a kiadó művészi metszeteket készítettett felezzámban s melyből újabban két füzetet vettünk. Másik becses kiadványa, a „Képes Családi lapok“, mely october hótól hetilappá válik, s egy havonként megjelenő „Nővilág“ című ingyen divatlap melléklettel értékesbül. Kitünő írók támogatása, s a lap szokott diszes s műmellékletei csak ajánlják ezen szerfölött olcsó vállalatot. Egy két számot tartalmazó füzet ára 30 krajczár.

— A „Nemzeti könyvtár“-tól vettük a 34—35 és 36 füzeteket, melyek Zrinyi M., Vitkovics és Kazinczy műveinek folytatását tartalmazzák. — A Magyar Lexiconból megjelent a 36 és 37 füzet. Az első melléklete „Hasznos házi állatok“, a másodiké „magyar vasiparunk.“

— Egy XV-ik századbeli magyar nyomtatványt talált Fraknói Vilmos egyik krakkói könyvtárban. Mint a „Fővárosi Lapok“ írják, az eddig ismert legrégebb magyar nyomtatvány: Komjáthy Benedek „Szent Pál levelei“ 1532-ből való. Ez pedig, mely úgy látszik Komjáthy eredetije volt s körülbelül félszázaddal régiebb, egy lapnyi gót betűkkel nyomtatott töredék Szent Pál leveleinek ama régi kiadásából, mely Nyaláb várában Perényiné birtokában volt. Toldy Ferencz e nyalábvári régi bibliát kéziratnak hitte s most világos, hogy nyomtatás volt. Ekkép a Fraknói fölfedezése a magyar nyelvi nyomtatás kezdetét majdnem félszázaddal viszi előbbre.

A szerkesztő postája.

Vidéki munkatársainkat egész tisztelettel felszólítjuk, hogy lapunk tartalmát becses dolgozataikkal értékesbíteni s növelni ne terhelteessenek.

Gönczi Lajos, tanár urnak, Sz.-Udvarhelyt. Készséggel nyitok tért s várom a közleményt.

Mihályi Sándornak, Budapesten. A kívánt számokat expedáltattam. Igéreted beváltását én is várom.

AZ ÚRÉ A SZABADITÁS!

Alkalmi egyházi beszéd.

Mondotta Kolozsvárott a b. templomban 1879. szeptember 28-án.

SZÁSZ DOMOKOS.

ref. pap.

Alapige: Solt. 9: **Az Úr é a szabadítás!**

„Az Úr é a szabadítás!“ Évezredekkel ez előtt Dávid királynak, a koronás prófétának, ajkairól hangzottak e szavak, és hangzottak akkor, midőn — nehéz megpróbáltatások után — elvesztett trónját újra visszanyerte. Ana diadalmas csata után, melyben Efraim tartományának bércei között ellenségeit legyőzte, visszatért megint Jeruzsalembe, királyi palástját vállaira öltötte, kormánypálcáját kezébe vette s azon ünnepélyes pillanatban, midőn összesereglett népének színe előtt először megjelent s trónjára föllépett, ő, a hatalmas király — kinek homlokát a földi dicsőség fénye újra körülsugározta, s kinek szavára népek ezrei áhitattal hallgattak — megalázta magát az előtt, ki a királyok Királya s hálóját a segedelemért, melyet nyert, az örömért, mely szívét betöltötte, ez egyszerű, de mély jelentésű szavakban rebegette el: „Az Úr é a szabadítás!“

„Az Úr é a szabadítás!“ Ugy érzem, hogy az én ajkaimra is kiválóan illenek e szavak, e pillanatban, midőn oly hosszú távollét s oly hosszú hallgatás után visszatérhettem s először szólhatok hozzátok k. afiai! Igaz, hogy semmi földi hatalom, dicsőség, fény birtokomban nincsen s a mit nem birtam, azt nem is nyerhettem vissza; igaz, hogy

nem az emberek felett való uralkodásra, hanem szolgálatlételre születtem s abban kell eltelni egész életemnek; igaz, hogy e világ nyelvén szólva, semmi vagyok.

És mégis úgy érzem, és e pillanatban inkább, mint valaha, — úgy érzem, hogy magas méltóság jutott osztályrészemül.

Afiai! Van egy birodalom, melynek hegyek, folyamok határt nem szabnak, melynek végtelensége túlszárnyalja a tért s örökkévalósága túléli az időt. Csodálatos birodalom, melyet mindenki meghódíthat s magáénak vallhat, a nélkül, hogy részekre osztható lenne; melyben azok az uralkodók, a kik legtöbbet szolgálnak; melyben elsőkké lesznek az utolsók. E birodalom láthatatlan s épen azért soha el nem múló, a lelkek birodalma, az örökké élő Istennek országa. E birodalomban élni, küzdeni, hódítani s a szeretet királyi hatalma által a lelkek fölött győzedelmeskedni: ez az én felséges, királyi tisztem, mert — az apostolként — a királyi papságnak lettem tagjává!

Mint ilyenek, nekem is van egy trónom, mely minden királyi trónusnál fensőbb és méltóságosabb, mert erről nem földi halandónak, hanem az örökkévalónak szava hangzik alá s e szónak ural-

ködni kell minden emberi hatalom s bölcsesség be-
széde fölött; az én trónom ez a szószék. És
van nekem is királyi palástom, mely ha nem is bi-
bortól és aranytól tündöklő, de még is a legmaga-
sabb méltóságnak, a Krisztustól nyert szolgálattétel-
nek jelvénye. És van nekem is királyi tegyverem,
mely mindig győzedelmes, a nélkül, hogy vért on-
tana, mert nem a testeket öldöklő, hanem a lelkek-
nek mélyébe vág s ellenállhatlanul meghódítja a szí-
veket s hódítása nyomán élet és áldás tenyész; az
én tegyverem az Istennek ígéje. És van ne-
kem is egy választott nemzetségem, egy szent né-
pem, mely nekem adatott az Úrtól, hogy vezérel-
jem azt az ígéretnek földé felé, melyben „lakozik
az igazság”; hogy uralkodjam felette, nem a ri-
deg parancsolatnak, nem a megfélemlítésnek, nem
az anyagi erőnek, hanem a mindeneket megelevení-
tő, átható, meghódító szeretetnek szelid hatalma ál-
tal; az én választott nemzetségem, az én szent né-
pem ti vagytok!

És e pillanatban, midőn palástomat újra fel-
öltve, trónusomra fölléptem s királyifegyveremet ke-
zembe véve, a ti színetek előtt megjelentem, egy
belső szózat azt sugalja nekem, hogy emeljem lel-
kem tekintetét a magó'sba, a honnan származik
a segítség; hogy megalázzam magamat én
is az előtt, ki a királyok Királya, az én láthatat-
lan s örökké való birodalmamnak teremtetője, legfőbb
törvényadója s örök bölcseségű Ura s az első szó,
mely ajkaimról ellebben, az első vallomás, mely lel-
kem mélyéből fakad föl, a koronás prófétának esza-
vait visszhangozza: „Az Úr é a szabadítás! Az
Úr é a szabadítás!”

E szavakban, atyfiak! magos rendű vallásos igaz-
ságok rejlenek. Föltárják előttünk azt a fensőbb vi-
lágot, melyben összetalálkozik a halandó az Örökké-
valóval, a szabadulásért esengő ember a szabadító
Istennel. Felhivlak azért titeket, vessetek velem együtt
egy pár pillantást e fonséges világba s tegyük vizs-
gálódásunk tárgyává

az embert, mint a szabadulásért örök-
ké esengőt

s az Istent, mint örökké szabadítót!

Legyetek elnézők irántam, mint mindig vol-
tatok!

Bizonyynal ismeritek az egyiptomi eredetű mon-
dát a Labyrinthról. A kit egyszer végzete oda be-
vezetett, ki nem kerülhette azt, hogy az egymást
keresztül vágó utak tömkelegében el ne tévelyed-
jék. Mentől tovább haladott benne, annál bajosab-
ban tudta megtalálni a kivezérlő utat s folyton ki
vala téve annak a veszélynek, hogy bolyongásaiban
egy szörnyeteg áldozatává legyen.

Afiak! a Labyrinthus az emberi életnek, a ki-
vezérlő utat folyton kereső, a szabadulásért szüntel-
len esengő Theseus pedig az emberiségnek képét tük-
rözi vissza.

Avagy ki tagadhatná közületek, hogy az em-
beri élet valóban egy nagy Labyrinthus, melynek
ezer meg ezer irányban futó útai keresztül-kasúl szel-
delik egymást, s midőn már-már azt vélnéd, hogy
megtaláltad a szabadulás útját, a szertefutó ösvé-
nyeknek új meg új szövevénye tárul föl előtted.
Igaz, hogy e Labyrinthusban az utak mellett nyil-
nak virágok is, melyeknek kelyhe drága illatot lehel
feléd; igen, vannak benne lombkoszoruzta fák, me-
lyeknek árnya pihenésre hív és édes enyhük elan-
dalítja lelkedet; igaz, vannak benne felszökellő for-
rások, tova siető folyamok, melyeknek friss hulláma
ajkadnak szomjuságát megoltják de mindezt
csak pillanatokig élvezheted s csak arra való, hogy
bujdosásod fáradalmainak közepette adjon neked új,
meg új erőt, s ha megpihentél, keresd újra és min-
dig a szabadulás útját!

Hasonlat nélkül szólva: az élet számtalan gond-
jaival, bajaival, csalódásaival, akadályaival való küz-
ködés, közben az öröm s boldogság egy-egy röpke
pillanatával, — ebből áll az emberi élet története.
S mi természetesebb, minthogy az ember, kinek szí-
ve, lelke megelegedésért, békességért, boldogságért
eseng, mind azon terhektől, melyek az esengésének
útját állják, szabadulni törekszik.

A szabadulásnak e vágya az egész emberiség
szellemét örök forrongásban tartja. Az emberi el-
me minden igazabb mozdulása, az emberi szív min-
den nemesebb dobbanása, az emberi akarat minden
jóra irányzott erőfeszítése ez örök vágy kielégítésére tö-
rekszik.

E törekvésnek három hatalmas szülöttje van;
mindenik a szabadulás végyának édes gyermeke.

Az egyik meglelt kora teljessége napjait éli s
büszkén emeli föl fejét, mert erejét érzi s fényes
jövendőjét előre látja: a tudomány. Az emberi

szellem mindig keres, fürkészik, vizsgálódik, mert szükségét érzi annak, hogy lerázza magáról a tévelygés és tudatlanság rettenetes terhét; hogy világosságot derítsen ott, hol eddig a setétség uralkodott; hogy széttörje azokat a bilincseket, melyek lekötve tartják s folszárnyalhatson, az igazság világában, magasra, véghetetlenül. És előrehaladásának minden lépése megkisebbiti terhét, oszlatja a setétséget, csillapítja az elme szomját, kevesbíti az akadályok számát s közelebb viszi a szabadulás esengve várt pillanatához

A másik a Músák szelid leánya, kinek homlokát az égieknek csókja ihleté: a művészet. Az emberi szellem örök szükségét érzi annak is, hogy a tudás hideg ragyogása mellett keresse s ápolja azt is, a mi meleg verőfényével megtermékenyíti a szívet, édes álomba ringatja a képzelmet s miként a nap a láthatárt, fénylő sugaraival beragyogja az életet. A művészet az élet álma s az ember hogy meneküljön a rideg valótól, keresi s szereti e ragyogó álmot. A művészet a szépnek és nemesnek költészete s az ember, hogy elkerülhesse azt, a mi rút és nemtelen, e költészetnek karjaiba veti magát. Az ember azért csüng áhitattal s szeretettel a művészet minden alkotásán, mert érzi, hogy az fölemeli, kibékíti, nemesíti s ez által szabadabbá teszi.

A harmadik a három testvér közt az első született; az emberiséggel egykoru s mégis örökké ifjú: a vallás. A szabadulás vágyának szülöttei közt a leg-hatalmasabb, mert attól a tehertől menti meg a gyöngy, roskatag embert, a mit legnehezebben tud elviselni: a bűnnek terhétől. Ah! az élet csalódásai, veszteségei, fájdalmai mind, mind könnyű terhek, ahoz a terühöz képest, mely az esendő, bűnös ember lelkét nyomja! A vallások története bizonyítja, hogy az ember minden időben kész volt lemondani az élet legdrágább javairól, áldozatul hozni a természet legszebb áldásait, csak azért, hogy legalább pillanatokra lelkén e terüh súlyát megkönnyebbitse. A vezeklés végletekbe csapongó gyötrelmei, a töredelem égbe szóló sohajtásai, a bűnbánat titokban omló könnyei mind, mind a szabadulás örökké élő vágyakozásának nyilatkozatai. E terütől való megváltatás szüksége örök emberi szükség s a vallások keletkezésének, terjedésének s uralkodásának titka abban rejlik, hogy ezt kielégíteni

czélozzák. Az ember érzi, hogy magára hagyatva, e tehertől megszabadulni nem tud s épen azért egy fensőbb hatalom felé terjeszti karjait s annak segédelméért eseng. Rontsátok le a templomokat mind, s azok újra fel fognak épülni, mert örök emberi szükségnek alkotásai. Mert míg az ember ember marad s lelkét a bűnök terhe nyomja, mindaddig érezni fogja, hogy az élet legfőbb java a lélek békesége s esengeni fog azért, hogy azt megtalálhassa. „Mint a szarvas kívánczik a forrás friss vizéhez, úgy kívánczik az én lelkem az élő erős Istenhez”, — a koronás prófétának e szavaiban a bűn terhétől szabadulni óhajtó emberiség szellemének közös vágya, közös hite, közös esengése nyert kifejezést!!

Igen, afiai! az ember testi s lelki alkottatásánál, vele született természeténél s azon helyzetenél fogva, mely a teremtés rendjében a végtelen világ e parányi részén, a földön, részébe jutott, — oly lény, mely a mélységből a magasságba, a setétségből a világosságra, a rútól a szépre, a bűnből a megváltásra, a szolgaságból a szabadságra törekszik. S mert e vágy örökké zaklatja, megkisért minden utat, mely a Labyrinthusból kivezérli s mint hajdan Theseus, nyughatatlanul pillant szerteszét, hogy megtalálhassa azt, mely célhoz juttatja. S miként Theseus számára is a szeretet keze nyújtotta a mentő fonalat, úgy az emberiség felé is egy láthatatlan kéz hajlik alá, mely inti, biztatja, megsegíti s megjelöli a kivezérő utat. S jól esik nekünk, hogy a magasból jövő szózat lelkünkbe csendül s szívünk ama töprengő kérdésére: van-e szabadulás s ha igen, hol s kinél? hangzik felénk a biztató válasz: „Az Úr a szabadítás!”

„Az Úr a szabadítás!” Avagy kié volna másé? Hiszen ő mindenekfelett a szabadítás Istene. Ugy tetszik nekem, hogy azért egyesít magában minden tökéletességet, hogy mindeneket megszabadíthasson. Talán azért véghetetlen bölcs, hogy tudatlanságunkban segítségünkre jöhessen; talán azért mindentudó, hogy esengésünknek minden sohajtása ösmeretes legyen előtte; talán azért mindenütt jelen való, hogy mindenütt javunkra munkálkodhassék; talán azért irgalmas, hogy könyörülhessen rajtunk, s talán azért a szeretetnek Istene, hogy megváltthasson.

Vessünk csak egy pillantást a természet fenséges templomában s látni fogjuk hogy annak min-

den törvénye s tüneménye ráítal, mint szabadító Istenre.

Az ég boltozatján fényével s melegével a tündöklő nap, mely életet s áldást áraszt reád; ez éjszakának setét fátyola, mely testedet beborítja s pihenésre hív; a levegő ég, mely körülölel s táplál téged; a tél bilincseiből szabaduló tavasz reményei, a nyár kalászhai, az ősz gyümölcsei, az ég harmatja, az eső csöppje, még a fűszálakban is elrejtett gyógyító balsam. minden, minden a mi feletted, körülötted és alattad, végtelen gazdagságban, szétárul s fenséges harmoniában egybeölelkezik, minden, minden azt hirdeti neked: „Az Úr a szabadítás!”

És ha nézed atyfia! a természet kebelén élő s küzdő népek s nemzetek egész történetét, látni fogod, hogy az egész nem egyéb, mint a szabadulásért esengő lelkek milliói megváltatásának fenséges története.

Az Isten mindig támasztott oly embereket, kiket megáldott a talentumok gazdag mértékével, hogy fölfejtsék a természetben s az emberi szellemben elrejtett igazságok titkait s azokat forgalomba hozván, mindinkább kiszélesítsék az emberi tudás látókörét s ezáltal megkönnyítsék a lelkeken a tudatlanság terhét. Az Isten a tudomány által is szabadít!

Az Istennek mindig voltak választottjai, kik fölfogták s átérték a természetnek örök szépségeit s azok mintájára létrehozták a művészet nagy alkotásait, melyek a népek s nemzetek fejlesztői, nemesítői s ez által megszabadulásuk hatalmas tényezői valának mindig. Az Isten a művészet által is szabadít!

És az Isten elküldötte mindig az ő prófétáit, a vallásos igazságok fölkezt apostolait, kiknek megengedte, hogy bepillantsanak a titkok titkaiba s kijelöljék az utat, mely a bűnös emberre nézve a bűntől való váltság szent útja. Az Isten az ő szabadi-

tó hatalmát kiváltképen ezekben tette nyilvánvalóvá s ezek között is, első sorban, abban a ki az ő egy szülöttje, háborgó lelkek megnyugtatója, beteg szívek gyógyítója, hűnösök megváltója, a szabadító Isten szabadító küldöttje! Az Isten a Krisztus vallása által is szabadít!

És jegyezzétek meg jól, nemcsak az egész emberiséget, hanem külön-külön annak minden egyes tagját megszabadítja! Krisztus mindenkinek megváltója, a ki a megváltásért eseng. Nincs oly seb, melyet be ne gyógyitana, nincs oly köny, melyet föl ne szaritana, nincs oly teher, melyet meg ne könnyitene, nincs oly bűn, melyet el ne fedezhetne a Krisztus vallásának szelid keze. A mi hitünknek boldogító titka ez: a szabadító Isten jelent meg számunkra a Megváltóban!

Ime atyfia! hogy békül ki a mulandó az örökkévalóval, hogy találkozik össze a szabadulásért esengő ember a szabadító Istennel. Tudomány, művészet, vallás, mind, mind az Istenhez vezérel s mindenikben az Isten szabadító hatalma nyilatkozik; a természet, az emberiség s az egyes ember élete egyaránt erről tesznek bizonyosságot. Bizony, magas küldetés jelvénye az a palást, mely feljogosít, hogy ez igazságot hirdessem a te színed előtt, választott népem! Bizony, méltóságos trón ez a szószék, melyről az Örökkévaló beszéde hangzik alá! Bizony, királyi fegyver az az ige, mely győzelemre vezérli s megszabadítja a tusakodó lelkeket. Azért — az apostollal szólva — dicsekedem az én erőtlenségemben, gazdagnak vallom magamat az én szegénységemben s boldognak az én kicsinységemben, hogy megalázhatom magamat az Örökkévaló előtt, viszhangozhatom, szívem, lelkem mélyéből, e helyen, a ti színetek előtt, a koronás próféta ez örökké igaz szavait: „Az Úr a szabadítás.”

Amen.

Megjelenik
minden vasárnap.

Szerkesztésig és kiadói szállás:

b.-farkasutca 16. sz. hova
a lap szellemi s anyagi
ügyeit illető minden küldö-
mények czimzandók.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Hirdetési díjak:

Kétszer hasábozott garmond
sor vagy annak tere 5 kr.
Bélyegdíj minden beigtatás
után 30 kr.

Nagyobb és többször megje-
lenő hirdetéseknel külön ked-
vezményt nyújt a kiadóhivatal

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt., félévre 3
frt., évnegyedre 1 frt 50 kr

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓ TULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: Új templom. Szász Béla Felvilágosítás.
Dosa Dénes. — Az áll. ig. tanács n. gyűléséből. r. t. — Egyházi
lapok szemléje. — Külföld: Németalföld, Németország, Szerbia,
Spanyolország, Afrika) — Tárcza: Egyháztörténelmi levéltárca.
— Különfélék.

Új templom.

Kolozsvár, 1879. okt. 8.

Nemcsak a megtért tékozló fiu hazatérésén van a családban messzehangzó öröm, hanem a halálos ágyról fölkelte lábadozót is szives üdvözlét, méltó vigasság fogadja.

Egyház-közönségünk nagy családjában ismételve fordult s fordul elő eset, mely mind a tékozló fiu szép példázatjának, mind pedig halálra vált fölödültének másaként tekinthető s ha igaz, hogy az anyaszentegyház tagjai és községei mind egy nagy közösség kiegészítő alkotó elemei, melyeknek igazságban és egészségben való épségök szolgáltatja alapját az egész virulásának, az ily esetektől sem az örömet, sem az üdvözlét megtagadnunk nem lehet.

S fájdalom ő anyaszentegyházunkban az utóbbi években sokszorosán lehetett alkalmunk akár a családi tüzhelyet hitetlenül és könnyelműen elhagyó tékozló fiu fölött buslakodnunk, akár a haldoklásnak indult tag esete fölött bánkodnunk, a nyujtandó, de nyujtani nem birt segély fölött töprengenünk de csak ritkán arra, hogy a szeretet hívó szózatával vissza birjuk téríteni a távozót s még ritkábban arra, hogy a nehéz időkben oly szükös segélyt elégséges mértékben ki tudjuk szolgáltatni s gyors orvoslást birjunk, a halál veszedelmével szemben, nyujtani.

Midőn olvasóink e sorokat szemük előtt látják, talán épen abban a pillanatban száll ég felé anyaszentegyházunk első papjának s utánna egy kis köz-

ségnek s az összesereglett díszes közönségnek ajkáról az imádság, a megigazító Istenhez a köszönet s a megtartó Urhoz a hálaadó ige a mindenható dicsőségére emeltetett új templom boltozatjai alól.

Az elemi csapás nehéz sujtólása, a félreértések sajnos szövedékei, a titokban eljött ellenség s a mindezek nyomában fakadott tétlen kishitőség voltak az összeható tényezők, melyek már-már elpártolásra, halálos dermedtségbe ragadták egy kicsiny községünket, de mely helyzeténél, környezeténél és a rossz példaadás hatásainál fogva, a tény következményeiben nagy jelentőségűvé válhatott volna s alig egy éve, hogy az ügy ismerői már-már a legrosszabbtól félhettek: elpártolástól az anyaszentegyház kebeléből, az atyák ősi vallasától és összeroskadásától egy oly egyházközönségnek, melynek ama vidéken csak hamar nem egy követője akadt volna.

Zsoboki egyházközönségünkről szólunk s e lapok olvasói jobban ismerik a történeteket, az aversio, lélekvásárlás, a közbelépés, az önmegemberelés egyes mozzanatait, hogysen itten részletezésbe kellene bocsátkoznunk. Tény, hogy most egy éve, mint elpártolni indult tékozló fiut, mint anyaszentegyházunk halálra vált tagját emlegettük Zsobokot s tény ismét, hogy ma a zsoboki új templom fölszentelését ünnepli ama község, az egyházmegye, az egyházkerület.

Nem a buzgólkodókról, intézőkről, segítőkről akarunk itt szólni, hanem arról a kétségbevonhatatlan tényről, hogy a buzgó munkálkodástól az Ur meg nem tagadja a maga szabadítását; hogy a ki magát el nem hagyja, az Ur sem hagyja el azt, hogy minden eredmény a saját erő kifejtésünktől függ.

Hiában volt a lesvetés; hiában volt a kicsinyhitűek kételkedése: a főhatalomba vetett bizodalom megadta

a segedelem erejét s a község buzgó tagjai ismét visszatértek az áldozatkész munkálkodás mezejére s hitbuzgó kitartással megint összesereglettek annál a tűzhelynél, mely egykor atyáinknak nyujtá a szellemi meleget és fényt s mely lelkesíteni lesz hivatva a késő unokák öltőinek hosszu, hosszu sorát!

A zsoboki új templom, mely ékes karcsu tornyával messziről hirdeti a keleti vasút útasainak az Ur dicséretét, nekünk, erdélyrési reformátusoknak, intő, emlékeztető felkiáltó jelül is szolgálhat. Nekünk elménkbe vésheti, hogy egyházközségünk anyagi viszonyai szolgáltatják legtöbbször az első lökést a községi béke megzavarására s csak egy véletlen sorscsapás, vagy mulasztás kell, hogy a zavar a község szétbomlására, magában való meghasonlására vezessen. És viszont emlékeztethet e fölkiáltó jel arra, hogy az ég, mely felé mutat, megsegíti a komoly munkát és igyekezetet, hogy a zörgetőknek megnyittalik s hogy népünk, melynek élő hite nélkül az egész anyaszentegyház csak holt tömeg, föllekesíthető még a buzgó, kitartó cselekvésre s valamint, a kellő eszközök alkalmazása mellett, zsoboki hiveink nem csak saját mezei munkáikat, megyei közszolgálatukat, hanem a templomépítés körüli szesz és terhes teendőket is zugolódás nélkül, kitartással teljesítették: más községeink hivei is megállhatják helyöket, betölthetik egyházközségi hivatásukat épen úgy, csak meg legyen az illetők részéről téve mindaz, mi a szunnyadozó szikrát lánggra lobbantsa, az elpártolt tékozló fiut visszatérítse, a halálra vált beteget életre ébreszsze.

Legyen üdvözölve e helyen is a zsoboki egyházközség, ma fölszentelt új templomával s áldva az Ur, hogy e nap örömében is tanítást adott nekünk, az egész anyaszentegyház jövőjét illetőleg!

Szász Béla.

Felvilágosítás.

Szászváros, 1879. okt. 2.

Az „Erdélyi prot. Közlöny“ folyó évi 39 számának „Különfélék“ rovatában egy rövid cikk jelent meg, melyben egyik főtanodának egyik tanára s vele egyetértőleg a „Prot. Közlöny“ nt. szerkesztősége is nehézségeket látnak, melyek alkalmasok a méltóságos állandó ig. tanács által elrendelt szászvárosi két rendes tanári állomásnak ez évi ker. közgyűlésen történendő betöltését megakadályozni.

Az egyik nehézség az, hogy a kerületi közgyűlés az ig. tanácsot nem hatalmazta fel a candidatio elrendelésére,

a másik meg az, hogy az előjáróság nem mutatta ki, hogy a két rendes tanári állomás költségeit megbirja-e a tanoda pénztára. Oly meggyőződésben vagyok, hogy mindkét nehézség azonnal elenyészik magától, mihelyt a tisztelt érdeklődők az előzményekkel megismerkednek.

Tanodánk reorganisatiója, illetőleg teljes gymnasium-má való kiegészítése tárgyában bátor voltam intézetünk nemes lelkü patronusához egy memorandumot terjeszteni be, melyben részletesen ki van fejtve, hogy a meglévő két rendes tanári állomás mellé hány és miféle cathedrák állítandók még fel, hogy a tanítás a kiegészítendő főgymnasiumban jó móddal eszközöltessék. Ki van mutatva, hogy a két pap-tanár mellett öt rendes tanár és három segédtanár, összesen 10 tanerő egy kis erőfeszítéssel megküzdhet a területtel, mit a teljes gymnasium tanítása tesz a tanárok vállára, a melléktantárgyakat, mint írás, ének, rajz, torna stb. nem számítva.

A javaslat tehát nem két, hanem három rendes tanári állomást ajánl.

A javaslat mellé egy költségvetési előirányzatot is mellékeltem, melyet a tanoda több évi számadásai eredményének összevetéséből állítottam össze.

E költségvetés szerint azon esetben, ha mélt. főgondnok ur 50 ezer frtos kegyes alapítványa évi jövedelméből 1400 frtot folyósít az öt rendes tanári és három segédtanári állomás költségei s a tanoda egyéb kiadásai is, az előre nem látható rendkívüli kiadásokról sem feledkezve meg, az intézet rendszeresen befolyó évi jövedelméből teljesen fedeztetnek, sőt még pár száz forint felesleg is mutatkozik. A mlts főgondnok ur, a gymnasium kiegészítésének eszméjét a kegyes alapítvány kamatai egy részének folyósításával együtt kegyesen fogadta; a mellékelt költségvetést azonban a tanodai előjárósághoz utasította, hogy vegye szigorú bírálat alá s bírálata eredményéről tegyen jelentést.

A tanodai előjáróság a mélt. főgondnok úr felszólítása következtében az általam készített előirányzatot szoros bírálat alá vette s bírálata végeredményét ezen szavakban közli a mélt. főgondnok ural:

Az előterjesztett költségvetést is realisnak, a tényleges viszonyoknak teljesen megfelelőnek találtuk. A bevételek alább vannak felvéve, mint a meunyt isten segedelmével bevenni remélhattunk; a kiadásokban pedig nem vett kisebb összegeket fel, mint a mekkorák a közelebbi években tényleg voltak, vagy a mekkorák a jövőben a javasolt átalakítás következtében előre láthatólag lesznek. Az egész költségvetés iránya a bevételeket inkább megszorítja, a kiadásokat néhol tágítja, hogy a valószínűség annál kedvezőbb legyen a tanoda jövő alakulására. Ugyanazért előjáróságunk tanvezető tanár atyánkfia költség előirányzatát némi csekély módosítással elfogadja s mint a tényleges viszonyoknak megfelelő Nagyságod kegyes figyelmébe ajánlja.

E szerint lenne az

évi rendes bevétel

11342 frt 24 kr.

Kiadás 11129 frt — kr.

Felesleg 213 frt 24 kr.

Ezt követi az előljáróság által megállított költségvetés, mely részletesen tárgyalja mind a kiadásokat, mind pedig a bevételeket. A méltóságos főgondnok ur, miután meggyőződött, hogy előterjesztésemet és költségvetésemet a tanodai előljáróság is alaposnak találta, javaslatomhoz maga is kegyeskedett hozzájárulni.

E szerint az egyes tag által tett indítványt előbb magáévá tette az előljáróság, azután a kegyes alapító, a kegyes alapító főgondnok, aztán mint az előljáróságnak és saját magának is érett megfontoláson alapuló kérelmét felterjesztette a mlts. ig. tanácshoz, hogy a kérdést a maga részéről is megfontolva arra vonatkozó javaslatát terjeszse a közelebbi összeülendő ker. közgyűlés elé.

A kegyes alapítónak a mlts. ig. tanácshoz intézett kérelmének záradéka szóról-szóra ez:

„miután a hasznosan kidolgozott terv és az én ahoz való járulásom csak akkor nyerhet gyakorlati lételt, ha a mlts. egyházkerületi közgyűlés is azt helybenhagyja és megerősíti, bátor vagyok ez okból mind a memorandumot, mind a memorandum érdekében készült véleményt az iskolai igazgatóságnak*) azon alázatos kéréssel terjeszteni fel, hogy méltóztassék a mlts. állandó ig. tanács a maga rendén kívül, még a küszöbön levő egyházkerületi közgyűlés eleibe juttatni, ajánlata mellett, hogy a helybenhagyás és megerősítés esetében, a jövő egyházkerületi közgyűlés megtarthatásáig alkalom nyillasson a szükséges tanterv elkészítésére a kívánt lépéseket megtenni.“

A kegyes alapító tehát azért sietett kérelmével, hogy azt a kerületi közgyűléstől még 1878-ban megnyervén, a felállítandó tanévi tanszékek betöltésére, az 1879-iki kerületi közgyűlés összejöveteleig a szükséges lépéseket meg lehessen tenni.

A méltóságos állandó igazgató tanács a kerületi közgyűlés összeülése előtt néhány nappal kezébe vette, a kegyes alapítónak az alapítvány jövedelme egy részének folyósítását, a gymnasium kiegészítését, 3 új tanári állomás szervezését tárgyzó kérelmét, az indítványozó memorandummal, az előljáróság véleményével és a részletesen kidolgozott költségvetéssel egyetemben és érett megfontolás után, mint saját javaslatát, minden módosítás nélkül pártólól a főtiszteletű kerületi közgyűlés elé terjesztette mit az változatlan egyhangulag elfogadott. A főtiszteletű kerületi közgyűlés tehát, midőn a mlts. ig. tanács javaslatára kegyes alapító kérelmét teljesítette, kimondotta a szászvárosi Kun-tanodának teljes gymnasiummá való kiegészítését, 3 új rendes tanári állomás szervezését, egyet a classica literaturára, egyet a magyar és német irodalomra, egyet pedig a mennyiség és természettanra, egyszersmind a felterjesztett költségvetést is elfogadta. A méltóságos állandó ig. tanács tehát a kérdéses két tanári állomás betöltésének elrendelésével nemcsak hogy „hü belé balázs“ módjára elhamarkodólag nem cselekedett, de ellenkezőleg, a

kerületi közgyűlés egyhangú határozatát hajtotta végre. Ha a szászvárosi tanoda előljárósága ez év folytán nem két, hanem 3 rendes tanári állomás betöltésére kérte volna a candidatio elrendelését, a mlts. ig. tanács, törvény szerint, azt sem tagadhatta volna meg.

Az igaz, hogy a közgyűlési jegyzőkönyvből mindez nem látható világosan, de az nem a szászvárosi Kun-tanoda előljáróságának a hibája.

Ezzel be is végeztem a tanári állomás törvényes betölthetőségét gátló állítólagos nehézségekre vonatkozó észrevételeimet. A „Prot. Közlöny“ kérdéses cikkében azonban van még két dolog, mit észrevétlen nem hagyhatok.

Az érdeklődő tanár s vele összhangzólag a n. t. szerkesztő ur, keményen megdorgálja a szászvárosi előljárósági gyűlésből, hivatalosan kerestük meg a testvér tanodák előljáróságait, tiszteletteljesen kérve azoknak minden tagját, hogy sziveskedjenek első sorban azokat kandidálni, kiket a szászvárosi előljáróság hozott javaslatba.

Nem követelünk magunknak nagy törvényben való jártasságot, írott törvényeink e tárgyra vonatkozólag nincsenek is, a gyakorlat pedig rohamos átalakulásban levő viszonyaink között törik-szakad mindenfelől, nem csoda tehát, ha valaki valami forma hibát el is követ, azért még nem mindjárt akasztani való (!)

A szászvárosi Kun-tanoda azonban csak kért, kérni pedig úgy tudjuk, hogy még a halálra ítéltek is szabad.

A szászvárosi Kun-tanoda előljárósága egyhangulag az eltérő vélemény leghalványabb árnyalata nélkül, megállapodott két személyben. Ily egyhangú megállapodást, nem személyi indokok, hanem csak dologi okok szolgálták előidézni. Mi oly meggyőződésben voltunk és vagyunk, hogy jelöltjeink megválasztása tanodánknak életérdeke.

Azt gondoltuk, hogy azon okokat, melyek bennünket a javaslatba hozott két személyhez kötnek, kötelességünk a testvér-tanodák előljáróságainak tagjai előtt is felfejteni. Mert ha e candidatio és választás másképp ütne ki, mint azt javaslatba hozták; ha intézetünk balsorsa úgy hozná magával, hogy a kérdéses tanszékekre oly férfiak választatnának meg, kik nehéz állásuknak kellelőleg megfelelni képtelenek, ha tanodánk ennek következtében nem emelkedni, hanem süllyedni fogna; akkor méltán vádolhatná a lelkiismeret mostani előljáróságunk minden tagját, hogy nem tette meg kötelességét, a tanoda érdekét nem ősmertette meg a döntő személyiségekkel s így azok nem is mozdíthatták elé érdekét, mert néma gyermeknek anyja sem érti szavát. Hogy előbb-utóbb e vád ne sujtja lelkiismeretünket, hogy minden candidáló jogosultsággal bíró egyéniségnek jussanak tudomására azon okok, melyek előljáróságunkat az illető személyek javaslatba hozatalára vezették, jónak láttuk az egyes előljáróságokhoz folyamodni és ezután figyelmeztetni a tagokat tanodánk legvitálisabb érdekeire tiszteletteljesen kérni azok figyelembevételére. Ez az egyéni jognak nem confiskálása, hisz jogában áll minden egyes tagnak kérésünket nem teljesíteni, hanem kandidálni azt, kit lel-

*) Értsd előljáróságnak.

kiismerete sugall. Különböztetve teljességgel nem áll, hogy a candidatiók tárgyában a gyakorlat szerint is előljárásági megállapodások ne történtek volna. Tessék akárkinek felírni az előljárásági gyűlések jegyzőkönyveit és megfogja találni, hogy minden tanoda előljárásága a maga tanodájához választandó tanár személyében megállapodásra jutni törekedett s rendszeren megállapodásra jutott is. E megállapodást az illető tanoda igazgató tanára, a többi tanodák előljáráságával közölte. És a testvér-tanodák az érdekelt tanoda megállapodását annyira tiszteletben tartották, hogy tudtomra eddig még nem történt tanárválasztás, hol más választottak volna meg, mint azt, kit az előljáróság javaslatba hozott, feltéve, hogy e javaslatba őszintén belenyugodott az előljáróság minden tagja. A lényegben nem történt tehát semmi új, a különbség csak az, hogy a mi átiratunkat az előljáróság minden tagja aláírta. Ezzel azonban azt akartuk jelezni, hogy megállapodásunk nem szavazattöbbséggel, hanem egyhangulag történt. Azt gondoltuk, hogy oly férfiak aláírása, mint gróf Kun Kocsárd és gróf Kun Géza kezességét nyújt a felől, hogy a javaslatba hozott személyek az intézetnek nem válnak kárára.

Jól tudjuk mi, hogy a candidálási jog személyi jog, ugy szintén a választási is. E személyi joggal azonban becsületes ember csak addig rendelkezhetik szabadon, míg a közérdekkel, itt a tanoda érdekeivel, összehatkozásba nem jő.

A tanoda érdekét tehát meg kellett ősmertetnünk a lehető legmeggyőzőbb alakban minden jogosult személylél, nehogy jogát a tanoda kárára gyakorolja.

Oly korban és oly viszonyok között, midőn a közbizalom megingott az emberek között, midőn gyakran az ünnepléses nyilatkozatok és esküvel megpecsételt fogadások is nem egyebek ámitó hazug frázisoknál, az értesítésnek ezt találtuk legbiztosabb és legmeggyőzőbb módjának. Ez szegény fejünknek minden bűnünk.

A dorgáló cikk ezen intéssel végződik, „mindenekfellet sokkal jobb az egyének helyett az ügyet szolgálnunk.“

Ez azt teszi, hogy mi, szászvárosi előljáróság, és különösen mi szászvárosi r. tanárok a személyeket és nem az ügyet szolgáljuk.

Becsületes érzületű ember ellen nehéz vád, ez esetben méltatlán vád, melyet szerény, de lankadást nem ismerő becsületes munkásságunk nem érdemelt meg. Csak az vigasztal, hogy öntudatunk nyugodt és meg vagyunk győződve, hogy azok, kik közelebről ismernek, kik cselekedeteinket közvetlen figyelemmel kísérték, egészen más véleménynyel vannak felőlünk.

Még csak egy szót! A szászvárosi Kun-tanoda ez előtt 22 évvel még csak egy nyomorult elemi tanoda volt.

Ma már oda fejlődött, hogy, mint nemsokára kiegészítendő, főgymnasium biztosan kiállhatja a testvér tanodákkal a versenyt, sőt, ha az isten megsegít, némelyeket még túl is szárnyalunk. E gyors fejlődést a kegyes patronus bőkezű áldozatkészsége mellett azon férfiaknak köszönhetni, kik az előljáráságot alkotják. Legyen meggyőződve az érdeklődő collega és a n. t. szerkesztő ur, hogy ha ők szeretik a

tanodát, mi is szeretjük azt s valamint a becsületes lelketű atya könnyelműleg nem fecsérli el hitvány semmiségekre a vagyont, mit gyermeke számára nehéz munkával keresett, ugy mi is bűnös kézzel nem rontjuk le a csarnokot, mit nehéz munkával annyira, a mennyire felépítettünk.

Dosa Dénes,

szászvárosi ev. ref. tanár.

Az állandó igazgató tanács n. gyűléséből.

Kolozsvártt, 1879. október 5-én.

Jelen voltak: főt. Nagy Péter püspök, mint elnök; br. Bánffy Dániel, Incze Mihály, Lészai Ferencz, Szász Béla, dr. Kolozsvári Sándor, dr. Jenei Victor, Parádi Kálmán, számvevő és titkár.

Az ülésen kívül ellátott ügyek bejelentése és tudomásul vétele után,

A tanodáink vagyoni ügyei megvizsgálására kinevezett 3 tagu bizottságok kiegészítették és pedig a n.-enyedi főtanodához kinevezett Sipos Sémuel helyett Demokos Antal kolozsmegyei pénztárnok, az udvarhelyi tanodához — lakás változtatás folytán — Szász Róbert helyett Göldner Nándor m.-vásárhelyi főtanodai pénztárnok nevezettek ki. A bizottságok eljárását tárgyazó utasítás megállapított.

A köznevelés és közoktatás szervezetéről Molnár Aladár tervezetének a konventi bizottság által megállapított szövege, melyet a convent általánosságban elfogadott, 48 példányban benyújtatván, 44 példány leküldetik a tanodákhoz azon fölhívással, hogy arra vonatkozó nyilatkozatukat f. évi okt. 21-ig küldjék fel ig. tanácsunkhoz és ugy az 1875 évi egyhker. közgyűlés által kinevezett egyetemes tanügyi bizottság tagjai, valamint a tanodák képviselői felkértek, a f. évi ker. közgyűlésre benyújtandó javaslat megállapítása végett október 30-án tartandó közös értekezleten való megjelenésre.

A nyéni egyházközség a papi és tanitói szalmás-kepenek a hivek által fizetendő készpénz fizetéssel megváltása engedélyezése végett tett felterjesztésre kimondott, hogy a kepenek készpénz fizetéssel végleges megváltása csak azon esetben engedélyeztetik, ha az évi járuléknak megfelelő 6%-os tőke zálogjogi bekebelezéssel vagy kijelölt államkötvények letétele által biztosittatik.

A n.-bacsoni egyházközség kepe váltásági alapja kimutatása felküldésével a papi és tanitói fizetés felomelése és a fizetés megváltása engedélyezése végett tett felterjesztésre utasított, hogy a fizetések felomelésére és megváltása elégtelen kepeváltásági alap jövedelmét tőkésítse s mivel a szabálytalanul kezelt pénz alapjai állásáról többszöri utasításra sem küldetett fel szabályszerű kimutatás, egy az ig. tanács által kinevezendő bizottság tagjaira esperes felhivatott ajánlata megtételére.

A czegei egyházközség volt számadó gondnoka gr. Wass Ádám, az egyházközség számadásai, okmányai és vagyona átadására újabb időhaladék engedélyezése végett felterjesztett kérésére: esperes utasított a helyszínére siető

kiszállásra, az átvétel megejtésére és eljárásról haladéktalan jelentéstételre.

A középlaki egyházközség által tanítói fizetés emelésére és megváltására alapított magtár számadása a kezelés szabálytalan volta miatt emelt panasz folytán megvizsgáltatván: az egyházközség útasított, hogy a magtári kikölcsönzésekről szóló kötelezvényeket két készfizető kezes aláírásával láttassa el, azon adósok kötelezvényeire, kik csak keresztvonásukkal látták el, vezettesse a kötelezvényre azon záradékot, hogy a kötelezvény az aláíró két tanu jelenlétében felolvastatott és megmagyaráztatott; útasított hogy dig csak egy évre adjon kölcsön és a kötelezvényeket évenként újítsa meg stb.

A kiküldött bizottság jelentést tevén arról, hogy az egyházkertületi épülettel szomszédos házas-telek árát a tulajdonos 4000 frtban állapította meg: az ajánlat nem fogadott el.

r. t.

EGYHÁZI LAPOK SZEMLÉJE.

A „Prot. egyh. és isk. Lap“-ban Mocsáry válaszol Ballagi Mórnak multkori cikkére Mocsáry szerint tévedésben van Ballagi, ha azt hiszi, hogy ő a végletek közt közepen áll, mint higgadt arbiter; mert valójában a kormány felé hajlik, midőn kész elfogadni oly iskolai rendezést — legyen az a kormányé vagy a Molnár Aladáré — melynek eredményeül csak itt-ott maradna majd egy kisebb mérvekre leszállított prot. tanintézet. Czikkiró tiltakozik B. amaz állítása ellen, hogy neki „zsinat nem kell, convent sem kell, iskolarendezés sem kell.“ Zsinat nem kell — az igaz; és azt hiszi, hogy a kik a zsinatolásba belebojolódtak, most azok is szabadulni szeretnének attól. De azt soh' se mondta, hogy convent sem kell. A mi az iskolarendezés ügyét illeti: készséggel elfogadja a Molnár-féle javaslatot is, mint programmot, mely felé törekedni kell. De nem fogadja el, mint oly határozatot, melyet az egyházi főtanácsnak kötelessége keresztülvinni; mert ez a tényleges vagyoni körülmények közt annyi, mint a felsőbb oktatásról abdicálni. Czikkiró minden áron fenn kívánja tartani a protest. oktatást; eszközeit a magán adakozás mellett az államtól várja; lesz ennek mi-ből adjon, ha életbelép a vallásbeli egyenlőség és viszonyosság és kikapjuk mi is illetőségünket. Iskoláink nem oly rozsak, mint sokan hirdetik. De ha van baj: ez serkentesen minket arra, hogy sürgessük az államot: tegye valóssá a felekezetek egyenjoguságát, rendezze az alapok és alapítványok kérdését; adja ki belőlük a magunk részét. Ballagi rossz neven látszott venni czikkirótól, hogy belőle a politikai párt embere beszél; Mocsáry erre azt kérdi, hogy hol volnánk most, ha őseink, kik a bécsi és linzi békekötéseket létrehozták, akként gondolkodtak volna, mint Ballagi, hogy t. i. a politikát a vallással összekeverni az egyházra nézve lealacsonyító dolog?

Mocsáry cikkére Ballagi megjegyzi, hogy pártatlan-

ságának elég tanujele az, hogy M. cikkét változatlanul kiadta, nem élve még a szerk. csillagozás jogával sem. De M. mást olvas ki az ő szavaiból és mást czáfol, mint a mit valójában mondott. Ennélfogva egyszerűen constatálja, hogy ők ketten egyházi ügyek felett oly sikerre való kilátással, hogy egymást megértsék, nem vitatkozhatnak.

A „Prot. Heti lap“ „Társadalmunk bünei és teendőink“ czim alatt indít meg egy cikksorozatot. Ha be lesz fejezve, ismertetni fogjuk.

Az „Egyh. és isk. Szemle“ 40-dik számában vezércikként a konventi tudósítást adja, végső lapján pedig Interpellatiót intéz a „n.-enyedi Bethlen-főtanoda m. előljáróságához, a m. áll. ig. tanácshoz, különösen a m. ig. tanács jogtudós tagjaihoz: ns. dr. Jenei Victor és dr. Kolozsvári Sándor urakhoz, esetleg más, a törvényekben jártas t. olvasókhöz, a m. kir. ügyészséghez és az „Erdélyi Prot. Közlöny“ nt. szerkesztőjéhez“ — abból az alkalmából, hogy az enyedi főtanoda előljárósága jelentést tett Bogdán L. v. gondnok pénzkezeléséről s illetőleg számadásai megvizsgálásáról teendő összeges jelentés benyújtása előtt feltüntetett három tételről, melyek szerint B. L. 1650 frtot állítólag nem fizetett be a pénztárba. Az ig. tanács erre azt válaszolta, hogy B. L. számadásai sietősen vizsgáltságának meg első fokulag az előljáróság által egész teljességükben s ugy terjesztessenek fel második foku megvizsgálásra; ha pedig az előljáróság rögtönös intézkedéseknek látja helyét: tegye meg a „szükségeseket“. Ez a „szükséges“ szó szurta meg az interpelláló „sokan“ orrát s most azt kérdi fütől-fától, hogy miért nem rendeltetett el, mint annak idején K. K. ellen, azonnal a bűnügyi vizsgálat B. L. ellen is és hogy mit jelentsen a „szükséges“ intézkedés? Nem arrogáljuk ugyan magunknak, hogy a „megkérdintésvényezett“ összes egyőnek, testületek, hivatalok és jogtudósok nevében felelhetnénk, de azt hisszük, hogy a „sokan“ (?) uraknak nagyon is „szükséges“ lett volna tudni, hogy a számadásokat nem egyes kikapott pontjaikban, hanem összeségükben szokás megvizsgálni; helyesnek tarjuk tehát az ig. tanács határozatát, hogy az összes számadások láttassanak el s ugy terjesztessenek felülvizsgálat alá. „Szükséges“ lett volna, továbbá, tudni, hogy a midőn a K. K. ügye fenforgott, Enyeden nem létezett előljáróság s így az áll. ig. tanácsnak kellett intézkednie, ma pedig az enyedi előljáróság kormányozza a tanodát s az ig. tanács ez előljáróság jogkörét sérti vala, ha nem azt útasítja vala a szükségesek megtételére, hanem maga ragadja vala az előljáróság jogainak gyakorlását magához. És mindenkéül „szükséges“ volna, hogy a „Ssemle“ ne lászon zöldet-veresét, mihelyt Enyedről, vagy evel kapcsolatos kérdésekről van szó, hanem végezze föladatát nyugodt komolysággal, mert ez esetben nem fogná magárólkiszolgáltatni a bizonyítványt, hogy nem ismeri egyház-alkotmányunkat, sem a számadásos ügyek rendes menetét. Most: ignotos fallit, notis est derisui.

KÜLFÖLD. Németalföld.

(A lutheranus egyház közgyűlése.)

A németalföldi lutheranus egyház közgyűlése közelebről ült össze Hágában. A liberalis elem túlnyomó többségben volt s fényes győzelmet aratott az orthodoxok felett. Ennek köszönheti az egyház több üdvös határozat létrejöttét, többek között azt, hogy a lelkészek felszentelésök alkalmával nem kötelesek esküt tenni arra, hogy tanításaikban mindig a symbolicus könyvek betűihez fognak alkalmazkodni.

Németország.

(A berlini hittérítő társulat működése.)

A Berlinben székelő hittérítő társulat, a nem régmegjelent egyleti kimutatás szerint, Dél-Áfrikában 43 állomást állított fel, melyekben 60 hittérítő — köztük 6 bennszülött — működik. A zulu földön levő 5 állomás működése ez évben majdnem sikertelen volt, a szomszédban folyó háboru folytán. A többi állomások Orange tartományban, angol Kafferországban, Natal és Transval gyarmatokban meglehetősen eredménnyel működnek. Azon területen, melyen ez állomások rendszeresítve vannak, 124.000 lélek lakik, melyek közül már 8000 megkeresztelkedett. Ez évben, mint már fennebb említők, kevesen keréztelkedtek meg, de a mult évben a hittérítők buzgó működése 900 lelket nyert meg a keresztyén egyháznak. E társulat évi kiadása felmegy 160,000 forintra (300.000 márka.)

Szerbia.

(A protestánsok száma.)

A protestáns egyház Szerbiában kevés hivet számlál, csupán Belgrádban létezik egy egyház, de ennek tagjai a görög katolikusok ünnepeit ülik meg s mint a „Renaissance“ írja, nemzetiségekre nézt majd mind magyarok, mintegy 700-an.

Spanyolország.

(A spanyolok evangelizálása.)

Helvétiaiban tekintélyes mozgalom indult meg, mely

Spanyolország evangelizálására van irányozva. A katolikus orthodoxia talán sehol sem áll oly erős lábön, mint ez országban s annál nagyobb dicséret illeti azon férfiakat, kik e nehéz, de dicsőséges munkára vállalkoztak, névszerint a francia származású Empaytazt, barcellonai lelkészt és Martinezt, reusi lelkészt, kik már el is útaztak fontos missiojukat betöltendők.

Áfrika.

(Győzelem a rabszolgaság barbar intézménye felett.)

Ezelőtt négy vagy öt évvel a „British and Foreign Anti-Slavery-Society“ (az angol rabszolgaság elleni társulat) egy felszólítást intézett Menelekhez, Schoa (Abesszinnia) királyához, hogy országában a rabszolga kereskedést tiltsa el, hogy ez embertelen intézmény, mint a szeretet nagy mesterének elveivel, egészen ellenkező, végre hatályon kívül helyeztessék. Nehány héttel ezelőtt megérkezett e felhívásra a válasz is, melyben a király a társasággal tudatja, hogy kívánatának eleget téve, országában a rabszolga kereskedést betiltá. Az eredeti szöveg amhar nyelven volt fogalmazva s németre Mayer, a király udvarában tartózkodó missionarius által fordítottatott le s e német fordítás után, mi is érdekesnek tartjuk közleni azt egész terjedelmében.

A rabszolgaság elleni társulatnak, Londonban. Mélyen tisztelt uraim! Ez irat Menelektől, Schoa királyától barátaimhoz a rabszolgaság elleni társulat tagjaihoz jusson! A legnagyobb tisztelettel kérdem tőletek, hogy miként vagytok? Mi, népem és uralkodója én, jól vagyunk Istennek hála! Drága barátaim! Nem rég iratok nekem, s azt a tanácsot adjátok, hogy egy keresztyén királyhoz*) nem illik a rabszolgaság barbar intézménye. Én is helyeslem ez állításokat, mert meggyőződtem annak igazságáról. E levelem útján értesítlek, hogy országomban s annak határain a rabszolga kereskedést betiltottam, mert keresztyén vagyok. Engem tehát egészen barátotoknak tekintetek. Országom távol van a tietektől. Utam, a pusztán át Zeyla, Tajura és Aden felé a muszulmán egyptomiak által van megszállva. Ezen megszállás megakadályozza azt, hogy országomba élelem, védszerek, földmívelési eszközök, kézművesek és az evangelium hirdetői eljuthassanak. Emeljétek hát fel hatalmas szavakat, hogy ez út számomra megnyíljk, mert én országomba be akarom hozni az európai civilizatiót, nemességét és művészeteket!

Kiadva Ankobárban, 1878. decz. 17-én. !

Menelek.

—z—y.

*) Menelek és népe legnagyobb része már áttért a keresztyén vallásra.

AZ „ERD. PROT. KÖZLÖNY“ TÁRCZÁJA.

Egyháztörténelmi levéltárca.

X.

Parasznjai István, a s.-patak-gyulafejérvári collegium seniora, ajánló levele Apafi Mihály fejedelemhez, a pünkösdi innepekre hozzá küldött három legatus részére. Kelt Gyulafejérvártt 1684 május 15-dikén.

Illustrissime ac Celsissime Princeps, Domine Domine Patrone nobis elementissime, aeternum colendissime!

Hogy Isten Nagyságodnak és az egész fejedelmi háznak életét időkrül időkre minden szomorú változás nélkül virágoztassa, és legközelebb ez reánk következendő jeles pünkösdi innepi napokra kívánatos jó egészségben s békeségben általvigye, szivünk szerint kívánjuk.

Méltóságos fejedelem, kegyelmes urunk! Felette igen

nagy és becsületos tekintetben lésson amaz nagy napon az Ur előtt Nagyságodnak amaz isteni kegyes indulatjából származott fejedelmi jótéteménye, melyre amaz méhéből mind ecclesiában, mind politíában hasznos tudós fiaikat szülő nemes anyának, az árvául maradt s.-pataki schólának keserves számkivetésre jutott fiait akkor mindjárt kegyesen méltóztatta, mikor az Istennek kedves veteményes kertéből mint kedvesen zöldellő csemetéket amaz dühösködő vadkan tövestől kiszaggatta, gyomlálta, és édes nemzetünknek nem kevés kárával ez világnak tövises pusztájára minden kímélés nélkül kihánta és azóta mint édes anya kedves magzatit mintegy ölében és kebelében tartotta s táplálta és maig is mind ennyi huzások-vonások és hadakozások között kegyelmesen minden megfoghatkozás nélkül tartja s táplálja. Mely fejedelmi halhatatlan bennficiumát nem hogy visszafizethetnénk, de még csak elégségesképpen meg sem tudjuk köszönni. Annakokáért nemcsak méltóknak, de sőt ugyan köteles szolgálknak ítéljük magunkat arra, hogy az nekünk Istentől adatott talentumból Nagyságodnak alázatosan kedveskedjünk. Most is penig meg akarván háládatosságunkat Nagyságodhoz mutatni, és az nekünk Istentől adott talentumnak mértéke szerint alázatosan kedveskedni, ime Nagyságodhoz három becsületos atyánkfiait, ugymint Szigeti Istvánt, Ráczkevi Jánost és Gönyüi Pétert expedáltuk, kik a Nagyságod és egész fejedelmi udvarának lelki örömeire és épületire ez reánk jövő pünkösdi napokban a Sz. Lélekről való igaz tudományról és ajándékiról üdvösséges tanításokat tésznek. Kérjük azért alázatosan Nagyságodat, őket kegyelmesen venni méltóztassék.

XI.

A debreczeni collegium ajánló levele Apafi Mihály fejedelemhez pünkösdi legatusai részére. Kelt Debreczenben 1685 június 6-dikán.

Illustrissime Princeps, Domine Domine nobis naturaliter clementissime! Hogy az Ur Isten a Nagyságod életét az életnek csomójában kösse és a Nagyságod országlását ügyefogyott magyar nemzetünknek oltalmazására sok esztendőkre boldogul terjessze, szívünknek teljességéből kívánjuk.

Kegyelmes urunk s méltóságos fejedelmünk, minekutánna a Nagyságod s Nagyságtok buzgó kegyességének meszsze terjedő munificentíájának gyümölcseit már sok esztendő alatt mind magunk s mind collegiumunk részéről sok ízben elvettük volna, elközelgetvén s beállván az alkalmatosság, tetszék minékünk mostan is ez legatus ifjaink által transmittált alázatos instantiánknak seniorában Nagyságodat requirálnunk, kérvén Nagyságodat nagy confidentiával, hogy méltóztassék Nagyságod szokott fejedelmi kegyelmességét s kegyes munificentíáját ezuttal is rajtunk fenntartani s megújítani. Melyet Nagyságod kegyelmes urunk cselekedvén mi is meg nem szününk a Nagyságod s Nagyságtok jól létéért, lelki testi békességéért és végigien megmaradandó előmeneteles uralkodásáért az irgalmasságnak atyja előtt (szokásunk szerint) ottan-ottan megjeleneni. His hogy a mi urunk Istenünk Nagyságodat mint jobb kezé-

nek férfiát, kegyelmes aszszonyunkkal és kívánatos fejedelmi csemetéjével minékünk kegyelmes urunkkal, ezekben a veszedelmes időkben is a maga dicsőségére, az ő népének külső s belső gyarapítására, ellenségének bosszuságára továbbra is virágoztassd, iterato kívánjuk s ohajtjuk. Datum in Collegio Debrecinensi 1685 die 6 Juny.

Nagyságodnak alázatos szolgálai
Szilágyi Márton, a debreczeni
collegiumnak egyik moderatora
és az egész collegiumbeli coetus.

Eredetije az erd. Mnzeum kéz irattárában.

XII.

A n.-enyedi collegium ajánló levele Apafi Mihály fejedelemhez karácsonyi legatusai részére. Kelt Nagy-Enyeden 1685 dec. 20-dikán.

Méltóságos fejedelmünk, természet szerint kegyelmes urunk!

Hogy Isten a Nagyságod életét sok napokra terjessze, országlását nyomossá tegye, és mind ez előttünk lévő innepeknek mind többeknek érésével s boldogul eltöltésével Nagyságodat örvendeztesse, Istentől szívünk szerint kívánjuk.

Megemlékezővén kegyelmes urunk Nagyságodnak tartozó köteleességünkről, hogy mi is ez szent innepekben magunkat Nagyságod méltóságos udvarában megjelentünk, tisztünknek íteltük lenni. Küldöttünk azért collegiumunkból két tanuló ifjakat, hogy Istentől vett talentumok szerint ők is a Nagyságod méltóságos tekinteti előtt az tesben megjelent Istennek titkait magyarázzák s hirdessék és így mind elméjeket lassan lassan a praedikálásnak nagyobb tökéletességére készítsék, mind penig magokat ez alázatos collegiummal együtt Nagyságod méltatlan és legkisebb hivei közzül lenni ismerjék. Mely alázatos jó igyekezetünket, hogy Nagyságodta kegyelmesen tölünk venni méltóztassék, Nagyságod igen alázatosan kérjük. Az Ur Isten Nagyságodat minden gonosz ellen oltalmazza ez szomorú időkben és életét az ecclesiáknak, scholáknak javára boldogítsa. Nagy Enyed 30. Decembris 1685.

Nagyságodnak méltatlan, együgyű alázatos szolgálai
az N.-Enyedi Collegium Professori
Dési Márton m. p.
Pápai Ferencz m. p.

Kivül: Celsissimo Principi Domino D. Michaeli Apafi Dei gratia Principi Transylvaniae, Partium Regni Hungariae Domino et Siculorum Comiti etc. Domino nobis clementissimo.

Eredetije az erd. Muzzeum kéz irattárában.
(Folytatása következik.)

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1879. október 11.

— A zsoboki új templomnak holnap végbemenendő fölszentelési örömnepében a főt. püspök ur, gyöngelke-

dése okán, nem fog részt venni. Helyettese lesz a közjegyző, fölszentelő imádságot s alkalmi beszédet tartván. Az építés történetének rövid vázlatát előadja Mike Lajos, urvacsorát oszt n. t. Szakács István és Gilyén János, keresztel t. Benedek Pál s esket t. Ignác Károly; zárímát a helybeli lelkész mond. Az ünnepély lefolyásáról részletes tudósítást fogunk közölni.

— Dózsa Dénes tanár urnak főntebb egész terjedelmében közölt Fölvilágosítására, a nagyon is kínálkozó polemia helyett, csakis pár megjegyzésre szorítkozunk. Először is authenticus, hivatalos kiindulási alapnak csakis azt tekintjhetjük, a mi közgyűlési határozatként a jegyzőkönyvben foglaltatik, a mi ellen, ha feleslegesnek, a tényállással meg nem egyezőknek tekintik vala: csak is a közgyűlésen, a hitelesítés alkalmával, lehet vala fölszólalni. Ily fölszólás nem törtévény, ma, határozatként csak is az ismeretes jegyzőkönyvi pont ismerhető el, abban pedig tanczések rendszerezéséről s annyival kevésbbé 2 vagy 3 tanári candidatio kírásáról egy szó sincs. S aztán, ha a historiai hosszszas deductiot mind közgyűlési határozatként tekintjük is: hol rekedt a harmadik tanszék s nem indokolni látszik-e ez az eltérés multkori végeconclusionkat: „mindenekfölött sokkal jobb az egyének helyett az ügyet szolgálnunk“? Másik megjegyzésünk ileti a törvényszerű candidálót jogának confiscálását. Való igaz, kérni mindenkinek szabad— de hivatalos testület hivatalos testülettel szemben köteles a törvényt, vagy törvényes szokást mindenekben respectálni. Arra pedig még soha nálunk eset nem volt, hogy előljáróság előljáróságot kérjen fel oly jog ilyen vagy olyan formában való gyakorlására, a mely joggal egy előljáróságban rendelkezik. Épen ezért minden ilyen kérés csak oly tárgytalan, mintha X. arra kérte volna fel a kolozsvári adóhivatalt, hogy Andrassy gróf lemondását ne fogadja el. Kérhette volna az igazgató az igazgatót, hogy az előljáróság tagjait vegye rá az ilyen és ilyen candidálásra, de a testület a testületet nem kérhette a nélkül, hogy legalább is a törvény vagy törvényes gyakorlat előtte ismeretlen voltát ne demonstrálja. Egyébként ismételiük: „szokkal jobb az egyének helyett az ügyet szolgálnunk.“

— A sz.-udvarhelyi ref. főtanoda előljárósága gr. Bethlen Gézához — a közelebből elhunyt id. gr. Bethlen János legidősből fiahoz — a következő részvétiratot intézte: Méltóságos gróf úr! A magyar nemzet, az egész haza, de különösen az erdélyi reform. status nagy fájdalommal értesült, hogy bethleni id. gr. Bethlen Jánosnak, a nagyra becsült hazafinak, főtanodánk hálás emlékü főgondnokának nemes szive örökre megszűnt dobogni. A nemzet a boldogultban az igaz magyar főurat, a haza az önzetlen férfinban egy hű fiát, az erdélyi ref. status s közelebből pedig főtanodánk egy régi támaszát, gyámolítóját fájlalja. A ki életét a hazának, az egyháznak és az iskolának szenteli, az a nemzetnek, a közjónak teszen szolgálatot s épen ezért a nemzet tiszteletére és hálájára érdemes. Egy ilyen, a közjónak szentelt, tettekben gazdag multat hagyott maga után méltóságos édes atyja, id. gr. Bethlen János is, ezért a nem-

zeté elvesztése felett a fájdalom. De tudjuk, hogy a szia alapja mindennek, ez a rugó s ebből, mint központból indult ki először a közeli — atyai — azután a nemzeti kötelességek teljesítése. A család érzi hát az atya elvesztése felett legmélyebben a fájdalmat. A sz.-udvarhelyi ref. főtanoda szerencsés volt a boldog emlékü grófot, mint főgondnokát, hosszú időn keresztül tisztelhetni és így az is részesült az atyai gondviselő ápolásban; ezért osztozik főtanodánk is a legmélyebb fájdalomban a gyászoló grófi családdal. Alólírottak, mint a sz.-udvarhelyi ref. főtanoda ez idő szerinti előljárói, midőn a méltóságos gróf urnak, egykori érdemes főgondnokunk, atyja elvesztése felett őszintén érzett fájdalmunkat kifejezzük, egyszersmind tisztelettel kérjük, méltóztasson e legbensőbb részvétünket a mélyen tisztelt egész grófi családnak becses tudomására juttatni.

— A kolozsvári ev. ref. egyházközség a dr. Jenei Victor lemondása által megürült egyh. ker. képviselői állomásra f. hó 5-én tartott ülésben gr. Batthány József ő méltóságát választotta meg, ki egyházközségünk iránti áldozatkész-ségének már annyi jelét adta.

— Füzetes vállalatunk sora ismét szaporodott egygyel, mely irodalmunk terén a legörvendetesebb jelenség, s mely valóban hégzagpótló. Ez „Francia-magyar és magyar-francia szótár; szójegyzék és nyelvtani megjegyzések, a francia akadémia Bescherelle és a legjelesebb francia szótárírók után szerkesztette Pokorny Jenő Armin. Kiadja Rautmann Frigyes.“ Molé francia magyar szótárán kívül ily mű nincs irodalmunkban, s minthogy Molé szótára is már sok tekintetben elavult, francia szótár tekintetében a külföldi irodalomra vagyunk utalva. Annál örömebb vesszük tehát e szótár megjelenését, melynek két első füzetete a legnagyobb gonddal van dolgozva s a legnagyobb csinnal kiállítva. A mű havonként két-két füzetben fog megelenni (egy füzet ára csak 30 kr) s így a tanuló ifjúság, valamint a kevésbbé vagyonos egyének általában könnyen megszerezhetik. A szótár jövő év végére teljesen be lesz fejezve. Ajánljuk olvasóink figyelmébe. — Az 1880-iki szökő évre szóló „Protestans naptár“ beküldetett hozzánk. A Duzs Sándor szerkesztés alatt megjelenő naptár most a szokott, dús tartalommal köszöntött be. Jeles protestans férfiak arcképei életrajza, mulattató s tanulságos beszélyek, vallásos költemények és számtalan más érdekes közlemény teszik tartalmát. A „Franklintársulat“ kiadásában jelent meg s ára — kr. Ugyancsak e társulat által beküldetett hozzánk: Katechetika vagyis vallás tanítástan; kézi könyvül a prot. hittanhallgatók számára írta Hörk József, eperjesi ev. theol. tanár; ára 60 kr.

— A zsoboki új templom fölszentelése költségeire ujjabban adakoztak: br. Jósika Iván ő nagysága a már közlött 20 frton kívül, még 30 frtot, Keresztes Sándor 5 frt, Ágh Ferencz 2 frt, báró Kemény István, közlött pénzadományán kívül egy átalag rislinget, Benigni Sámuel hasonlókép egy átalag bort, br. Jósika Sámuelné tiz tortát. Fogadják az adakozók hálás köszönetünket. A rendező bizottság.

Megjelenik
minden vasárnap.

Szerkesztőségi s kiadói szállás:

b.-farkasutca 16. sz hova
a lap szellemi s anyagi
ügyeit illető minden küldé-
mények czimzendők.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Hirdetési díjak:

Kétszer hasábozott garmond
sor vagy annak tere 5 kr.
Bélyegdíj minden beigtatás
után 30 kr.

Nagyobb és többször megje-
lenő hirdetéseknel külön ked-
vezményt nyújt a kiadóhivatal.

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt., félésre 3
frt., évnegyedre 1 frt 50 k.

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓ TULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: Az Isten temploma. Egyházi beszéd. A zsoboki evang. ref. új templom felszentelése alkalmával 1879. okt. 12-én mondotta: Szász Domokos, az erdélyi evang. ref. egyházközség közjegyzője. — Templomszentelés. Zsobokon 1879. okt. 15-én. — Közhatalossági döntvény a zsoboki törvénytelen áttérések ügyében. — Vidéki élet: Brassó 1879. okt. 13-án. Koós Ferencz. — Orgona szentelés. — Egyházi lapok szemléje. — Külföld. — Tárca: Egyháztörténelmi levéltára. — Különfélék. — Közölvények — Szerkesztő postája.

AZ ISTEN TEMPLOMA.

Egyházi beszéd.

A zsoboki evang. ref. új templom fölszentelése alkalmával 1879. okt. 12-én mondotta:

Szász Domokos,

az erdélyi evang. ref. egyházkerület közjegyzője.

Alapige: *Esdrás VI. 15—16 „Elvégezteték az Isten háza az Adár hónap harmadik napján, mely vala a Darius király birodalmának hatodik esztendejében.*

És fölszentelék a házat az Izraelnek fiai, a papok, és a fogságból visszajöttek, az Istennek, nagy örömmel.“

Az elhangzott buzgó imádság után, fölállottam én is, hogy szóljak hozzátok, kedves atyámfiai! Istennek népe!

És e pillanatban, midőn Istennek ez új templomában, ez örömnép alkalmával szólani kezdek, miért tagadnám? úgy érzem, hogy helyzetem hasonlít ahoz a hajóséhoz, ki gyöngesajkájával a sik tengerre indulandó, kifeszített vitorláit egyszerre észak és dél, kelet és nyugat felől különböző szelek áramlatai támadják meg s a gyöngesajka ide s tova hanykodik kezd.

Azok a borus visszaemlékezések, melyek ez egyházközség multjából e pillanatban lelkem előtt önkéntelenül is fölújulnak; az a főlemelő látvány, melyet mostani örömnépünk képe nyújt s azok a szép kilátások, melyekkel a jövő biztat, a különböző gondolatoknak s érzelmeknek oly áramlatait keltik föl bennem, melyeknek hullámszásai az én gyöngesajkám, — az én szívemet is remegésbe hozzák.

Engedjétek meg, hogy e gondolatoknak és érzelmeknek, néhány szóban, hangot adjak.

Midőn ezelőtt egy évvel itt először megjelentünk, szomorú látvány tárult föl előttünk. E szomorú látvány egy nagy csapással sujtolt, kicsiny, szegény s erőtlen egyházközség képe vala; egy egyházközségé, mely méltán vehette ajkaira a próféta bús panaszát: „megszűnt a mi szívünknek vigassága, siralomra fordult a mi örömünk s nagy, mint a tenger, a mi bánatunk!“ Oh! hogyan ne szűnt volna meg a szívek vigassága; hogyan ne fordult volna siralomra azoknak öröme s hogyan ne lett volna nagy, mint a tenger, a lelkek bánata, midőn az Úr ítéletének egy szörnyű napján a megemésztő lángok fölesaptak mind az égig s nemcsak egyes családok hajléka azoknak martaléka lett, hanem az a hajlék is, melyet az ősök Isten szent nevének dicséretére emeltek, melynek falai között — századokon át — keserűségükben vigasztalást, csüggedésükben bátorságot, a bűnök terhe alatt megkönnyebbülést találtak a busongó lelkek, a bánkodó szívek, az egymás nyomába lépő nemzedékek.

Igen! mint hajdan Jeruzsálemben, lángba borult itt is Istennek temploma s mint a próféta mondja: „a szentséges helynek kövei az utcáknak szélére hanyattak. Sionnak urai sirtak, Sionnak vénei leültek a földnek porába s Jeruzsálem leányai lehajtották fejüket, mint a hogy a szomorúfűz lehajtja az ő ágait!”

Csodálkozhattak-e atyfiain! hogy e nagy csapás sújja alatt, e kicsiny és erőtlén gyülekezet tagjai közül sokan őseiktől öröklött hitőkben meg-ingattak, vallásos reménységükben ellankadtak s a mi ennek bár természetes, de szomorú következménye, szétszakadott közöttük a keresztyéni egységnek kötele s az atyafiságos szeretet, sokaknak szívében, megfogyatkozott? Úgy hogy itt is, már-már szörnyü valóvá válandó vala a Krisztusnak ama rettentő jóslata „azoknak a napoknak nyomorusága után a nap meghomályosodik, a hold nem fénylik, a csillagok lehullanak az égről s az ég hatalmasságai megrendülnek.” Hiszen ő maga mondá: „valamely ország magában meghasonlik, elpusztúl.”

Jó, hogy maradtak itt is egyesek, kik a csapás sújja alatt sem tántorodtak meg, nem csüggedtek el s nem feledkeztek meg arról a jó Istenről, a ki „ha lever, föl is emel, ha sebet ejt, azt be is gyógyítja”; arról az irgalmas Istenről, a ki hajdan egy egész városnak megkegyelmezett, mert találtattak benne huszan igazak. Jó, hogy voltak egyesek, kik a megpróbáltatás mélységében is ajkaikra vették a koronás költőnek e bátorító szavait: „a mi atyáink benned biztak és megszabadítottad őket, te hozzád kiáltottak és meghallgattad, benned biztak és meg nem szégyenültek. az Isten a mi oltalmunk és alkalmas segítségünk a mi nyomoruságainkban; ezért nem félünk ha szinte a föld megingana is!”

És a benne bizó lelkek kiáltását meghallgatta az Isten s a kevesen maradtott igazakért könyörült az egész népen. Az a láng, mely egyesek lelkében föllobogott, bevilágította a sötétséget s fényét messzire széthintette s a szétterjedő láng lánggra lobbantotta, közelben s távolban, sokaknak szívében a felebaráti szeretetnek, a segedelemre készségnek, az áldozni siető buzgóságnak, gyakorta hamvadó, de azért — higyjétek el — mindig élő parázsát. Az Isten, a ki vezérli a szívek indulatait, mint a vizek folyásait, megihlette azoknak szívet is, kikre a nagy ösöktől nemcsak a születés magassága, a név fényesége, a földi javak gazdagsága, hanem átszál-

lott az az örökség is, mely nélkül minden földi nagyság, hatalom, gazdagság csak olyan, mint az északi fény, mely csupán hideg ragyogásával tündöklik, de termékenyítő melege nincs, — átszállott a lélek vallásos buzgalmas nemes indulatja is és fölvették az erőtlének ügyét és segítségére jöttek az elesetnek. És a nagyok példaadását a buzgó lelkeknek egész tábora követte s annak soraiba, feles számmal, olyanok is, kiknek mélyen szívökbe van vésve az apostoli igazság: „a hitnél is nagyobb a szeretet” s nem tekintve a hit különféleségére, meghozták áldozataikat, százait a gazdag, filléreit a szegény s ismétlődött az első pünkösti főséges jelenés: „midőn mindnyájan egy akarattal valának együtt, akkor nagy hirtelenséggel lőn az égből, mint egy sebesen zugó szélnek zendülése s a buzgóság lángnyelvei szállották meg az egész gyülekezetet.” És mintha a természetnek szíve is földobogott s a buzgó gyülekezettel együtt érzett volna: az erdők fái örvendő zugással hanyatlottak alá s a fák levelei tapsolva váltak meg az anyaaágtól s törzsöktől, mintha tudták volna, hogy azokból fenséges hajlék, az Istennek háza épül föl és az alvó kövek riadó morajjal mozduáltak meg s jöttek elő az anyaföld méhéből, hogy élő kövekké legyenek, az Úr házának oszlopoi s ékességei s bizony „ha hallgatnánk mi, megszólamlanának ők.”

És ime, megelevenedtek a néma romok s fölépült az Úrnak temploma, fölemelő látványt nyujtva földieknek s égieknek egyaránt. És e látvány fényénél a borús visszaemlékezések árnyai szétfoszlanak s az anyaszentegyház örömmünnepet ül. Nagy az ő öröme, mint az édes anyáé, ki szorongó szívvel viraszt vala beteg gyermekének ágya mellett, míg végre a már-már halálra válnak arczain újra kigyul az élet lángja, a bágyadt kezek fölemelkednek s a lecsukott ajkak beszélni kezdeek. Nagy az ő öröme, mint az evangéliumi édes apáé, midőn a családi tüzhelyről elzúllott gyermeke újra visszatér, szemeiben a töredelem könnyeivel s az édes apa, látva a közelgőt, elébe siet s bűneit feledve, kebelére borul és megcsókolja vala. És nagy az öröme az anyaszentegyház nagy családjá minden egyes tagjának, mert a testvéri szeretetnek részvéte s segedelme nem vala hiába való: a ki elesett vala, felkelt, a beteg meggyógyult, az eltávozott hazajött!

Bizonynyal hisszük, hogy a mult keserü tapasztalásaiból okulást s bölcseséget merit a jövőendő s annak biztató kilátásain reménységgel csüng lelkünk. Biztat az a remény, hogy a meggyó-

gyult gyermek egészségének jó gondját fogja viselni s nem keseríti meg többé az ő édes anyját. Biztat az a remény, hogy ama családi tűzhely körül, melynek lángja századokon át hinfette fényét s melegét lelkére az ősöknek kiknek talán, még porladó szívök is, ez örömműnpen, a hideg föld kebelében is fölmelegszik s legalább egy pillanatra földobog, — e tűzhely körül a család tagjai, a fiak és leányok, együtt maradnak, együtt küzdve, örvendve, szenvedve...

Ebben a reménységben, miként hajdan Izrael népe, a midőn a fogságból visszatért s romba dőlt temploma helyett újat épített, mi is föl-szenteljük e templomot s kinek tiszteletére szentelhetnők föl, ha nem annak, kinek szent nevét az alapigéből felolvasám s minő érzelemmel szentelhetnők föl, ha nem avval, mely Izrael népének is szívét, lelkét betölté akkor?

Igen, atyfiak! e templomot mi is, nagy örömmel,

**Istennek szenteljük
és pedig
a vallásos hit s evangellomi szeretet
templomává.**

Az ő szent segedelmét s a ti szives elnézésteket kérem, míg e gondolatokat bővebben föl-fejtem!

Atyámfiak! Nem a hagyományos szokások erejének, vagy épen a véletlennek műve az, hogy a templomok, minden más emberi építmények, hajlékok fölött, már külső alkottatásuknál fogva is, kimagaslanak. Mély s örökké igaz értelme van ennek.

Minden más emberi építmény, még a legfényesebb palota is oly lények számára épül, a kik bármily magasra emelkednek föl, a kik bármily bölcsék, nagyok, gazdagok legyenek is, még is csak ideig-óráig való, mulandó s halandó emberek, hiszen rég megmondta a bölcs patriarcha: „az élet napjai gyorsabbak a pályafutónál“ s a prófétaként: „elhullnak, mint a fák levelei!“

A templomok nem mulandó emberek, hanem az örökké élő Istennek tiszteletére épülnek s már nagyságukban s magosságukban is e magos rendeltetésük kifejezést nyer. Igaz, az Örökkévalót az egeknek egei sem foghatják be s méltán kérdi vala az Úr a prófétától: „hol van a ház, melyet építhetnétek én nekem, avagy nem töltöm én be a mennyet és földet?“ És mégis az emberi szívnek mulandósága érzete daczára, kiolthatatlan szüksége volt kezdettől fogva s az lesz az időknél végéig, hogy

minden más alkotásainál magasabbra emelkedő hajlékot építsen Istennek, bizonyosságául annak, hogy nem tud megelégedni a föld porával, hanem föl-felé törekszik.

A templomok ég felé emelkedő tornyai annak mutatói, hogy a szívek vallásos reménysége a magosba szárnyal. A harangok mélabús kongása, mintegy egy felsőbb rendű világ hívó hangja, csöndül lelkünkben. A templomok szétterjedő boltozata az ég kiterjesztett kárpitját példázza s a fölemelkedő oszlopok jelképe annak az erősségnek, mely végtelen világok boltozatját tartja fönn és meg nem ing.

És a templomok belső berendezése is a magosba utal s nyilván mutatja, hogy bennök minden Istennek van szentelve,

A szószék azért emelkedik magosan a gyülekezet felébe, mert a legnagyobb emberi bölcsességet is végtelen messzire túlszárnyaló Isteni bölcseségnek beszéde — a Krisztus igéje — hangzik innen alá, melynek uralkodni kell a lelkek fölött s kijelölni az utat, mely az ég felé — az Istenhez vezet. És a templomok közepén az Urnak asztala mindenekfölött azért szent asztal, mert annál menyei edellel s itallal elégtetnek ki az éhező és szomjuhozó lelkek s égi békesség szállja meg s tölti be a szíveket. S majd midőn ez új templomban is meg fognak zendülni az orgona hangjai s összevegyülnek a buzgó gyülekezet vallásos énekével, zene és dal szárnyain hová emelkednének a hálaadó s esdeklő lelkek, hanem föl a magosba, az Istenhez?

Ime, alkatrészeiben mily egyszerű s egyszerűségében mégis mily magos rendeltetésű egy protestans templom! Hadd építsenek mások czifta templomokat, mi azokra is tisztelettel tekintünk, hiszen azokban is imádhadják az Istent a buzgó lelkek, de engedjék meg nekünk szeretni mindenekfelett a mi egyszerű protestans templomainkat, melyeknek ékességök épen egyszerűségükben tündöklök. Hadd töltse be azokat titokzatos homály, melynek közepette remegve hajlanak meg az áhitatos szívek; nekünk jól esik ez a világosság, mely szépen jelképezi azt a belső fényt, melylyel be akarjuk tölteni a lelkeket s a mely felől a Krisztus mondá „ime az éjszaka elmúlt s a nappal etközeltetett“ Hadd emeljenek mások füstölő oltárokat s áldozzanak azokon, de hadd vessük mi mélyen szívünkbe az Úr szavát: „ne áldozzatok nekem hiába való áldozattal, mert nem kedves előttem az illattétel“, hanem legyen a mi áldozatunk a töredelmes szív s hadd emelkedjék föl, mint virágok kelyhéből az illat,

a mi lelkünk oltáráról az esdeklő imádság, az élő Istenhez!

Igen atyfiak! az Istennek szenteljük mi ez egyszerűségében fonséges templomot. De jegyez-
zék meg jól: nem annak a bosszuálló Jehová-
nak, kinek Izrael népe szentelte vala az ő má-
sodik templomát is, hanem annak az Istennek,
a ki jelentette magát a Krisztus által:

a szeretet Istenének, a ki világokat al-
kotott s a végtelen világokban, nagyban és ki-
csinyben, magasságban és mélységben, csillagok
myriádjain s fűszálakon rezgő harmatesöppeken
egyaránt, fénylő betűkkel, ott tündöklék mindenütt
az „a jóság, mely örökké való!“;

a világosság Istenének, ki az ő vá-
lasztottjai s azok között az ő egyszülöttje s an-
nak nyomába lépett apostolok s reformatorok ál-
tal csodálatos dolgokat mivelte a lelkek világában,
szétűzte a homályt, hogy „mi, a kik valánk
régén setétség, lennénk világosság
az Úrban“;

az igazság Istenének, a ki a népek,
nemzetek, az anyaszentegyház és az egész em-
beriség történetének tanúsága szerint, nagy tusa-
kodások árán bár s gyakorta a rövidlátó embe-
ri elme előtt elrejtett úton, de mindig diadalra
vezérelte az igazságot s „a kinek ítélő széke
előtt mindnyájunknak meg kell je-
lennünk“;

a szentség Istenének, a ki nemcsak
a nap, hold s csillagok útjait megsabta, hanem
szent törvények alá vetette a lelkek gondolatait
s a szívek indulatait is, a kinél nyilvánvaló min-
den hamisság s a ki előtt még a tiszta angya-
lok is elfödik arcukat s remegő ajakkal zengik:
„Szent, szent, szent a seregeknek
Úr; és

az irgalom Istenének, a kinél az aka-
dályok, melyekbe erőtlenségünk beleütközik, a
szenvédélyek szülöttjei, melyekkel meg kell küz-
denünk, a töredelem sohajtásai, az imádság halk
beszéde, a fájdalomnak könnyei, mind, mind meg
vannak számlálva s a ki épen azért „nem tö-
ri ketté a meghajlott nádszálat s nem
oltja el a gyöngé lángot.“

Igen atyámfiak! mi ennek az Istennek, a sze-
retet, világosság, igazság, szentség és irgalom
Istenének szenteljük föl, nagy örömmel, ez új
templomot, és pedig

a vallásos hit templomává.

Ha Istennek szenteljük ezt a templomot, hin-
nünk kell Istenben, miként az apostol mondja
„hit nélkül senki se közelíthet az Is-
tenhez.“

Atyámfiak! ne induljatak azok után, kik a val-
lások hit felől kicsinylőleg nyilatkoznak, vagy
azt épen el is vetik. Évezredek története bizo-
nyítja, hogy a vallások hit öröklő szüksége az
emberi szívnek s mindaz, a mi nagy, nemes,
igaz és jó, a hitből származik.

A hit adja a léleknek azt az erőt, mely ál-
tal munkálunk, küzdünk s nem rettenve visz-
sza az akadályoktól, minden oly törekvésünk-
ben, melyet Isten is támogat, bizonyos dia-
dalra jutunk, mert örök igazságot mondott ki
az apostol e szavakban: „valami Isten-
től születik, meggyőzi e világot s e
diadalom a mi hitünk.“ Oh! kinek ne
volna e diadalra szüksége?

A hitből árad szét az a fény, mely ott s épen
akkor világít, a hol és mikor az emberi értelem
világa elhal s a legnagyobb bölcs bölcsessége
megtagadja szolgálatát, hiszen „a hívő az Is-
tennek mélységeit is vizsgálja.“ Oh!
kinek ne volna szüksége erre a fényre?

A hit táplálja s érleli meg a léleknek azt a gyümöl-
csét, mely után az élet háborgásai között az em-
ber kimondhatatlanul s örökké eseng, azt a jó
békességet, melyet nem adhat meg az embernek
e világ, a szívnek azt a belső békességét, mely
megnyugtat akkor is, midőn hánykodnak körü-
löttünk az idő és események hullámai. Bizony ig-
za van az apostolnak „megigazulván hit
által, békességünk vagy on Istennél!“
Oh! kinek ne volna szüksége a léleknek e drá-
ga gyümölcsére?

A hit szövö az enyhületnek azt a fátyolát,
mely ráborúl a megsebhedt szívre s eltakarván
a vérező sebet, a gyógyulást könnyebbé teszi
s ha sajog is a seb, legalább elfödi azt az érzé-
ketlenek tekintete elől s csak a részvét gyön-
géd kezeit bocsátja közel. Bizony, igaza van az
apostolnak: „hit által van a mi vigasz-
talásunk.“ Oh! kinek ne volna szüksége az
életben oly sokszor, oly nagyon sokszor az eny-
hületnek e fátyolára?

És avagy az a vallások öröm, mely ez
alkalommal e gyülekezetnek s mindnyájunk-
nak szívét betölti, midőn fölépülve látjuk az Is-
tennek egy új templomát, avagy nem abból a
hitből fakad-e föl, hogy e hajlék a lelkek ja-
vára, Isten országának terjedésére s az Isten
dicsőségére épült? Bizony „az Úrban van a
hívőknek öröme“ s oh! kinek ne volna
szüksége arra a forrásra, melyből ez öröm föl-
fakad?

Sőt a legfőbb jónak is, mely után a hal-
hatatlan lelkek szent gerjedelemmel vágyakoz-
nak, az idvességnek is avagy nem a hit által

lesz-e részesévé az ember s az igazságnak, a tökéletességnek, az örök boldogságnak hazáját is, avagy megláthatja-e más, mint a hívő lélek? Avagy Mózes is nemcsak hit által vethetett-e, a Nebó hegyéről, egy pillantást az ígért földjére s avagy a filippibeli börtönőr kérdésére nem így felelt-e nagyapostol: „higgy és üdvözülsz!” Bizony, csak „az idvezül, a ki hiend.” S oh! kinek ne volna szüksége erre a legfőbb jóra?

Azért atyámfiai! az apostol szavaival intelek titeket: „idegen tudományok által elnevonattassatok“, hanem legyetek erősek a hitben, és pedig abban a hitben, mely a Krisztus lelkében élt s szent örökség gyanánt szállott át reánk is, hogy találjunk benne s általa erőt, világosságot, békességet, vigasztalást, örömet és idvességet. Ezt a templomot is azért építettük, hogy legyen a hitek lelki javára, evangéliom szerint reformált vallásunk erősségére, nemzedékről-nemzedékre, ennek a vallásos hitnek temploma.

De nemcsak a vallásos hitnek, hanem:

az evangéliomi szeretetnek is.

Avagy „mi haszna vagyon, ha valaki mondja, hogy hite van, de cselekedetei nincsenek?” A vallásos hitnek a vallásos életben kell nyilatkoznia s a vallásos életnek egyetlen egy törvénye van: a szeretet. „Ha nem embereknek, hanem angyaloknak nyelvén szólánál is; ha jövődőt tudnál is mondani; ha minden titkot s minden bölcseséget tudnál is és ha olyan hited volna is, hogy a hegyeket megmozdítanád helyökből, ha szeretet nincsen benned, semmi vagy.” Szépen mondja az apostol: „a hit szeretet által cselekszik.”

A hit által cselekvő szeretetnek alkotásai minden emberi alkotások között a legfényesebbek s ennek alkotása ez a templom is. Azok az áldozatok, melyek ennek javára hozattak, ennek a szeretetnek valának áldozatai; a buzgalom, melylyel e gyülekezet nagyja és kicsinye, élükön az Úrnak szolgájával, e nemes munkát megkezdé s bevégzé, ennek a szeretetnek buzgalma vala s az az áldás, mely e munkát sikerre vezette s azt megszenteli, ennek a szeretetnek áldása!

Oh, a hitből származó eme szeretetre e gyülekezetben még sok nemes munka vár. Ennek kell begyógyítani azokat a sebeket, melyeket itt a gyűlölködés, a visszavonás keze ütött; ennek kell helyrehozni azokat a romlásokat is, melyeket ama lelki templom szenvedett, melynek élő kövei az anyaszentegyház hivei s csak akkor lesz

eltemetve, szomorú emlékeivel, a múlt s szép és boldog a jövő, mikor ez a munka is véget ér s a szeretet által újra egygyé forrnak az egymástól elszakadott szívek, átértve és átérzve az apostol e szavainak mély igazságát: „mindennél nagyobb a szeretet.”

Ennek a mindeneket megbocsátó, eltűrő s hívő szeretetnek templomává szenteljük ezt a templomot is s kérjük a jó Istent, ki mindnyájunknak egy Istenünk, kérjük őt, hogy ez evangéliomi szeretetnek lelkével töltsé be, az idők végéig, e hajlékot s ebben a buzgó szíveket, hogy zengjék azok mindörökké nagy örömmel, lelki vigassággal: **Halleluja, halleluja!**

Igen atyámfiai! Istennek szenteljük, a vallásos hit és evangéliomi szeretet templomává e hajlékot, de vajjon elfogadja-e tőlünk ezt az áldozatot az Isten? Midőn hajdan a koronás király a Jeruzsálemi új templom csarnokában megállva, buzgó imával azt fölszentelé, azután álmában megjelent neki az Úr s így szólott hozzá: „meghallgattam a te imádságodat, melylyel könyörögtél előttem; megszenteltem a Házat, melyet építettél, abba helyeztetvén az én nevemet mindörökké és ott lesznek az én szemeim s szívem mindenkor.” Oh, hallgassa meg Isten a mi imádságunkat is, szentelje meg e Házat s örködjék felette az ő gondviselő tekintete s uralkodjék itt az ő szerető lelke!!

Amen.

Templomszentelés.

Zsobokon 1879. oct 15-én.

Zsoboki egyházközségünknek aligha volt valaha szebb és boldogabb napja, mint e hó 12-ike. A szívek szokatlan hévvel dobogtak fel; agg és ifju, férfi s nő arca sugárzott az örömtől s az ünneplő gyülekezettel együtt a természet is ünnepelni látszott. Az előző napok boruja szétfoszlott, a nap tündöklő fényvel emelkedett föl a felhőtlen láthatáron s langy fuvalmak lengették a lobogó zászlókat.

E szép és boldog nap történetéből hadd legyenek följegyezve a következő mozzanatok.

Legalább százra tehető a Kolozsvárról s vidékről összesereglett vendégek száma, kiknek legnagyobb része Bánffy-Hunyadról indult ki az ünneplő színhelyére, reggeli 8 órakor, 25--30 fogaton, a menet élén m. Barcsai Domokos ur díszes fogatán — gróf Bánffy Miklós ő nagyméltóságával, egyházkerületünk nagyérdemű főgondnokával, kinek tetemes áldozatai tették első sorban lehetővé az új templom fölépítését és Szász Domokossal, mint helyettesével a főt. püspök urnak, ki gyöngékedése miatt az ünneplőn részt nem vehetett. Az érkezőkre, a község végén, meg-

lepő látvány várt. Zöld galyakból emelt s lobogókkal diszitett diadalív alatt az egész község népe, kalotaszegi diszes öltözetében, kettős sorban, föl vala állítva s az érkezőket harsány éljen idevél. Tiszt. Mike Lajos ur megható beszédére a közjegyző felelt s a menet, folyton fölhangzó éljenek riadásai között vonult be a községbe a diszes papilakhoz, melynek közvetlen szomszédjában, a lécezett kőkerítés által körített s fris ültetvények lombjaitól árnyékolt tágas czinterem közepén emelkedik, bádog fedelű tornyával, az új templom. Rövid szívélyes reggeli után, mely a papilakban, t. Mike Lajosné urasszony gondoskodásából várt a diszes közönségre, mindannyian az ifju szentegyházba vonultak, mely azonban felét sem fogadhatta be a folyvást tóduló közönségnek. E templomot Kerekes Márton ismert építészünk jó izléssel s csinosan építette, a benne levő stylszerű kathedra Schönhut Vilmos, a bánffy-hunyadi műfaragászati iskola igazgatójának műve, márvány lapjai pedig Szepessi Lajos zsoboki gyárából s ajándékából kerültek ki. T. Ignác Károly, v.-hunyadi lelkész emelkedettimája után, nt. Szász Domokos mondotta a fentebb közlött alkalmi beszédet „Isten templomáról“ s azután fölszentelési imát tartott. A templom-szenteléssel rendszerint összekapcsolt vallásos cselekvényeket (keresztelés, esketés, urvacSOROSZTÁS, záríma) t. Ignác Károly, t. Benedek Pál, t. Szakács István, t. Gilyén János s Mike L. urak végezték, közben a kolozsvári dalkör s egy helyben a nép ifjaiból alakított énekkar zengvén alkalmi tárgyú dalokat. Istentisztelet után megható jelenet következett be. Midőn nt. Szász Domokos az egyháztanácsban benyújtá az ifju szentegyháznak ajándékozott műtárgyakat, minden szem könnyel telt meg. Ezek közt volt egy kókuszdió urvacSOROSZTÓ pohár, aranyba foglalva a kolozsvári ekklezsia ajándékából, egy feliratos ezüst keresztelő kanná, közadakozás után szerevezve, egy aranyos kötésű biblia, Hory Bélától, mint az egyhközség képviselőjétől s Szepesi Lajosnak egy zsoboki márványból készült Urasztala, mely már előbb fel lőn állítva a templomban. Ugyancsak Szepesi ur, ki különben mint buzgó rendező vett tevékeny részt az ünnepély minden mozzanatában, átengedé gyári helyiségét a diszebédre, melynek fesztelen fényessége mindenkit meglepett. Itt láttuk, Gyarmathy Miklós alispánt, m. Lészai Ferenczet, Szabó Károly, Szász Béla, dr. Kolozsvári Sándor tanárokat, nt. Szász Domokost nejével, a templomépítő bizottság buzgó pénztárnokát, Gyarmathy Zsigmondot nejével, Schönhut Vilmost (B.-Hunyad), Mihácz Eleket (M.-Valkó), Ignác Károlyt (B.-Hunyad), Turcsányi Gyulát (Kolozsvár), Nyilas Károlyt (Gy.-Monostor), mindannyiát nejeikkel, a mi a hangulatot nagyban emelte. A bánffy-hunyadi áll. tanítónők és tanítók vállalták el és teljesítették, sok szeretetreméltósággal, a felszolgáloi nehéz tisztet, Köszönet érte nekik. A pohárköszöntések sorát Szász Domokos kezdte meg, éltetve a királyt, királynét s a királyi családot. Utánna poharat emeltek: Szakács István a főt. püspök urra, Gyarmathy Miklós az egyházkerületi főgondnokokra; Gyarmathy Zsigmond Szász Domokosra; Szász Domokos gr. Bánffy Miklósrá, mint a

templom építés védnökére, dr. Kolozsvári Sándor gr. Batyáni Józsefre, mint egyikére azoknak, kik az építésre legtöbbet adakoztak, Barcsai Domokos b. Jósika Irén ő nagyságára, mint az új templom nemes szívü védasszonyára, Szász Béla Mike Lajosra, az egyházközsége s annak buzgó kebli gondnokára, majd Lészai Ferenczre, az egyházmegye főgondnokára, továbbá Gyarmathy Zsigmondra, mint az építés fáradhatatlan tevékenységü pénztárnokára, Szentmarjai Dezső Szepesi Lajosra, mint párját ritkító rendezőre; továbbá poharak emeltetek még Mike Lajosnéra, Kerekes Mártonra, a nőkre, a dalkörre, stb. stb. Késő délután vetett végett az ebédnek, még csak annyi világosság volt, hogy megláthassuk a népünnepnek is egyes érdekes részleteit, minő a kalotai népviselet és táncz bemutatása, a májuszfamászás, (megjegyzendő, hogy ez a legkeservebb kenyerre volt a mi népünknek: a magyar úgylátszik, nem igen szeret mászkálná!) s végre a legmulatságosabb a lepény-verseny, melyben négy jó gyomru legény versenyzett egymással, hogy melyik tudja leghamarább „beenni magát“ egy pózna tetejére állított jókora szilvaizes lepényen, a közepére szúrt ezüst tallérig; volt mit nevetni a bemázolt szakállos és bajuszos arcokon. „Ha nem nyertem, nyeltem“, vigasztalá magát egyik vesztés atyafi. A domb tetetejéről eregetett röppentyük pattogása mellett felhangzott a tánczra hívó zene s mindenki a terembe sietett. Álljon itt befejezésül azon szépek neve, kik sokat fáradoztak a még többet tánczoltak a férfi vendégsereg kedvéért s talán kissé a magukéért is: Gyarmathy Anna, Gyarmathy Zsigmond kedves leánya, Melicskó vasuti mérnökne, Rác Róza (Kolozsvár), Binder Laura, Fekete Lujza, Hermán Terka, Horvát Irma (B.-Hunyad), Gál Etelka (Kereki, (Magyarország), Gilyén Póli (Körösfő), Ferenczi Petranella (Megyerék), Gáborra Berta (Sztána) és Keresztes kisasszonyok. Csak másnap reggel és egyszerre oszlott el a vidám vendégsereg, magával vive egy ritka szép nappal s egy vidámon eltöltött éj kedves emlékeit.

Közhatósági döntvény a zsoboki törvénytelen áttérések ügyében.

Kolozsvár, 1879. okt. 15.

Olvasóink emlékezhethetnek, hogy a zsoboki törvénytelen áttérések ügyében a nagymélt. vallás és közoktatásügyi miniszter urhoz azon kihallgatás alapján, melyet Szász D. főjegyző, mint a főt. püspök urnak megbizottja, a b.-hunyadi kir. közjegyző közbenjöttével Zsobokon eszközölt, a főt. püspök ur által panaszos fölterjesztés intéztetett, melynek folytán a miniszter ur Kolozsmegye törvényhatóságát a szabályszerű vizsgálat megejlesztésére utasította s a vizsgálat f. év június 5-én végre is hajtattván, a fölvetett jegyzőkönyv a miniszter urhoz fölterjesztetett. A miniszter ur elrendelé, hogy a vizsgálat nyomán a törvényhatóság által az áttérések ügyében határozat hozassék s a döntvény létre is jött s kötelességünknek tartjuk azt ezennel közrehozni csatáni, valamint azon átiratokat is, melyeket e tárgyban

Gyarmathy Miklós alispán ur főt. Nagy Péter, reformatus s nm. Fogarassy Mihály, róm. kath. püspök urakhoz intézett. Megjegyezzük, hogy a döntvény 68 zsoboki lakosnak, külön-külön, kézbesítettett s azon esetben, ha 14 nap alatt, a kézbesítéstől számítva, fellebbezés nem történik, jogerőre fog emelkedni s elrendeltetik, hogy a b.-hunyadi anyakönyvből az összes bejegyzések, mint érvénytelenek, kitöröltessenek.

I.

Sz. 10,436 — 1879. Az erdélyi ev. ref. püspök úr ő méltóságának a nagyméltóságú m. k. vallás- és közoktatásügyi miniszter úrhoz több zsoboki ev. ref. lakosnak az ev. ref. egyház kebeléből a róm. cath. egyház kebelébe történt felvétele tárgyában intézett felterjesztése folytán a nagyméltóságú m. k. vallás- és közoktatásügyi miniszter úr által idei 10,936. sz. a. elrendelt s folyó évi június hó 5-én megtartott vizsgálat alapján, — ugyancsak idei 29,885. sz. a. elrendeltetvén, hogy ezen áttérések fölött határozat hozassék: önnök áttérését 7 éven aluli gyermek^{ével}_{oival} együtt törvényellenesnek nyilvánítom;

mert:

áttérésénél nem lett megtartva az 1868. évi LIII. t. cz. 3. 4. 5. 6. és 7 §§-aiban megszabott alakszerű eljárás.

Miről azon további figyelmeztetéssel értesitem, hogy ezen határozatom ellen jogában áll 14 nap alatt felfolyamodással élni.

Kolozsmegye alispánjától.

Kolozsvártt, 1879. október 6-án.

Gyarmathy Miklós, s. k.
alispán.

II.

Sz. 10,436. Ev. ref. püspök Főtisztelendő Nagy Péter úrnak, helyt.

A zsoboki áttérések ügyében mai napon jelen sz. a. hozott s az illetőkkel közvetlenül közlött határozatom egy példányát van szerencsém méltóságodnak azon megjegyzés mellett hivatalos tisztelettel átküldeni, hogy valamennyi áttértre nézve az áttérés a határozatban említett alakszerűségek hiánya miatt érvénytelennek lett nyílvánítva.

Kolozsmegye alispánjától.

Kolozsvártt, 1879. október 6-án.

Gyarmathy Miklós, s. k.
alispán.

III.

Sz. 10,436. — 1879. Róm. cath. püspök Fogarassy Mihály úr ő nagyméltóságának, Gyulafehérvártt.

A zsoboki áttérések ügyében mai napon jelen sz. a. hozott s az illetőkkel közvetlenül közlött határozatom egy példányát van szerencsém nagyméltóságodnak azon megjegyzés mellett hivatalos tisztelettel átküldeni, hogy valamennyi áttértre nézve az áttérés a határozatban említett alakszerűségek hiánya miatt érvénytelennek lett nyílvánítva.

Együttal van szerencsém nagyméltóságodat [felkérni, hogy az eljáró b.-hunyadi róm. cath. lelkész úr ellen a fő-

gyelmi vizsgálatot, az elkövetett szabálytalanságok miatt bevezetni méltóztassék.

Kolozsmegye alispánjától.

Kolozsvártt, 1879. október 6-án.

Gyarmathy Miklós m. p.
alispán.

VIDÉKI ÉLET.

Brassó, 1879. október 13-án.

A brassó-bolonyai ág. hitv. ev. magyar leányegyház-községnek megható gyászünnepele volt tegnap e hó 12-én. T. Hornyánszky Gyula az említett egyház husz évig működő buzgó és munkás lelkipásztora f. év september hó 30-án elhunyt Budapesten, a hová gyógyulás keresés végett utazott volt fel augusztus hóban. A csak 44 éves derék férfi és családapa véletlen halála általános részvétet keltett Brassóban és Brassóvármegyében. A boldogult nemcsak lelkész, de egyuttal a magyaryelv tanára is volt a brassói evang. jó hírű gymnasiumban s mint ilyen alig pár év alatt két jeles tankönyvvel lepte meg ismerőseit u. m. egy magyaryelvtannal a német ajku honfiak számára. Tankönyvei ép most voltak általam felterjesztve a vallás és közokt. miniszteriumhoz, de az azok felőli magas vélemény nyílvánítást, fájdalom, nem érhettem meg a boldogult munkás író. Teusch superintendens a legmelegebb elismerés mellett ajánlotta a boldogult tankönyveit az evang. gymnasiumok számára.

A tegnaptartott gyásztiszteletet maga az egyház előjárósága rendezte, szónokokul nyervén meg a mi derék lelkészünket t. Molnár Jánost és Józsa Mihályt az ev. magyar egyház énekvezetőjét. A belől diszes templom ajtói, ablakai fekete posztóval voltak ez alkalomra bevonva s már 9 órakor tömve volt ünnepiesen öltözött hallgatósággal. Midőn a boldogult pásztor gyászba öltözött neje a templomban megjelent, általános lón a meghatottság és legőszintébb részvét.

Első szónok volt t. Molnár János, ki Jeremiás 5. r. 16 versei alapján kitűnően kifejtette a jó lelkipásztor lelki vonásait. Első vonás ugymond: a mivelte ész és szív, második hivatalbeli hűség, harmadik azeszélyesség. E kifejtett tételeket igen ügyesen alkalmazta a boldogultra. Utána Józsa Mihály tartott gyászbeszédet Baksaynak egy kitűnő s szónok által elég ügyesen alkalmazott egyházi beszédéből s bucsúztatója valóban megindító volt. Az egyházi szónoklatok közét igen szép négyes hangu gyászdalokkal egészítette ki a brassói magyar műkedvelő énekesek dalárdája. Az evang. százszajku hitközség részéről jelen voltak: egy lelkész, t. Gött János nyugalmazott polgármester, Fabriczius Károly az iparkamara elnöke és még néhányan. Az állami iskolát, melynél a néhai gondnoksági tag volt, az iskola igazgatója és e sorok írója képviselték, az ev. ref. egyházat szintén számosan, a csángó magyar papságot t. Fejér Gyula pürekereci evang. ifju lelkész, a gymnasiumot Korodi tanár.

Eléggé nem méltányolható e kitűnő kegyelet, melyet

ezen prot. egyház elhunyt, 20 évig működő s maga után nőt és 3 árvát hagyó derék lelkésze iránt tanusított

Felette óhajtható, hogy új lelkészének megválasztásában is ilyen tapintatos legyen, mert ez állomás felette fontos úgy protestáns, valamint magyar szempontból is. Az állomás valóban mivel, buzgó és eszélyes férfit igényel, a ki bizton megállhasson prot. német ajku tisztársai mellett a templomi szószéken és a tanodai tanszéken.

Legyen a boldogult lelkésznek emlékezete áldott!

Kóds Ferencz.

Orgona szentelés.

Fogarás, 1879. október 8.

Fogarasi egyházközségünk lélekemelő innepet ült a múlt vasárnapon, évtizedek óta ki nem fogyó türelemmel várt innepet: többé már nem használhatott régi orgonája helyébe épített diszes és műértők szigorú bírálata által minden tekintetben tökéletesnek nyilvánított új orgonája fölszentelésének innepét.

A tágas templom zsufolásig megtölt városunk fényes közönségével hitvallás- és nemzetiség különbség nélkül, — részt vevén a ritka innepélyben az itt székelő hivatali testületek, a cs. k. sorhadi és m. k. honvéd tiszti kar küldöttei s a helyőrség helvét hitű legénysége.

A gyülekezet alkalmi énekeit közbe-közbe, énekvezér Pápai József által, egyházközségünk hangképes tagjai közül alkotott egyházi dalárda meglepően szabatos kardalait váltották fel. A fölszentelő inát és alkalmi beszédet tartotta az egyházközség első lelkésze t. Pánczél Károly, — a töle már megszokott melegséggel és hatással fejtven ki az orgona jelentőségét protestáns templomunkban, s ebből folyólag: miként leend ez új orgona fölszentelve?

Az új orgonát a registerek különböző vegyületeiben az egyházi előljáróság felkérésére a kitűnő zongoraművész t. Friedsmann Árnold országos ügyvéd úr mutatta be a templomi gyülekezetnek. A tizenhét változatu, két manuállal és pedállal bíró orgonán a kitűnő játszó a maga teljességében kifejté művészetét, — miután az orgona úgy van építve, hogy a fő manuálon kifejthető fortissimónak a másik manuálon a leggyöngédebb piáno felelhet meg. A két manuálon és a méltóságos szólamu pedálon a művész úr által kifejtett csodálatos hangjátékok a *par excellence* intelligens gyülekezetet a szó teljes értelmében elragadák annyira, hogy a templomot mindenki amaz egyhangu nyilatkozattal hagyá el, miként Hörbiger Vilmos nagy-szebeni orgonaépítő ezen orgonában nemcsak egyházközségünknek, de városunknak is díszére szolgáló remekművet állított elő.

Az orgonának a fő manuálban nyolcz változata van, a második manuálban négy és a pedálban öt, — egy mellékvaltozattal pedig a fortissimó kifejthetése végett az összes registerek úgy egyesíthetők, hogy a leggyorsabb játszás közben is átmehtni a menydörgéshez hasonló hanghullámokkal — három registere lévén mind 16 lábos — a *pianissimo*.

Egy orgona építésénél — melynek századokig kell tartania — fő gond a mester megválasztása. Midőn egyházközségünk e tekintetben hazai művészeink között szétnézett: ~~figyelme~~ kiválóan nagy-szebeni Hörbiger Vilmos felé irányult, ki a múlt évben a helybeli ágostai hitűek templomában egy pedálos kitűnő orgonát állított fel s kiról a bethleni orgonaszentelés alkalmából 1877-ben Cs. J. azt írta, hogy „útat fog törni magának rövid idő alatt hazánk legelső orgonaművészei közé». Választásukban nem is csalódtunk, — mert orgonánkban Hörbiger Vilmos, bevégzett művésznek bizonyítá magát; művében gyárilag dolgozott részeket nem használt fel, — a vas, mint a famunkák teljesen az ő műhelyéből kerültek ki. Az összes gépezet fő alkotrészei vasból készültek, minél fogva az időjárás orgonánkra mi befolyással sincs. A két tömlőjű fuvó — a mely saját találmánya — szabályozóval lévén ellátva, egyenletessé és folytonossá teszi a szélömlést s általa a játszást méltóságossá. Megragadó zengzetességet és hangteljességet ad a viola, violin, fuvóka és principál együttes játszása; ennél valami gyönyörűbb intonatiót, hangszínezetet képzelni sem lehet; a bíráló hetes szakbizottság véleménye szerint Hörbiger Vilmos ugyanis az intonatióban, az egyes registerek hangjellemeinek megadásában Erdélyben alighanem páratlanul áll.

Az orgona építő úr, művészi szakavatottsága mellett, pontosságáért, lelkiismeretességeért, társadalmi műveltségéért is kiérdemelte épített egyházközségünk teljes elismerését. S mind a mellett is, hogy ezen orgonánk négy ez er forintba került: tekintve az anyagok kitűnőségét, — a kiállítás igen szép és izletes voltát, — tekintve, hogy a művész hetedmagával ez egy művön tovább dolgozott hét hónapnál: szakértők egyező véleménye szerint jutányosnak mondható, s reá úgy az épített fogarasi h. h. egyházközség, mint az építő művész maga minden időben büszkeséggel tekinthet.

⊙

EGYHÁZI LAPOK SZEMLEJE.

A „Prot. egyh. és isk. Lap“-ban Molnár Aladár válaszol Mocsáry Lajosnak.

Czikkirónak föl kellett tennie Mocsáryról, az egyházi és politikai léren nevezetes férfiról, hogy midőn a convent által is általánosságban elfogadott közoktatásügyi javaslat ellen fölszóal, a javaslat és realis tények a lapos megvizsgálása- és erős indokok nélkül nem kívánja útját állani a megindult üdvös mozgalomnak. Kereste az indokokat, de nem találta. Mocsáry csak általános szólamokban beszél, vádakot emel, iskolai viszonyainkból felhozott egyetlen adat vagy tény kimutatása és minden bizonyítás nélkül. Sajátképen csak egyetlen kifogása van; s ez az, hogy nincs pénzünk a tervezet megvalósítására; tehát csak mint programot, vagy oly feltétel alatt fogadná el azt, ha az állam megadná a hozzá szükséges eszközöket. Czikkiró közbevetőleg megjegyzi, hogy Mocsáry akkor is ellenezte a középiskolai törvényjavaslatot, midőn az a képviselőház asz-

Folytatás a mellékleten.

Melléklet az „Erd. Prot. Közlöny“ 42. számához.

talán vala s midőn az állam adta volna hozzá a szükséges eszközöket.

Molnár rosszalja azt a strucz-politikát, mely fejét homokba dugva, nem akarja látni a bajt. Iskoláink hiányait látja, a ki akarja. Leplezni akarni veszélyes önámítás lenne, különben épen Mocsáry és elvtársai mondanak legkeményebb ítéletet ref. tanügyünkről, midőn azt állítják, hogy „a mi felekezetünk teljesen képtelen“ tanintézetait a Molnár-féle javaslat színvonalára emelni.

Mocsárynak be kellett volna bizonyítania, hogy a javaslatban foglalt reformok legalább is nem lényegesen szükségesek; azután adatokkal és a realis viszonyok ismertetésével kellett volna kimutatnia, hogy a javasolt változtatások mily mérvűek; hogy ezekre a magyar ref. egyház „még erőinek czélszerűbb összesítésével sem képes legalább intézeteinek, oly mérvű reductioja nélkül, mely egyértelmű a felsőbb oktatásról abdikálással.“ És be kellett volna főleg azt bizonyítania, hogy a magyar protestantismusnak érdekében nem az áll, a mit Molnárék akarnak, t. i. tán kevesebb, de jól szervezett intézetekben alapos műveltséget adni, hanem az, mit ő kíván, hogy a sok mindenféle bármily gyenge tanfolyam és iskola szabadon tenyészszék. Mindezekről azonban szó sincs.

Czikkiró Mocsáry ellenében határozottan meri állítani, hogy a tervezett reformokat anyagilag is képesek vagyunk életbeléptetni, ha ugyan az eddigi szétszórtságunk véget vetünk, az erőket czélszerűen összesítjük és nem a centralisatoról vallott kedvencz elméletek, hanem a jó közoktatás érdekei lesznek irányadók.

Czikkiró számadatokkal bizonyítja, hogy mi 200 ref. joghallgató kedvéért öt jogakadémiát tartunk fenn akkor, midőn 250—300 ref. fiatal emberünk idegen jogtanintézetekben végzi tanulmányait. Hasonlóan gondolkodunk theol. intézeteinkkel is. Ebből is van nekünk öt. Az összes növendékség egybe is elférne ugyan, de különféle irányok kifejlődhetéseért nem volna elég három? Sehol a világon nem üznek olyan luxust e részben, mint mi, kikről Mocsáry azt állítja, hogy szegénységünk miatt nem segíthetünk bajainkon.

Hasonló képet mutatnak gymnasiumaink is. Nálunk 68 ezer ref. lélekre jut egy ref. gymnasium, míg Poroszországban 126 ezerre, Szászországban 230 ezerre; de aztán a szászországi 12 gymnasiumnak van 225 tanára!

Ez adatok nyomán czikkiró constatalja, hogy a jelen nyomoruságainknak is intézeteink hanyatlásának nem a szegénység a legfőbb oka.

A javaslat pártolói és Mocsáry, két ellentétes irány felé törnek. Amazok akarnak jól berendezett és felszerelt iskolákban, jól szervezett közoktatással egy erős magyar protestáns értelmiséget képezni. Mocsáry ur — mondja czikkiró — sok és olcsó iskolát akar, mely a protestantismus iránti szolgálatát megtenné, ha felületes tanultság mellett jogérvényes bizonyítványt adhat. Tessék választani.

KÜLFÖLD.

Németország.

(A zsidók szétszórátása a világon.)

A zsidók megtérítésére Németországban 1822-ben alakult társulat ötvenhatodik évi jelentése érdekes adatokat közöl arról, hogy a zsidók mennyire szét vannak szórva a földkereken. Összesen mintegy öt-hat millió izraelita létezik, kik közül Európára körülbelül három millió Ázsiára 200.000, Afrikára 80—90000, Amerikára 1 vagy 1 s fél millió esik: Európában legtöbb zsidó Oroszország területén él (2.621.000), Ausztria-Magyarországban számuk 1.375.000. Nem tartom érdektelennek egyszersmind a nagyobb európai államokban lakó zsidók létszámát közleni összehasonlítás kedvéért. Romániában 275.000, Törökországban 100.000, Franciaországban 49.000 Itáliában 35 ezer, Spanyolországban és Portugáliában 2—4000, Svédországban 1800 és Norvégiában csak 25. A kimutatás sem Helvétiaát, sem Dániát nem említi.

(Az első rendes porosz protestáns közzsinat.)

Folyó hó 9-kén ült össze Berlinben a porosz protestáns egyház első rendes közzsinata. Az ülések lefolyásáról még nem birunk tudomással, de a várakozás, mit az elöttünk fekvő német legyházi lapok hazok lefolyásához fűznek, épen nem kecsegtető. A kétszáz tag között csak 9 liberalis van s a többi mind orthodox. E körülmény jót sejtetni épen nem enged s magok a német protestánsok legjelesebb organumai is fájdalommal és reménytelenül tekintenek ez ülések elé.

(Irodalmi. kuriosum.)

Keresztység és Vegetarianismus. E cím alatt jelent meg Németországban egy mű mely kuriositás tekintetében az irodalom terén párját ritkítja. E műben egy Gleiz nevű ember esetlen, erőltett s neveltséges érvekkel akarta bebizonyítani azt, hogy Jézus fellépésének egyedüli czélja az állatok leölésének megakadályozása, s így a vegetarianismus előmozdítása volt. Ez alapon — úgy mond — az összes keresztény felekezetek egyesülnek, tehát — szerinte — nincs a keresztények között felekezeti különbség. Fennebbi állítását a többek közt következővel akarja bebizonyítani: Jézus az úrvacsora szerzésekor ez ismeretes szavakat mondá: „Vegyétek és egyétek, ez az én testem . . stb.“ Ezt író úgy értelmezi, hogy Jézus e kifejezése alatt ez értendő: tehát ne öljetek meg állatokat, hanem táplálkozatok növénytelekkel (ezek között főleg kenyérrel) és igyatok bort. — Bármint igyekszik is azonban szerző állítását bebizonyítani, a két fő eszme „Vegetarianismus és Keresztység“ igen messze állanak egymástól s szerző scholasztikus érvelései csak nevetséget és szánalmat keltenek fel.

Oroszország.

(A stundista felekezet terjedése.)

A stundista orosz felekezet, melynek tanai oly közel állanak a protestantismuséhoz, állítólag nagy elterjedtségnek örvend. Erre vonatkozólag írja az „Agence Havas“: „A stundista felekezet, mely az orosz birodalom kebelében mind több-több hívőre talál, épen ennek következtében felkelté a helytartók figyelmét; elnyomatni azonban nem fog, mert nagyobb izgalmat nem kelt. E felekezet tagjai nem követik az orthodox vallásnak sem tanait, sem szertartásait, hanem csupán a bibliára és evangéliumra támaszkodva megkísérik hitvallásukat az élet követelményeinek megfelelőleg realizálni. Egyszóval a stundisták tana nagy elterjedtségnek örvend azon okból, mivel olyan erkölcsi szükségeknek felel meg, melyeket az orthodox papság figyelmen kívül hagy. Az odesszai kormányzóságban és Besszarábiában már 120.000-en vallják e hitet.“

Amerika.

(A mormonok felekezetének szétbomlása.)

A mormonok felekezete szétbomlásnak indul. Egy párt Brigham Young, az elhalt próféta, tanait követi, ellenben másrészt Smith Joe-t követi, ki soha többnejű nem volt, s ki e tant határozottan elenzi. E buzgó férfi Londonba szándékozik jönni, hogy ott mormon felekezetet alapítson.

(Haladás a korrall.)

Az amerikai keresztyének, a kor- és tudományok legújabb vívmányait istentiszteletükben is alkalmazzák.

Igy Mansfieldben, egy presbyterián templomban, az úrasztala közepén egy virág pohár van, melynek öblében egy telephon van alkalmazva. A szolgálattevő lelkész egy meghatározott időben e pohár felé hajolva elmond egy kereszteselési v. esketési imát; a telephon hálózat elvezeti azt

az illető helyekre, s ott szent áhitattal hallgatják a lelkész beszédét.

Ott az irodalom terén is nagy a haladás. (?) — Egy new-yorki kiadó ugyanis illusztrált egyházi beszédeket adott ki, melyekben a szöveg között a szónoknak illető szöveg elmondásakor felveendő állásai vannak illusztrálva.

India.

(India lakóinak száma, vallásfelekezetek szerint osztályozva.)

Az indiai angol alkirályság statisztikai osztálya részletes táblázatot bocsátott közre, a mely végre hiteles adatokat ad arról, hogy Indiában mely vallásfelekezetnek hány követője van. E szerint India 191,096,603 lakosából, Brahma vallásúak kerek számban 139,344,000; mohamedán 41,000,000; Buddha vallású 2.800,000; Shiita 1.174,000; keresztyén 897,000; különböző vallásfelekezetekhez tartozik: 4.400.000; nem bizonyos a vallásfelekezete 560,000 léleknek.

Olaszország.

(Vallástalanságot terjesztő lapok.)

Itáliában, a forrongás hazájában, nem rég egy különös nevű s tartalmú lap indult meg. Ez az „Antichrisztus“, hasonczélú a „Sátán“-nal és „Vallástalanság“-gal, melyek egyenként és vállvetve arra törekednek, hogy a keresztyén s egyáltalán mindennemű vallást elnyomják s az u. n. „Sátán tanítványai társaságá“-nak organumai. (Ilyenek is csak Olaszországban teremhetnek.)

Törökország.

(A szultán és a pápa.)

Mint törökországi lapok írják, a szultán és a pápa a legbarátságosabb viszonyban vannak egymással. Név- és születés napjaikon egymást kölcsönösen szívólyosan üdvözlölni el nem mulasztják; de a melegség, mely ez érzést sugalja, a keleti görög-katolikusok jogait égetendi el.

Ifj. Szász Károly.

AZ „ERD. PROT. KÖZLÖNY“ TÁRCZÁJA.

Egyháztörténelmi levéltárca.

XIII.

A sáros-patak-gyulafehérvári collegium ajánló levele Apafi Mihály fejedelemhez pünkösdi legatusai részére. Kelt Gy.-Fejérvárt 1688. június 1-én.

Illustrissime ac Celsissime Princeps, Domine Domine nobis clementissime!

Humiliorum, perpetuorum, fidelumque obsequiorum oblatione praemissa.

Hogy az mennyei örökké való király és az békességnek fejedelme Nagyságodat méltóságos fejedelmi kedvesivel és egész udvara népével egyetemben ez mostani kétséges gonoszoknak hajbai között a Sionból kegyelmesen védel-

mezzo, nemzetünknek javára való minden tanácsit szerencséltesse, és ez reánk jövődjő jeles innep napokra lelki és testi csendességben által vigye, szívesen kívánjuk!

Kegyelmes urunk! Régen bujdosó szegény collegiumunknak édes gyámola! Emlékezetre méltó igireti Istennek ez siralmas időben az jótévő emberekhez, a mely vagydon Psal. 41. v. 2. 3. Boldog az, ki könnyörül az nyomorulton, a veszedelemnek napján megszabadítja őtet az Ur. Az Ur megőrizi azt, és élteti azt; boldog léssen e földön, és nem adja azt az ő ellenségének kívánságára. Csudálatos mondása az Istennek, és az vérnek útát általlátó Sz. Lélek Istennek. Nem azt igiri, hogy az adakozó embert nem adja ellenségének kezében, hanem kívánságában; közép útát tart itt Isten a testnek, vérnek, és az mi ellenségeinknek tanácsok között. A test és a vér azt kívánják, hogy az

'könyörülő ember soha ne szenyvedne, az ő ellenségi ellenben azt kívánák, hogy e szenyvedésekben elveszne. Egyik sem idvesség a szenteknek: ugyanis ha nem szenyvednének; nem volnának fiak, hanem fattyak. Sid. 12. v. 8. Ha pedig szenyvedésekben elvesznének, nem volna Istennek itt ez földön anyaszentegyháza. Közép utat tart azért itt az isteni bölcsesség, hogy az ő adakozó hivei, a mennyiben bűnösök, ne legyenek vesztő nélkül; a menyiben fiak, még az nyomoruság közepiben is ne maradjanak védelem nélkül. Kegyelmes urunk, mind ezek a Nagyságod lelkiismeretnek hathatós vigasztalási ez kétséges időkben. Mi vagyunk az mint hogy tagadhatatlan tanui az Nagyságod bölcsen könyörülő kegyelmességének, ugy egyszermind alázatos sollicitálói is ez könyörülő hívékhez lőtt isteni ígértenek, hogy az Ur ennek igazságát, ha valaha, most egyszer teljesítse a Nagyságod fejedelmi házán! Ez az oka, hogy mostan is az Nagyságod méltóságos udvaránál három böcsületes atyánkfiai, ugymint Kovásznai Mihály és Pósbázi István uramék által Nagyságodhoz való alázatos háladatoságunknak megmutatására megjelenünk. Alázatosan kérjük annak okáért Nagyságodat, ő kegyelmeket igaz atyánkfiainknak ismerni és szolgálatjokban vagy magok viselésében megeshető fogyatkozásokat kegyelmesen megengedni méltóztatásék. Ezek után Isten Nagyságodat irgalmasságával és igazságával őrizze, szókít hatalmával erősítse, egészségét virágoztassa, életének esztendeit terjessze, minden kedvesivel együtt, és alkalmatos időben az ő csudálatos szabadítását mutassa meg Nagyságodon. Datae in Collegio Saros Patakinno Albensi A. 1688. die 1 Junij.

Ejusdem Illustrissimae Celsitudinis tuae
humiles fidelesque servi, Collegii S. P.

Albensis Cives, eorumque Senior

Michael N. Pataki m. p.

K i v ü l : Illustrissimo ac Celsissimo Principi Transylvaniae, Domino Domino Michaeli Apafi, Partium Regni Hungariae Domino, et Siculorum Comiti, Domino nobis clementissimo ac gratiosissimo.

Eredetije az erd. Muz eum ké z i r a t t á r á b a n .

XIV.

A s.-patak-gyulafehérvári collegium ajánló levele Apafi Mihály fejedelemhez husvéti legatusai részére. Kelt 1689 april 1-én.

Illustrissime ac Celsissime Princeps, Domine Domine nobis clementissime! Fidelium, humilium, perpetuorumque servitiorum commendatione praemissa.

Hogy az ördögön, halálon és bűnön dicsőségesen diadalmaskodó meunyei felséges király Nagyságodat egyetlen egy méltóságos fejedelmi csemetéjével számos esztendőig tartó békeességben való egészséges étellel megáldja, bokros és gondos szomorúságiban vigasztalja, mindenféle belső és külső gonoszok ellen oltalmazván, ez reánk jövődjéles husvét innep napokra is örvendetes és csendes lelkiismerettel vigye által, tiszta szívből kívánjuk.

Kegyelmes urunk! szegény és árva collegiumunknak Isten után való egyetlen egy gyámola! Annyira gerjedezett

a régi persiai népeknek jó királyokhoz és fejedelmekhez való kész háladatosságoknak tüze, hogy ők minden úton és módon, kiki tehetsége szerint, igyekeznek igaz hálaadó kedveskedéseket azokhoz megmutatni és bizonyítani. Mely persáknak hozzájuk való kedveskedő háladatosságokat oly igen kedvellették az persiai jó királyok és fejedelmek, hogy még az alávaló paraszt szegény embereknek egy pomagránátból vagy egy maroknyi vizbülálló csekély ajándékokskájkát is meg nem vetették; hanem dicséretes magoklebocsátkozásával kedvesen elfogadván, és jótéteményekkel megfizetvén, mindenekef magokhoz való kedveskedő háladatosságra felgyúlasztottanak. Senki előtt titokban nincsenek Nagyságodnak régen bujdosó, számkivetett, méltatlan collegiumunkhoz való istenes kegyelmességi, melyek szakadatlanul mi rajtunk újulván ugyan köteleznek és kényszeritenek Nagyságodhoz való alázatos háladatosságra. Mivel penig sem az Nagyságod méltóságos sorsa s állapotja hozzánk való mindennapi számos kegyelmes jótéteményinek kölcsön való megfizetését nem kívánja, sem az mi szegény sorsunk s tehetetlenségünk azt nem enged: a mi azért kötelességünkben vagyon, Nagyságod sok rendbeli kegyelmességiért minden magunkat mindenkor tartandó igaz háladatosságra kötelezzük és köteleseknek ismerjük. Melynek megbizonyítására mostan is a Nagyságod méltóságos fejedelmi udvarába három böcsületes atyánkfiait, ugymint Apáczai János, Prónai György és Petri István uraimékat ő kegyelmeket küldöttük, hogy innep napokban Istentől adatott ajándékjok szolgálván, Nagyságodhoz tartozandó hálaadó voltunknak lennének zálogi és tanúi. Kérjük annakokáért alázatosan Nagyságodat, ő kegyelmeket collegiumunkbeli atyánkfiainknak ismervén, és szolgálatjokban megeshető fogyatkozásokat kegyelmesen megengedvén, ő kegyelmek által Nagyságodhoz csekély, mindazonáltal tartozott, és ezután is tartozandó hálaadó voltunkat kegyelmesen venni méltóztatásék Nagyságod. Isten ezek után a Nagyságod és Nagyságod csemetéjének életét sokáig egészségben folytassa, birodalmát fontartsa, és több jeles husvéti innep napokra is egész méltóságos udvarával együtt kívánt békeességben és örömben juttassa, szívünk szerént kívánjuk! In Illustrissimae Tuae Celsitudinis Collegio S. P. Albano A. 1689. die 1 Aprilis.

Ejusdem Illustrissimae Tuae Celsitudinis Principalis
humiles fidelesque Servi, Collegij S. P. Albani

Cives ac Alumni, eorumque p. n. Senior

Michael N. Pataki m. p.

K i v ü l : Illustrissimo ac Celsissimo Principi, Domino Domino Michaeli Apafi Dei Gratia Principi Transylvaniae, Partium Regni Hungariae Domino, et Siculorum Comiti: Domino Domino nobis clementissimo.

Eredetije az erd. Muz eum ké z i r a t t á r á b a n .

(Folytatása következik.)

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1879. október 16.

— A közelgő kerületi közgyűlés mindazon tisztelt tagjai, kik a gyűlés folyama

alatt, a rendelkezés alatt állandó szállásokat igénybe óhajtják venni, sziveskedjenek ebbeli szándékukat, legkésőbb e hó 27-ikéig lapunk szerkesztőjénél bejelenteni, hogy az elhelyezés iránti kellő intézkedések ideje korán megtéssenek. **Kolozsvártt. A rendező bizottság.**

— A főt. püspök ur a kerületi közgyűlés ünnepi szónokául tiszt. Demeter Sámuel urat, az orbai egyházmegye főjegyzőjét, szólította föl. Örülünk, hogy alkalmunk lesz őt, az ige jeles hirdetőjét, hallgatni.

A kolozsvári egyházmegye közgyűlése, f. hó 16-án tartott ülésében a mélt. Incze Mihály ur lemondása következtében megürült főgondnoki állomásra dr. Szócs Emil, algondnok, dr. Jenei Victor, jogigondnok s Bonis István, kolozsmegyei főjegyző urat kandidálta.

— Tiszt. Nagy Károly urat, a főt. püspök ur titkárát s a közjegyző káplánját Hidalmás egyházközsége f. hó 12-én papjává választotta. Fogadja mindkét fél szerencsekívánatunkat.

— Fraknoi Vilmos a krakkói egyetemi könyvtárban — mint már jeleztük — a lengyel ősnymtatványok kiállításában egy 1539-ki zsoltárkönyvet talált, melynek egykoru kötésén magyar nyomtatványt használt fel a könyvkötő. A „Főv. Lapok“ szerint a kis töredék, melyet a nemzeti múzeum számára meg is szerzett, a tizenötödik század jellemét viselte magán s szent Pál leveleinek magyarázatát tartalmazta. Összehasonlítván Komjáthinak munkájával arra a meglepő eredményre jutott, hogy ennek a római levélhez írott bevezetésével szóról-szóra megegyezik. Bizonyos, hogy e sokkal régibb típusu töredék Komjáthinak újabb kiadása nem lehet az 1533-kinál; de régibb sem, mert a fordítással csak 1532 szeptemberében készült el s a nyomtatás már 1533 februárjában készen volt. Azonban, ha a krakkói töredék nem Komjáthi ismeretlen kiadásából való, mikép kerülhetett tartalma szóról-szóra Komjáthi könyvébe? A választ megadja ennek ajánlólevele. Elbeszéli ugyanis, mint szólítja őt fel Perényi Gábor özvegye szent Pál leveleinek lefordítására. Többek között így ír: „Jóllehet penyg hogy the nagysaagodnál azon senh Pál apastalnak leuely magyaraazása valaanak, de maga the Nagsa: engemet oneol synth vala, hogy nem latlnam, ha mynd meg volna syo modone? syo keeppene? az deaky nyewrewl magyararol fordoytatott volna? Mely magyazatoth mykaron en lattam volna, ennekem nem tettwnek hogy yol magyazatnak volna, kynek nem csak az ertelme de meg az oluasasays neheznek teczyk vala. Azért the nagsa engemeth keerny kezde, hogy ennen magam magyar nyelwre fordoytanam.“ E szerint Perényiné birtokában volt egy régi Pál-fordítás, melyről azonban eddigi irodalombúváraink nem vitatták, hogy nyomtatva volt-e vagy kéziratban? Ha már a krakkói töredék nem a Komjáthi-fordításnak valamely ismeretlen kiadásából való, úgy kétségkívül eme régibb munka maradványa.

— Képes családi lapok. Mult számunkban is említők

már e jeles vállalatot, de nem tehetjük, hogy újlag rá vizsgálja ne térjünk. Akkor csak az előfizetési felhívás feküdt előtünk, s ma már a megjelent két első számból látjuk hogy az előfizetési felhívás ígéretei a legszebben valósítottak. E derék közlöny potom árért (egész évre 6 frt.) békösönt minden héten; a főlap közöl érdekes elbeszéléseket, költeményeket, tárczarajzokat, csevegéseket, ország- és népismertető cikkeket, képeket az állat- és növényvilágból, úti- és vadászkalandokat, életrajzokat, érdekes közleményeket a természettudományok, történelem stb. köréből. A rendes heti mellékletben az elmúlt hétnak minden érdekes eseményét, tehát újdonságokat, tudnivalókat, lottóhúzásokat stb. közli. Itt közli a kérdéseket és feleleteket; egészen ingyen terjedelmes divatlapot is ad, mely „Nővilág“ címmel minden hónapban megjelenik, s gyönyörű divatképeken és azok magyarázatán kívül közölni fog a nők munkakörébe vágó cikkeket, kézi munkákat, tanácsokat a szakácsművészet, gazdasszonyi tőendők stb. köréből. Minden negyedévben pedig hozni fog egy színezett divatképet s egyéb műmelléleteket.

— Mult számunkban a zsoboki adakozásokban br. Józsika Irén helyett, br. Józsika Iván szedetett.

A főtiszt. püspök ur a következő körözüvényeket bocsátotta ki:

Körözütenek.

1979—1879. Szeben i egyházmegyénkben a harii kántortanítói állomás. Javadalma: 18 kalongya őszgabona; 4 véka tiszta buza; 39—35 véka szemes törökbuza; 3 veder must; 6 szekér fa saját használatára, 2 szekér iskolai fűtésre; 1 frt 50 kr. készpénz; tandij nagyobb birtokos gyermekétől 1 frt, másétől 50 kr; 45 hold tagosított can. portio, melyből 10 hold szántó, a többi kaszáló. Tisztességes lakás az iskola épületben. Pályázati határnap okt. 31. Folyamodványok t. Szylvester Domokos esperes aához Vizaknára küldendők.

1111—1879. Görgényi egyházmegyénkben az erdőcsanádi kántor-tanítói állomás. Javadalma: kepe, fát és can. portió jövedelmét pénzre számítva 239 frt 60 kr. Tisztességes lakás.

1111—1879. Ugyanezen egyházmegyénkben a görgény-szent-imrei kántor-tanítói állomás. Javadalma: kepe, fa, tandij pénzre számítva 177 frt 54 kr. Pályázati határnap a két utóbbira okt. 31-ke. Folyamodványok mindkettőre t. Benkó János esperes urhoz M.-Péterlakára (u. p. Szász-Régen) küldendők.

A szerkesztő postája.

Dósa Dénesnek, Szászváros. Magán levelet az illetőnek határozott beleegyezése nélkül nem ildomos közrebocsátani. Írójához kérdést intéztem s válaszát bevárom.

Megjelenik
minden vasárnap.

Szerkesztőségi s kiadói szállás:

b.-farkasutca 16. sz. hova
a lap szellemi s anyagi
ügyeit illető minden küldem-
vények czimzendők.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Hirdetési díjak:

Kétszer hasábozott garmond
sor vagy annak tere 5 kr.
Bélyegdíj minden beigtatás
után 30 kr.

Nagyobb és többször megje-
lenő hirdetéseknel külön ked-
vezményt nyujta kiadóhivatal

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt., félévre 3
frt., évnegyedre 1 frt 50 kr

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓ TULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: Molnár Aladár javaslata és egyházkerületünk
gymnasiumai. Közli: — r. — Nyilt levél barátaimhoz. Ágoston Mó-
zes, reform. pap. — Az áll. ig. tanács r. gyűléséből. r. t. — Egy-
házi lapok szemléje. — Külföld: (Oroszország, Amerika, Siam,
Németország.) — Tárca: Életszabályok fiannak. Közli: — y.
— Egyháztörténelmi levéltárca. — Különfélék. — Szerkesztő
postáj a.

Molnár Aladár javaslata és egyházkerületünk gymnasiumai.

A fentebbi czim alatt egyik t. tanár barátunk
szívességéből megkaptuk m.-vásárhelyi tanodánk előljáró-
ságának felterjesztéséből azt a részt, melyben a con-
venti munkalat ide vonatkozó bírálata foglaltatik.
Nem helyeselhetjük ugyan az érvelés alap gondolatát
s legalább is igen messzeterjedőnek tartjuk az itt
vont következtetést, mely legfőlebb annyiban volna
igazolható, hogy a javaslat érvénybeléptére hosz-
szabb határidő volna 3 évnél kitűzendő, mind-
azonáltal közöljük a véleményt, mint a szabad vé-
lemény-nyilvánítás barátjai, föntartván az ellenyi-
latkozás jogát mind saját belmunkatársainknak, mind
pedig az ellenkező véleményen levőknek.

És evel átadjuk a szót az előljárósági fölter-
jesztésnek, mely, illető részében, így hangzik:

„Legyen szabad (végül) a tervezet egészéről,
vagyis inkább annak gyakorlati alkalmazhatóságáról
alkotott véleményünknek is kifejezést adnunk. Ezt
tenni főleg azon indokból tartjuk szükségesnek, mert
az egyetemes konvent f. évi 43 jkőnyvi szám alatt
hozott határozatával kimondotta azt, hogy középta-
nodáink ujjá szervezése ezen tervezet értelmében
lesz megállapítandó és így a tervezet már nem csu-
pán mint egyszerű vélemény, hanem mint egy több-
kevesebb módosítással mielőbb törvényerőre emelked-
hető szervezeti javaslat fekszik előttünk, a mely te-

hát hivatva lehet egyebek mellett nemcsak arra,
hogy általában az összes hazai protestáns oktatás-
ügyet annak minden istitutiojára kihatólag szabá-
lyozza, hanem legközebbbről arra is, hogy egyes kö-
zéptanodáink jövője, eshetőleg reductioja vagy épen
megszüntetése felett mondjon döntő ítéletet.

Molnár Aladár javaslata — itt mindig csak a
középtanodai oktatásra vonatkozó részt kívánjuk ér-
teni — egészben véve kifejezése annak az eszmének,
mely szerint jól berendezett, kellőleg felszerelt tanintézet-
ben, képesített és illően díjazott tanárok az ifjakat
a kor szükségai és hivatásuk által igényelt alapos
kiképeztetésben részesíték. Oly eszme ez, a mely-
nek megvalósítását szükségképen megköveteli a mo-
dern európai kultúra, a tudományok óriási haladása,
sőt magának a közoktatásnak extensiv és intensiv
fejlődése is. Ez eszme intő szava az időknék, tehát
olyan czél, a mely felé protestáns tanintézeteinknek
is törekedniök kell, hacsak nem akarják magukat
kitenni azon veszélynek, hogy a jelenkor művelődé-
si szükségaineik meg nem felelhetve, összezsapjon
felettök a verseny áramlata s maga alá temesse lé-
tezetésük jogát. És erdélyrészi egyházkerületünk fel-
is ismerte az időknék teljességét. Már a mult év-
ben megindult s most még hatalmasabban forrong
egyházkerületünk kebelében egy mozgalom, a mely-
nek maga az egyházkerületi közgyűlés által kiadott
jelszava: a középtanodai oktatásnak szervezetünk ösz-
szes szakaszaira kiterjedő és a kor kívánalmainak
megfelelő reorganisatiója. Tehát mi komolyan aka-
runk haladni, fejlődni, reformálni, mindenesetre, min-
denáron, okvetetlenül — csak egy feltétel alatt
nem, és ez: magának a protestáns közoktatásügynek
veszélyeztetése.

Molnár Aladár javaslata indokolásában kimond-
ja, hogy kötelességünk tanintézeteinket oly színvo-

nalra emelni, hogy a mai kor követelményeinek megfelelően. És ezt tennünk kell „gyökeres reformokkal, minden áldozat árán“ s ha másképp nem volna lehető, hát tanintézeteink reductiojával, eshetőleg a meglevők közül némelyek megszüntetésével. Mert már nem is arról van szó tulajdonképen, „hogy javítsuk itt-ott a közoktatást“, hanem arról, hogy „megmentsük a hanyatlástól.“ Meggyőződése szerint a népiskolánál még csak mondható, hogy gyenge iskola is jobb a semminél, de már p. o. gymnasiumnál határozottan az ellenkező áll

Hát már annyira süllyedtek volna századokon át virágzó középtanodáink, hogy a közoktatásügy megmentése végett egyeseket meg kell csonkítanunk vagy épen bezárnunk? Tekintsük legközelebről erdélyrészi egyházkerületünk középtanodáit általában.

Ezek, bár „szegényebben és hiányosabban“ vannak is berendezve, mint az állami és némely más felekezeti, hasonnemű intézetek, de mindenik hatalmas tüzhelye a protestáns és magyar nemzeti szellem ébresztésének és fejlesztésének, mindeniknek elvitázhatatlanul meg van még a maga kulturmissiója, úgy hogy magában véve mindenik: meglehetősen nagy körben, bármilyen gyenge fényűnek tartott, de mindenesetre nélkülözhetetlen világító tornya a műveltségnek. Továbbá tanodáink beléletének az utóbbi évtizedben lefolyt története, valamint az évi Értesítők is hangos bizonyosságai annak az óriási erőmegfeszítésnek, a melyet intézeteink tanáraik tisztességes díjazása, új tanszékek felállítása, állandó tanerők alkalmazása, a tanításnak szakrendszer szerinti szabályozása, tantermek és lakszobák czélszerű berendezése, átalakítása, könyvtáraik és gyűjteményeik csaknem lázas gyorsasággal való gyarapítása s több hasonló, a kor igényei követelte intézkedés által — első sorban saját érdekükben, de legfőképen épen a protestáns közoktatásügy emelése érdekében kifejtettek.

A mi középtanodáink tehát nem tespednek avagy hanyatlanak, hanem ellenkezőleg: rohamosan és csak a közel multhoz is nagy intenzitással, de fokozatosan is haladnak, fejlődnek. A fejlődés az élet biztosítóka. Középtanodáink életképessége elvitázhatatlan. Hogy azonban tanintézeteink sok tekintetben nem állják még ki a versenyt némely — de nem mindenik — állami hasonnemű intézettel: elismerjük, mert magunk is nagyon érezzük. De

hogy általában nem állanak meg helyüket, ezzel szemben legyen szabad egyedül azon tényre hivatkoznunk, hogy a kolozsvári tudomány-egyetem volt és jelenlegilegjelesebb hallgatói — feles számmal hozhatnánk fel neveket — tulnyomólag a mi sokat gáncsolt s még többet kárhozottat, erdélyrészi protestáns középtanodáink növendékei. Vajjon nem czáfolata is egyszersmind e tény azon állításnak, hogy a gyenge gymnasium rosszabb a semminél? — a mely állítás, mellesleg megjegyezve, oly formán hangzik fülünkbe, mintha valaki azt mondaná, hogy a gyenge igazságszolgáltatás rosszabb a semmi igazságszolgáltatásnál.

Nem az általunk is mélyen érzett s mindnyájunk által ismert bajok és hiányok leplezésére avagy azoknak mentségeül, sem „particularis tekintetek“ érvényesítése czéljából hoztuk fel az elmondottakat, még kevésbbé sugallták azokat „helyi érzékenységek“; hanem elmondottuk azért, mert meggyőződésünk szerint, a protestáns közoktatásügy érdekében egyetlen helyes és „gyakorlati“ módja a hiányok kiegészítésének és bajaink orvoslásának: intézeteinknek intenzív, de egyszersmind fokozatos fejlesztése. Ebből következik az, hogy fenálló intézeteinkre nézve is — ha elfogadjuk, hogy azoknak meg van a kulturmissionalis létjogosultságok — magára a protestáns tanügyre nézve sem lehet helyes és „gyakorlati reform“ az, mely oly heroikus orvosszereket sürget, a melyeknek alkalmazása magát az organismust életveszéllyel fenyegeti és így a javulás elől még a lehetőséget is elzárja.

Ilyen gyakorlatiatlan reformnak véljük mi, erdélyrészi középtanodáinkra és legközelebről a mi gymnasiumunkra nézve, azoknak jelen tényleges állapotát tekintve, Molnár Aladár tervezetét. És ki mondjuk őszintén, hogy az abban felállított kivánalmak és pedig különösen az alkalmazandó, illetőleg alkalmazva levő tanárok létszámát, fizetését és nyugdíjazását illető kivánalmak: mind olyan tulságos követelések, a melyeknek eleget tenni nem azonnal, de a 158 §-ban megjelölt határidő (3 év) múlva sem képes erdélyrészi egyházkerületünkben egyetlen egy gymnasiumunk budgetje sem.

Ezzel teljességgel nem azt akarjuk mondani, hogy az előttünk fekvő tervezet, mint merőben használhatatlan, elvetendő. Sőt ellenben — és ezt különösen kívánjuk hangsúlyozni — iránynak, czólnak

tekintjük azt, a melyen és a mely felé minden erőnkől törekednünk kell, mert oly programot látnunk abban, a melynek realizálása tanintézeteinket korunk műveltségi igényeinek megfelelő, európai színvonalra fogja emelni.

Jelenleg azonban, anyagi szegénysége miatt, egyetlen közélettanodánk sem felelhetvén meg e javaslat kívánalmainak, annak törvénynyé emelése első sorban összes tanodáink reductioját vonná magától — a mi már magában véve is visszaélés — (megszüntetésükről, nézetünk szerint, már alapítványaink elidegeníthetetlen természeténél fogva is, alig lehetvén szó), a reductiónak pedig legközelebbi következménye a protestáns közönségnek, az állami teljes gymnasiumokkal való versenyzésre így már épen képtelenné vált, csonka intézeteinktől elidegenedése, ennek folytán viszont magoknak az intézeteknek is hanyatlása és így végső elemzésben: a protestáns közoktatásügy veszélyeztetése lenne.

A ki ezt minden vonatkozásaiban és következeiseiben sziveskedik végig gondolni, bizonyára indokoltnak fogja találni tanári karunknak a szóban levő tervezet gyakorlati kivihetőségéről alkotott véleményét, a mely, rövidbe foglalva, oda megy ki, hogy:

„a Molnár Aladár javaslatának közgyűlésünk által egész terjedelmében való elfogadása és törvényerőre emelése ez idő szerint egy jelentősű volna azzal, hogy egyházkerületünk a protestáns közélettanodai oktatás ügyét kiadja kezei közül.“

Közli: —r.

Nyílt levél barátaimhoz.

Balázsfalva, 1879 okt. 19.

Részint levélben, részint élő szóval annyiszor és oly sokan tudakozódtatok tőlem, a balázsfalvi egyház állásáról, s az én helyzetemről hogy mindeniknek külön-külön felelni sem időm, sem módom nincs. Nt. szerkesztő ur becses engedelméből, im itt a nyílt válasz, a mint következik.

Azt már irtam volt 1877-ben e becses lapokban, hogy azon év május 18-án a Küküllő merőben tönkre tettem a papi házamat, egy egész álló hétig a ház hijjára voltam családommal menekülve s pünköst ünnepén sem itt, sem filialis egyházaimban templomba nem mehettem. Addig azok voltak életemnek legkeserűbb napjai. Azután jöttek nyomorultabbak is.

Menekülve az árviztől, idő közben nem kaptam más szállást, mint ezt, a hol lakom: künn a mezőn, távol minden emberi laktól, hallgatóimtól negyed mértföldnyire, egy zűg-fogadóból papi házzá avatott egy szobából és konyhából álló helyiségben, melyért egyházam összes jövedelmét adja házbérül, t. i. 100 o. é. frtot.

Ezen helyzet mind reám, mind az egyházra nézve már már türehetelenné vált, sőt merem állítani, hogy — Balázsfalváról lévén szó — az összes erdélyrészi magyarságnak szegény! Mert kik erre járnak nem annyira engemet keresnek föl, mint a balázsfalvi magyar papot (ez az én czimem!) s midőn közelebről a történelmi társulat vándorgyűlése alkalmával néhány pesti ur meglátogatott, csak úgy égett az orczám a hallottaktól, szállásom miatt. Ők aggodtak ezen egyház jövője felett. Én azzal vigasztaltam, hogy van már új papi telkünk; az épület-anyagok nagy részint összegyűjtve s nemsokára új papi lakot építendünk. Hála Istennek nincs különben a dolog. Ugyanis egy kis erélyes utánjárással — még a mult évben az itteni tulnyomólag román ajku falu közönségétől, közvetlen a templomunk mellett a falu és város közé ékelten, ingyen kapunk egy holdnyi terjedelmű olyan telket, melyért a szomszéd egy ezres bankót ígért, de a mely nekünk jóval többet ér. A telket körülkerítettük jó magas deszkapalánkkal, kútat ástunk reá, oda szállítottunk 40 ezer égett téglát, 18 öl követ, meszet s más épület-anyagot s mult hó 13-án az építést megkezdve, a papiház falai — három szoba, konyha, kamara és pincze — csaknem egészen föl vannak emelve s ez öszön zsendely fedél alá kell kerülniök. Igaz, hogy pénzünk elfogyott s már-már szinte összezavarodott az építők nyelve, midőn báró Bánffy Jenő ő nagysága száz forintot adott az építés tovább folytatására. Adjon Isten nekie ezer annyit! Aztán meg van egy nagy tőkénk — a remény. Ezt a multa építjük s az emlékezetre.

1854-ki zsinaton mostani főpasztorunk arról tartott gyönyörű szónoklatot, hogy: „Most már igazán látom, az Isten nem személyvállogató, hanem minden nemzetségből kedves ő előtte, ki az urat féli és igazságot cselekszik.“

A legközelebbi kerületi közgyűlési ebédén pedig Szász Béla ig. tanácsos ur, mondott egy humoros toasztot, mely 146 forintot jövedelmezett egyházam és egy paptársam javára. Hogy is volt csak? Újra, újra, újra!!! Elhiszem, hogy a toaszt textusa én voltam. Nem bánom! Üssétek ki az egyik szememet — a melyik épen most fájos — csak a másikkal lássam fölépítve a papi lakot!

Szabad-e kicsiny dologban nagy példával élni? Cuncta licet stultis Palaczky a nagy író azt mondotta, hogy ha a magyar nemzet a Kárpátok gyűrűzetébe nem ékeli magát, eddig régóta egy birodalmat alkotna valamennyi szláv nemzet. Mi is be ékeltük a papi telket itt a város és falu közé (amarról fú a szél) s nt. Szász Domokos ur által küldött 55 frt, dr. Bartók György urtól 69 frt 40 kr. Szász Béla toasztjából 73 frt, nt. Szylvester Domokos-*

tól 14 frt 20 kr, közzsinati gyűjteléből, mltgos püspök ur által 8 frt 40 kr, t. Kelecsényi Károly az alamóri és örmenyszékési egyháztól 16 frt, t. Szigeti István urtól 2 frt 50 kr, t. László Simon urtól, m.-lapádi egyház részéről 15 frt, nt. Szakács Mózes tanár urtól 5 frt, az 1877 és 1878-ki államszegélyből adományozott 250 frt = 514 frt 80 krral már pár nap alatt felemeljük a falakat s talán november első napjáig birjuk fedezni a kiadást, hanem azután csak ti és az Isten tudja, hogy mit fogunk tehetni. Ha Tóht Miklósnak — kit ajánlatunkra a mltgs igazgató tanács a pénz kezeléssel és építéssel megbízott — oly könnyű volna a szekeré, mint az enyém s ha nem be-hanem kifelé állaná rudja, mint az enyém: eddig már megszökött volna. Ne hadd bátya! Én, mint olyan ember, a kin az a gyászos szegedi sors már tizenháromszor átlubicskolt (utálatos egy szám az a 13) addig merem a vizet most, míg az újonnan építeni kezdett balázsfalvi papi laknak fala tetejét a részvétlenség árja el nem berítja s ekkor menekülni fogok azon a csolnokon, melyen husz év előtt ide jöttem... Elég volt egy reményteljes életből husz évet egy már-már elveszendett ügynek áldozni

Istenre kérlek, ne nézzétek azt, hogy most épen csekély magam vagyok itt pap — vannak nálamnál gyarlóbb egyének is — de gondolatok meg, hogy 150 forint évi jövedelemért (ennyi a balázsfalvi papi jövedelem) nem lehet tovább e helyet meg állanom, papilak nélkül, megalázva, megvetve.

Ez nem személyes kérdés, sőt nagyon is tárgyilagos és ennyiből áll: akarjátok-e, hogy ezen balázsfalvi egyház, mely talán a reformatio óta teng, tovább is fennálljon, sőt virágozzék vagy nem? Ha igen, ti, kik nekem mindnyájan adnátok ott a gyűlésen egy kurta szivart, egy hosszú vacsorát, ha jelen lennék, ennek árát tegyétek össze és küldjétek minél előbb Toth Miklós szolgabíróhoz és ezen áron meg van mentve ez az egyház; ellenesetben a desoláták sorába esik. Ez pedig itt fontosabb dolog, mint bármelyik szegény egyház ügye Erdélyben.

Ha sok olyat irtam is, a mi inkább egy zárt levélbe illenek: előre biztos vagyok arról, hogy — megtekintve a czimet és az aláírást — ezt bizony nagyon kevesen fogják elolvasni. Legyen! de újra kell hangsúlyoznom, hogy az egyháznak létérti küzdelmében ép oly szükséges a papilak, mint madárnak a repülésre a lég, az életre a levegő, a tenyészetre a meleg. Én beszéltem, én tettem! Ha ti összes erővel segíteni fogtok, megáll ez egyház, ha nem, elbukik.

Éljetek boldogul s emlékezzetek meg a balázsfalvi veszendő egyházközségről.

Agoston Mózes,
reform. pap.

E segélykiáltás, bizonynyal hisszük, nem fog elhangzani a részvétlenség pusztájában, hanem visszhangot kelt a jóra, nemesre fogékony szivekben. Azon a holdnyi területen, melyet a balázsfalvi egy-

házközség a román atyafiak testvéries adományából ingyen nyert, föl kell épülni a megkezdett papi laknak, hogy legyen az Úr szegény szolgájának hajléka, hova lehajtsa fejét s hol erőt gyűjtsön a hitért küzdő kicsiny egyházközség főtartásának nehezé föladatára. Segítsünk s Isten is meg fog segíteni, hogy a megkezdett jó munka véget érjen! Részünkről az adakozások sorát 5 frttal ezennel megnyitjuk.

Szerk.

Az állandó igazgató tanács r. gyűléséből.

Kolozsvártt, 1879. október 49-én.

Jelen voltak: főt. Nagy Péter püspök, mint elnök; Incze Mihály, Gyarmathy Miklós, Szász Béla, dr. Jenei Victor, Parádi Kálmán; Szabó Ádám, számvevő, Bodor Antal, titkár.

Az ülésen kívül ellátott ügyek bejelentése és tudomásul vétele után

A tanügyi előadó betérjeszti a sepsi-szent-györgyi tanári értekezletnek tanodáink tanterveinek módosítására vonatkozó munkálatát. Áttétetik a közgyűléshez azon javaslattal, hogy a megújítandó egyetemes tanügyi bizottsághoz átteendő, mely nov. hó 25-ére összehívott.

Viski Pál, zoványi ref. pap, mint a sz.-szolnoki egyházmegye kémeri választókerületének képviselője, igazoltatik.

A n.-enyedi főtanoda előterjesztésére a főtanoda Gerepen nevű szőlőjének, a műveltetési költségen kívül 245 frt 63 krrban megállapított árban való eladására vonatkozó szerződvény helybenhagyatik.

A vajda-hunyadi egyházmegye közgyűlésének ama felterjesztésére, melyben a szászvárosi első papi állomás tizedkárpotlasi kamatainak 1877 második félévére esedékessé vált felerészének az özvegy-árvai alap javára kiutalását kéri, az előbbi határozat főtartásával, a kérelem elutasítottatik, fönmaradván a közgyűlésnek az egyházkerülethez való felfolyamodás joga.

A kézdi egyházmegye ajánlattal fölterjeszti a kovásznai egyházközség kérését, melyben az iránt folyamodik, hogy felekezeti iskolájának megszüntetése utólagosan engedélyeztessék s a községi iskola részére az egyházi javak egy részének átadása hagyassék helybe. Azon szabálytalan eljárásért, hogy előleges engedély nélkül szüntette meg felekezeti iskoláját, Incze György elnöklő lelkes ellen a fegyelmi, esetleg közkereseti eljárás végett az ügy püspök atyfiához áttétetik, az egyházközség vagyoni ügyeinek kintisztázása végett egyházmegyei bizottság küldetvén ki.

Ferenczi Zoltánnak, mint s. tanárnak, a kolozsvári főtanoda tanári gyűlésén való részvétele engedélyeztetik.

Bányai Vitálistnak az egyházkerület közpénztári alapjáról 1855—1866-ig vezetett számadásaira tett számvevői

előterjesztés, alkalmazkodás végett, volt pénztárnokkal közzöltetik.

Kolozsvár, 1879 okt. 22-én.

Jelen voltak: főt. Nagy Péter püspök, mint elnök; gr. Bánffy Miklós, egyházkerületi főgondnok; Incze Mihály, Szász Béla, dr. Jenei Victor igazgató tanácsosok; Parádi Kálmán, tan. előadó. pénztárnok, számvevő és titkár.

Battyáni József képviselővé választása, a kolozsvári egyházmegye fölterjesztése alapján, igazoltatik.

Láng Károlynak katonai ellenőrzési szemle s egyházlátogatás végett 14 napi szabadságidő s 100 frt előleg utalványoztatik.

A kézdi egyházmegye tanácsa ajánlattal fölterjeszti a dálnoki egyházközség kérését, az iránt, hogy adósságai kifizetésére minden rendelkezés alatt álló ingó és ingatlan javai átbozsátása engedélyeztessék. Egyházmegyei bizottság küldetik ki az egyházközség vagyoni ügyei rendezésére s arról részletes fölvilágosítás fölterjesztésére.

A kézdi egyházmegye közgyűlésének fölterjesztésére az ikafalvi egyházközség felekezeti iskolájának megszüntetése engedélyeztetik, azon esetre, ha a községi iskola létrejön.

A sz.-szolnoki egyházmegye fölterjesztésére a paczali egyházközség erdő fájának eladása engedélyeztetik.

A sz.-szolnoki egyházmegye panaszt emel az alispán azon határozata ellen, mely szerint a perecseni egyházközség faiskola helyétül kijelölt fekvőség kicserélése végett a megye közösségéhez intézett folyamodványt tekinteten kívül hagyva, oly fekvőséget jelölt ki e célra, mely iránt az ig. tanács nem rendelkezett. Az ügy szabályszerű elintézésére főispán fölkérte.

A kutyfalvi egyházközség kisajátítási pénzei elhelyezéséről kiállított szervódvénny szabályszerű biztosítása végett esperes afa utasittatik.

A nagy-borosnyai egyházközség néhány tagja föl-folyamodik püspök afa ama eljárása ellen, hogy a papválasztás ügyében kiegészítésül eskü alatti tanu-kihallgatást s új ítélet hozatalt rendelt el. A felfolyamodás, miután püspök afa az elnöki szöket gr. Bánffy Miklós, főgondnoknak átadta, elutasittatik.

Ellátatott még néhány ügydarab.

r. t.

EGYHÁZI LAPOK SZEMLEJE.

A „Prot. egyh. és isk. Lap“ vezércikke ismét a convent közoktatási tervezetével foglalkozik. Ezuttal Mocsáry felel Molnár Aladárnak.

Miután Mocsáry kijelentette volt, hogy a Molnár-féle javaslatot szívesen elfogadja, mint programot, mely felé törekedni kell, furcsának találja most Molnártól azt az észrevételt, hogy cikkirónak ki kellett volna mutatnia a tervezet szükségtelenségét vagy rossz voltát. Nem mondhat-

ja rosznak, a mit jónak tart. De viszont absolut szükségnek csak azt ismeri el, hogy tartsuk fenn a protestans közoktatást, ne reducáljunk annyira, hogy abdicáljunk és ezzel ne adjuk fel ama követelésünket, hogy az állam adja ki részünket az alapítványi javakból. Első sorban ezek szükségesek s ezekkel szemben a Molnár reformjai lehetnek igen szép és hasznos dolgok, de igenis nem szükségesek.

Annak igazolására, hogy a javaslat életbeléptetésére felekezettünk nem képes, hivatkozik cikkiró arra, hogy kisebb gymnasiumaink tanárainak fizetése most 5—600 frt, a főiskolákban 800—1000 frt. Molnár terve szerint a gym. tanárok fizetése átlag 1500 frt lenne. Akadémiai tanáraink fizetése 1000—1200 frt; a terv szerint lenne mintegy 2000 frt. E mellett nevezetesen szaporítani kellene a tanárok számát, át kellene alakítani a tantermet (119 §.). Ha Molnár „meri állítani, hogy tervezetét anyagilag is képes a magyar ref. egyház életbe léptetni“ — tessék kimutatni hogyan? Mely iskolákat lehet és kell mások dotálása végett megszüntetni vagy összeszorítani; miként lehet a helyhez kötött alapítványokat más helyre vinni vagy convertálni; szóval, tessék elkészíteni tervéhez az életbeléptetési törvényjavaslatot is. Mig ez nincs meg: addig az egész tervezetnek nincs gyakorlati értéke.

A statistikai adatokra cikkiró azt jegyzi meg, hogy azok segélyével néha az alaposág látszatával a legalaptalanabb tételek is bebizonyíthatók. Feltűnő cikkiró előtt Molnár adataiból mindjárt az, hogy mig nálunk 68 ezer lélekre esik egy gymnasium, Poroszországban 126 ezerre, sőt Szászországban 230 ezerre. Miként lehet az, hogy Szászországban majdnem csak felényi gymnasium van, mint a hozzá culturalis viszonyaiban nagyon hasonló Poroszországban? Ily adatokból döntő érveket formálni nem lehet. A nálunk tetteg létező viszonyokból kellene kimutatni, hol és mennyiben vannak felesleges iskoláink. Több apró gymnasiumunk van, melyek a felsőbb népiskolák helyét pótolják. Ezek megszüntetével nem lehet eszközöket szerezni más iskolák emelésére, mert ezek alapjai legtöbbször helyhez vannak kötve. Ha pedig nagyobb intézeteinknek töröljük el felét, hogy a másik felébe oltuk, ez csakugyan oly mérvü visszavonulás lesz, mely egyértelmű az abdicatioval.

Arra, hogy Molnár szegyenletesnek tartja szegénységünk bevallását, azzal válaszol, hogy akár szegyenletes, akár nem, de tény; és ezt tagadni akarni — ez az igazi strucmadár-politika. Mi a reformatioval minden egyházi vagyontól elestünk; nagy erőfeszítéssel tartottuk fenn magunkat mind e mai napig; ez erőfeszítést mostani viszonyaink között fokozni nem lehet.

Egyébiránt — azzal végzi cikkiró — a kormány bejelentette e középtanodai törvényjavaslatot; felesleges vitatkozunk, mert majd eligazítják mások a mi dolgunkat. Reményli, hogy midőn Tisza Kálmán és érdektársai ellenében harcolni kell a prot. közoktatás megmentéséért — együtt lesznek.

KÜLFÖLD.

Oroszország.

(Népnevelés.)

Mint oroszországi lapok írják, a népnevelés ott igen nagy előhaladást tőn. Azelőtt a legsiralmasabb állapot uralkodott e tekintetben, mert, mint a hivatalos jelentésekből kitetszik, tiz iskola-köteles közül kilencz nem részesült semmi oktatásban!

Amerika

(Haladás a korrall.)

Már mult számunkban is említettük, hogy az élelmes amerikaiak istentiszteletökben alkalmazzák a telephont. Most újabban a „Bradford-Observer“, egy majdnem hihetetlen újdonságot közöl e tárgyról. Azt állítja u. i. hogy Bradfordban több templomban, három lánnyira a szónok helyétől a kathedrában tizenkét telephon van felállítva, melyek mindannyian egy központi állomásra szolgálnak. Ez állomás viszont összekötetésben van gazdagabb falusi birtokosok lakhelyeivel. E központi állomásban alkalmazott egyének a megrendelő kívánsága szerint ki többet ki kevesebbet fizetvén, jobb vagy gyengébb beszédet akar hallani, valamelyik templom és az illető telephon sodronyhálózatát össze kapcsolják, s az illető családjával együtt, anélkül, hogy házából egy lépést is tenne, teljes istentiszteletet hallgat végig.

(A mormonokról).

Utah államban 120,000 lélek vallja a mormon hitet, de csu-

pán ötezer ragaszkodik teljesen az eredeti hitcizikekhez, a mennyiben a polygamiát gyakorolja. A többi mind egynejű.

Siam.

(Vallás szabadság.)

Siam királya kihirdettette országában a teljes vallás szabadságot; ő, mint kibocsátványában mondja, csöppet sem bánja, bármily vallásfelekezetnek is tagja bármelyik alattvalója. Kövesse mindenik azt a vallást, melyet legjobbnak talál, neki ez teljesen mindegy. — Ekkora szabadság csak elég egy siami-nak.

Németország.

(A porosz egyház közzsínata.)

Mint már említettük, az első porosz közzsínat október hó 9-én ült össze. Ünnepléses istentisztelet nyitotta meg az ülészakot, mely az általános hiedelem daczára sem hozott oly fontos határozatokat. Az ülések egyik fő tárgya a vasárnap s általában az ünnepnapok megszentelése volt. E tekintetben sem juttattak fontosbb határozatokat érvényre, mert a synodus magát nem találván illetékesnek és képesnek ily fontos kérdésben végérvényes határozatot hozni, a kormánytanácshoz egy feliratot intézett e tárgyban. Az ülések további folyamán kisebb érdekű s nagyobb részét Németországi helyi érdekekkel bíró határozatok hozattak, melynek a papi szigorlat szabályainak modositása, így tehát azon balsejtelmek, mikről mult számunk e rovatában emlékeztünk meg, épen nem valosultak, bár a tulnyomó elem az orthodox volt.

AZ „ERD. PROT. KÖZLÖNY“ TÁRCZÁJA.

Életszabályok fiamnak.

Mindig sziveden hordozd az Isten iránti szeretetet, s fohászodj hozzá este-reggel. Minden tettetted az urral kezd. Ha szerencsés vagy, mondj neki hálát; szerencsétlenségében intézd fohászodat hozzá s légy meggyőződve a felől, hogy ő szerencsében ugy, mint balsorsban mindig veled van.

* * *

Ne feledd soha, hogy a bűn mindnyájunkat megkísért, s nekünk folyton arra kell törekednünk, hogy Isten segélyével, mind jobbakká léve, valódi célunkat — hogy Isten gyermekei lehessünk — elérjük. Hidd teljes szivedből, hogy Jézus érted is élt, érted is szenvedett, azért, hogy te, őt buzgón követve, igazsággal, az Isten által megszentelt szeretettel élj.

* * *

Ne légy fennhéjázó; de azért emberi méltóságodat

szigorún őrizd meg, szeresd az igazmondást; őrizkedj könnyelmű ígéretek tételétől, de szavadat váltsd be, életed s vagyondod veszélyeztetésével is. A hazugság által magadat becstelenited meg, megfosztod magadat a tiszta öntudattól, meg a szabad légtől, melyben minden jó tenyészhetik, s szivedet oly talajjára teszed, melyben minden addig idegen vétek gyorsan megfogamzik, s még gyorsabban nő.

*

Őrizd meg szavaid, tetteid s érzelmeid tisztaságát. Kerüld az italvágyat, mely, mint Pál apostol mondja, szeméremtelen életet okoz.

* * *

Légy takarékos. Ne légy pazarló, de ne légy se fősvény, se uzsorás. Nemes dolgokban légy adakozó. Gonosz úton vagyona ne tégy szert, mert láttam én, hogy sok ily úton szerzett vagyon semmisült meg.

* * *

Légy bátor és hű. Belátással párosult ernyedetlen hű-

ség mindig győz. Keresztül megy a pusztákon, hol mások epedve vesznek el, megmássza a hegyeket, melyekről az ígért földét látni be. Senki hirnevét se ocsárolj, s soha se feledd, hogy te is alá vagy vetve az emberek közös gyászos sorsának.

* * *

Kerüld üzleteidben a csalást, mert azt hosszú ideig nem feledik; de kísérsd meg az emberek észjárását és természetét kiismerni; a jóval szemben jó légy. A cselszöveget kerüld, s vigyázva beszélj velők. Ne vesztegesd erődet s idődet oly vitatkozásokkal, melyeknekbe ők bocsátkoznak. Maradj mindig előrelátó, hogy részed legyen az általános jogban az igazságot megismerhetni. Mi sem növeliugy a gazemberek alacsonyosságát, mint a becsületesek hanyag közönyössége. Az egyenes lelkiség alapja a valódi jóakaratsnak, a szeretetnek s a jótékonyásnak. A mikor csak rajtad áll, el ne törd, hogy a bűnös büntetlenül maradjon.

* * *

Légy jóltevője a szegénynek, de ne adj alamizsnát azért, hogy tetszelegni vágyjál.

* * *

Ne lépj hízolgókkal, istentagadókkal s csélcspokkal soha összeköttetésbe; szeresd azokat, kik a te hibádat helyrehozzák s neked jóakaró tanácsokat adnak. Fogd a becsületes pártját, s ha az tudatlanságból valamit elhibáz, figyelmeztessd őt barátilag.

* * *

Tarsd fenn családodban a nemes egyszerűséget, s a testvéries szeretetet.

* * *

Ne feledd, mennyi veltartozol hazádnak s a társadalomnak! Tégy tehát azok javára is. Segíts, a hol tudsz, hogy az igazság, jóakaró és bizalom újra megerősödjék azok között kik együtt élnek s munkálnak. Támogasd útjában a gyengét; sarkallj a hanyagot, bátorisd a lesujtottat: ne feledd soha, hogy e krisztusi parancsnak: „Győzd le a gonoszt jóval“, teljesítése által, egy jobb és szebb jövőbe vezető utat kell egyengetni.

* * *

Maradj egyházunk hű fia. Védd annak szabadságát, ne engedd eltiportatni annak jogait; növeld az iránta táplált szeretetet; az isteni szolgálatok alól magad ki ne vond s ne tagadd meg szived s kezed segélyét az érte folytatandó munkában. Mert az egyház a nagy világban Istennek hatalmas követe, melynek hivatása a tévelygő emberi nemet a megigazulás forrásához, minden nagyhoz és jóhoz elvezetni, erőt adni annak a szükségben, bizalmat s valódi reményt nyújtani. Maradj hű, kedves fiam; szálljon rád Isten áldása, hogy virulj, mint a vizek mellé plántált fa.

Egyháztörténelmi levéltárca.

XV.

A kolozsvári egyház törvényszéke Apafi Mihály fejedelem parancsával szemben ki-

nyilatkoztatja, hogy a Sárosi Zsuzsánna, néhai Bojtos Mihályné ügyében hozott ítéletétől el nem állhat, s őt, ki férjét hűtlenül elhagyta, Bojtos Mihály törvényes özvegyének s míg Istenével és az egyházzal ki nem békül, az egyház tagjának nem ismerheti. Kelt 1674 aug. 22-ikén.

Isten Nagyságodat szerencsés hosszu élettel áldja és békeséges országolását számos esztendőkre terjeszse.

Kegyelmes urunk, Nagyságod 12-én irott méltóságos parancsolatját 22 praesentis nagy alázatossággal elvöttük, és valóban fájjaljuk, hogy ezaránt ártatlanok lévén méltóságos fejedelmi tekintete előtt olyan sinistra informatióval terheltetünk, mintha mi impediálnók Sárosi Susánna aszszonynak Bojtos Mihály javaiból adjudicáltott tertialitásának kezében való administratióját; holott senki minket a felől nem requirált, annál is inkább meg nem bíralt, sőt ha szintén mindkét részről bennünket megbíraltak volna is*) de az mi urunk Jesus Christus, kinek követségét hordozzuk, mi reánk affélét nem bizott, s mi is tisztünk részének nem ismerjük. Kegyelmes urunk mi előnkben partialisul ezt a kérdést hozták: Sárosi Susánna aszszony még ura Bojtos Mihály éltében nem lött-e infidelis, desertrix? és ha az, Bojtos Mihály holta után a szent írás és a mi theologusink szerint ismertethetik-e Bojtos Mihály legitima relictájának? Ez casus matrimonialis lévén az ecclesiasticum forumot concernálja, melynek decisiojában a mit cselekedtünk egész partialisul, tisztünk szerint, a Jesus Christus nevében az ő szentséges beszédén és keresztyén theologusink értelmén magunkat fundálván cselekedtünk. Mely cselekedetünket nem csak emberek eleiben, hanem azon Jesus Christus dicsőséges itilő széki eleiben is terjeszteni bátorságos lelki ismerettel, nagy alázatossággal készek vagyunk; hogy tudniillik még említett Sárosi Susánna aszszony Bojtos Mihályt még életében infideliter ac malitiose deserálta, házasságbeli unioját, szövetségét, Istenének nevére tött esküvésének megszegését nem reparálta annak életében, már holta után nem is reparálhatja. Melyhez képest mi az Istennek lelkétől vezéreltetvén, a Christus nevében a megemlített Sárosi Susánna aszszonyt infidelis desertrixnek et fidei conjugalis ac jurisjurandi violatrixnak találván, mind addig is ecclésiánk eleven tagjának nem ismerjük, jó lelki ismeretünk szerint nem is ismerhetjük, miglen Istenével és a szent gyülekezettel annak útja smódja szerint meg nem békéllik; ezekhez képest in foro spirituali et conscientiae Bojtos Mihálynak legitima relictájának nem is vallhatjuk. Sőt noha cserép edények vagyunk, mindazonáltal a Jesus Christus követségét viselvén, igen alázatosan instálunk Nagyságod előtt azon Christusnak méltóságos nevében, hogy afféle Nagyságod fejedelmi méltóságos udvarának fényességét, Isten előtt való kellemetességét homályosító személynek szolgálatjátul fejedelmi házát naponkint Dáviddal Psal. 101 tisztán tartani meg ne szünjék, melyben nincsen is semmi kétségünk, hogy

*) A megbírálni szó itt eredeti értelmében annyit tesz, mint bíróvá tenni, választott bírósággal megbizni.